

Environment cleanliness in economic sense is our goal

پاکیزگی محیط زیست با کمترین هزینه هدف شرکت تولیدی تحقیقاتی مبارز است

شرکت تولیدی تحقیقاتی

مبارز

تحت لیسانس کمپانی دنیس ایکل انگلستان

جاروب خیابانی مدل ۶۱۱

خصوصیات ویژه:

- قابلیت اجرای عملیات جاروب با کیفیت عالی
- قدرت مکش فوق العاده
- فن مکثه متناسب با قدرت موتور و از جنس فولاد مقاوم
- حداقل لرزش موتور بدلیل نصب آن بر روی مخزن آب
- عایق بندی صوتی مناسب
- مجهز به سیستمهای هیدرولیک، پنوماتیک

کامیون خدمات شهری
دنیس (6x4) مدل فونیکس

زباله جمع کن فونیکس 18
کامیون خدمات شهری
دنیس (4x2) مدل گریفون

دستگاه زباله جمع کن مدل ۴۰۱

کارخانه، اصفهان منطقه صنعتی جی (جاده فرودگاه) خیابان پنجم -
تلفن: ۱۸-۵۲۰۳۱۷-۰۳۱، فاکس: ۵۲۰۳۱۹-۰۳۱، صندوق پستی ۳۳۶۷-۸۱۴۶۵

۴ ♦ یادداشت سردبیر

۵ ♦ گزارش اصلی
 نقش شهرداریها در مدیریت فرهنگی / زهرا تشکر

۱۲ ♦ اندیشه و پژوهش
 معماری مساجد و سیمای شهر / مصطفی بهزادفر

۱۶ ♦ گذران اوقات فراغت، ساماندهی فضاها / سازمان مشاور فنی و مهندسی شهرداری تهران

۲۰ ♦ مقررات بلندمرتبه‌سازی در ایران / مهندسین مشاور شامند

۲۳ ♦ گفتگو
 مدیریت شهری و فضای یادمانی / گفتگو با سیدمحسن حبیبی

۲۸ ♦ قانون شهر
 ماده ۸ قانون نوسازی و عمران شهری / حسین احتشامی

۳۱ ♦ تحولات تاریخی قانون شوراها - بخش پایانی / حسین ایمانی جاجرمی

۳۳ ♦ سازمانهای بین‌المللی
 گزارش از نشست کمیته اجرایی اپولا - نیمه در استانبول / مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور

۳۶ ♦ از نگاه شهردار
 گفتگو با مسعود العاسی - شهردار قروه

۳۸ ♦ تجربیات جهانی
 سنجش رابطه شوراها و شهرداریها / طرح یک آزمون / فضل‌الله هاشمی

۴۰ ♦ کاهش ترافیک از طریق جریمه نقدی / کابریل روٹ

۴۲ ♦ فنون برنامه‌ریزی، رهنمودهایی برای تدوین برنامه پنجساله شهرداریها / مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور

۴۶ ♦ آموزش
 حسابداری طرحهای عمرانی - بخش پایانی / پورنگ پورانی

۴۹ ♦ نگاهی کوتاه به طراحی فضای سبز / مهندسین مشاور ره شهر

۵۲ ♦ خیر و گزارشهای خبری
 تأثیر تبلیغات انتخاباتی بر چهره شهرها
 ضرورت توجه به اجرای طرحهای تولیدی و اشتغال‌زا توسط شهرداریها و سازمانهای وابسته

۶۰ ♦ مشاور حقوقی

۶۱ ♦ شهر در سرزمینهای اسلامی
 استانبول تجلیگاه برخورد مدنیت شرق و غرب / امیرناز بیگدلی

۶۴ ♦ تازه‌های نشر

طرح روی جلد: فرهاد کمالی، مربوط به گزارش اصلی
 عکس پشت جلد: سرو طایه، مطلب نگاهی کوتاه به
 طراحی فضای سبز

- ۱- مطالب مندرج لزوماً بیانگر نظرات
 شهرداریها نیست.
- ۲- شهردار بهاء در ویرایش و
 تلفظ مطالب آزاد است.
- ۳- مطالب ارسال‌ی بازگردانده نخواهند
 شد.
- ۴- استفاده از مطالب و طرحهای
 شهردار بهاء فقط با ذکر مأخذ آزاد
 است.

- ♦ صاحب امتیاز: وزارت کشور - سازمان شهرداریهای کشور
- ♦ مدیر مسئول: احمد خرم
- ♦ سردبیر: علی نورچهر
- ♦ معاون سردبیر: نوید سعیدی رضوانی
- ♦ هیئت تحریریه: سرویس فرهنگی - اجتماعی / زهرا تشکر / سرویس علمی - پژوهشی: نوید سعیدی رضوانی / سرویس بین‌الملل: حسن شفیعی
- ♦ مدیر هنری: جمشید یاری شیر مرد
- ♦ تصویرساز: فرزاد ادیبی
- ♦ همکاران این شماره: ابراهیم جمشیدزاده، رضا حسن پور، شهرام سعادت‌آملی، بهار مؤمنی، مرضیه ناصحی
- ♦ ویرایش: غلامرضا طالی
- ♦ لیتوگرافی و چاپ: حراخان فردا ۲۱-۸۸۲۷۲۰

یادداشت سردیر

شهر داریها از جنبه‌های مختلف زیر با مقوله فرهنگ در ارتباطند:

- ۱- ایجاد محیطهای شهری مناسب برای گذران اوقات فراغت شهروندان. خیابانها، میدانها و بازارهای محلی برای برخورد های اجتماعی، خرید و فروش و گذران اوقات فراغت اند. میدان نقش جهان و خیابان چهارباغ اصفهان، دارای چنین کارکردهایی هستند. بنابراین، ایجاد این فضاهای شهری در فرهنگ سازی تأثیری اساسی دارد و به طور کلی هر اقدامی در ایجاد و ساماندهی میدانها، تلاشی برای فرهنگ سازی است.

- ۲- زندگی در شهر، مستلزم رعایت رفتارها و اخلاقیات ویژه‌ای است. این رفتارها ساکنان شهر را از روستائینان و مردم کوچرو، متمایز می‌کند و ایجاد این فرهنگ به مدیریت شهری در انجام وظایفش، یاری می‌رساند.

- ۳- همکاری با سازمانهای فرهنگی در ایجاد تأسیسات و فضاهای فرهنگی چون کتابخانه‌ها، سینماها، فرهنگسراها و خانه‌های فرهنگ محله از وظایفی است که در سالهای اخیر، برخی از شهرداریهای کشور نسبت به آن اهتمام ورزیده‌اند.

- ۴- ایجاد زمینه‌های مناسب برای مشارکت مردم در مدیریت شهرها و نگهداری تأسیسات شهری و ایجاد اماکن و فضاهای شهری، از اهداف شهرداریهاست، که هدفی فرهنگی تلقی می‌شود. هر چه توسعه یافتگی جوامع شهری بیشتر باشد، مشارکت جویی مردم نیز رشد و توسعه بیشتری خواهد یافت.

- ۵- نصب تندیس و یادمان در فضاهای شهری که تحت تأثیر فرهنگ مردم همان شهر ساخته و اجرا می‌شوند.

با توجه به این موارد، توجه به مقوله فرهنگ در برنامه ریزی شهری و مدیریت شهری ضرورت می‌یابد؛ امری که در بند ۶ ماده ۵۵ قانون شهرداریها (مصوب سال ۱۳۳۲)، بر آن تأکید شده و تأسیس

کتابخانه و باغ کودکان را از وظایف شهرداریها بر شمرده است. در این قانون، آمده است که شهرداریها می‌توانند اراضی و ابنیه متعلق به خود را، با تصویب انجمن شهر، با حفظ مالکیت، به رایگان و یا با شرایط معین، به منظور ساختمان و استفاده، در اختیار مؤسسات مربوطه بگذارند. در بند ۲۱ همین ماده، احداث ورزشگاه نیز به وظایف شهرداری اضافه شده است، اما به موجب قوانین بعدی از جمله قانون ایجاد سازمان تربیت بدنی و قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، این قوانین نسخ ضمنی گردید.

بنابراین بازنگری مجدد قانون و در نظر گرفتن وظایف فرهنگی برای شهرداریها از اولویت جدی برخوردار است؛ امری که با برگزاری انتخابات شوراهای و حضور مردم در مدیریت شهری و ضرورت مشارکت شهروندان در اداره امور شهری، بیش از پیش احساس می‌شود.

از سوی دیگر در نظر گرفتن مقوله فرهنگ در تهیه طرحهای توسعه شهری (طرحهای جامع و هادی) و استفاده از کارشناسان و متخصصان مردم شناسی در تهیه این طرحها ضرورتی اساسی دارد؛ موضوعی که با همه اهمیت آن، در تهیه این طرحها نادیده انگاشته شده است. مهندسان مشاور بدون شناخت فرهنگ مردم شهر، کالبد و شیکه شهرها را طراحی می‌کنند و این طرحها در اغلب موارد با فرهنگ اهالی سازگاری ندارد.

در پایان با تأکید بر توجه به فرهنگ در تهیه طرحهای توسعه شهری و در تدوین برنامه پنجساله شهرداریها، این نکته را یادآور می‌شویم که آنچه شهرها را از هم متمایز می‌سازد و به آنها هویتی مجزا از شهرهای دیگر می‌دهد، فرهنگ ساکنان شهرهاست، که در قالبهای گوناگون تجلی می‌یابد. ♦

آخرین دستاورد تمدن، توانایی انسان در پرکردن هوشمندانه ایام فراغت است.

برتراند راسل

فرهنگی درمدیریت شهرداریها نقش

♦♦ زمرا تشکر

است که باید ساعات معینی از شباتر روز و هفته را صرف تعدید آرامش و ایجاد فراغت کند، اما چگونه؟
برخلاف آنچه در اذهان ما در تجربه اجتماعی ما چند سالی است رخنه کرده و تنها به شکلی کاسلاً فصلی و در ایام تابستان، نگرانی اندکی در باب «گذران اوقات فراغت» و نحوه آن احساس می کنیم، در تمام دنیا، یکی از مهمترین دغدغه های بشری چگونه پر کردن ساعات، روزها و هفته های فراغت آدمهاست، باید پذیرفت که درک جدید از اوقات فراغت با رشد فرهنگ ارتباطی تنگاتنگی دارد.

برنامه ریزی اوقات فراغت

«اوقات فراغت خود را چگونه می گذرانید؟» این سؤال ساده از شرط تکرار، اهمیت خود را از دست داده است. هر کدام از ما بدون آنکه جامعه را در برنامه ریزی برای اوقات فراغتمان مسئول بدانیم، به شکل کاسلاً فردی، راه حل های خاص خودمان را برمی گزینیم. تماشای تلویزیون، قدرزدن در خیابانها و دیدن و پتیرین مغازه ها، وقت گذرانی و گپ زدن با دوستان، دیدن بازدیدهای فامیلی و... از دم دست ترین و گناه بهترین راه حل های ماست؛ گذران سخاوتمندانه وقت، بی هدف و بدون برنامه!

امسا بر خلاف تصور ما، برنامه ریزی و مدیریت اوقات فراغت با هدف استفاده بهینه از این اوقات، مشغولیت ذهنی برنامه ریزان اجتماعی طر فرهنگ در سراسر جهان است. اوقات فراغت در نگاه جدید، بازسازی روان، اندیشه و جسم انسانهاست و نباید به آسانی از کف برود. اوقات فراغت بستر مناسبی برای دریافت پیامها و آموزشهای غیر رسمی نیز هست؛ آموزشهایی که لازمه زندگی اجتماعی بشر امروز است و روابط او را با آدمها و محیط پیرامونش بهبود می بخشد، بنابراین اوقات فراغت بهترین فرصت است و باید در گذران مطلوب آن خشت ویزید.

با این نگاه است که روشها و برنامه های مختلفی تنظیم و

زمانی که شهرها بیشتر روستاهایی بزرگ بودند و پیچیدگی، تراکم و مشغله های شهرنشینی امروزی را نداشتند، اوقات فراغت شهرنشینان - همچون روستاییان - در دید و بازدیدهای شباتر روزی خلاصه می شد که نقل و حکایت و کرسی و جوه اصلی آنها بود. روابط ساده با مشغولیت های روزمره نسبتاً محدود، فرصت بازسازی فکری و روانی را با سرعت، با کمترین هزینه و به شکل کاسلاً فردی برای انسانها فراهم می آورد. اما این، تصویری است که خاطره های دور را برای اغلب ما به یاد می آورد. اکنون زمانه، زمانه دیگری است!

در دنیای کنونی، شرایط دشوار زندگی جدید و فشار کار روزانه، نیاز به استراحت و اختصاص اوقاتی را به «اوقات فراغت» پررنگ تر می کند. انسان امروز در هر گوشه ای از جغرافیای جهان که باشد، بتدریج به سوی نوعی «تمدن فراغت» گام برمی دارد؛ شرایطی که او تلاش می کند با کاهش ساعات کار و ایجاد وسائل سرگرمی، بار فشارهای روزمره را از کرده خویش بکاهد. انسان امروز پذیرفته

بیشتر نهاد می‌شوند. به اجرا در می‌آیند و فضاهایی به آنها اختصاص می‌یابد. فضاهای سبز و برنامه‌ریزی در جهت توسعه پارکها، فضاهای ورزشی، زمینهای بازی و برنامه‌هایی در جهت رشد و توسعه ورزش، ایجاد فضاهای عمومی، قهوه‌خانه‌ها و باشگاهها، ایجاد فضاهای انجام فعالیت‌های فرهنگی، کتابخانه‌ها، فرهنگسراها، برگزاری جشنها و فستیوال‌ها و... همه و همه راه‌حلهای پذیرفته‌شده‌ای هستند که جامعه برای گذران بهینه اوقات فراغت افراد فراهم کرده و پیشنهاد می‌کند. از میان مواردی که ذکر شد، در این گزارش ما در پی آنیم که به فضاهای و فعالیتها و برنامه‌ریزیهای فرهنگی اشاره کنیم. برنامه‌ریزیهای فرهنگی به عنوان یکی از بهترین راههای پر کردن اوقات فراغت افراد در جوامع امروزی به شمار می‌رود و قصد ما این است که چند و چون این قبیل برنامه‌ریزیها را بویژه از دیدگاه مدیریت شهری بررسی کنیم. تا چه حد مدیران شهری ما به فکر برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت شهروندان هستند؟ فعالیت‌های فرهنگی چه حجمی از این قبیل برنامه‌ریزیها را به خود اختصاص می‌دهد؟ برنامه‌ریزیهای فرهنگی در شهرهای ما دچار چه مشکلاتی است و تا چه موفق عمل کرده است؟

فعالیت‌های فرهنگی، متولیان بسیار

در محدوده جغرافیایی یک شهر در کشور ما چه سازمانها و نهادهایی مسئول فعالیتها و اداره امور فرهنگی هستند؟ در پاسخ به این سؤال هر یک از ما می‌تواند تعداد قابل توجهی از سازمانهای کوچک و بزرگ را بر شمارد که وظیفه عمده یا بخشی از وظایف آنها را فعالیت‌های فرهنگی تشکیل می‌دهد. به‌علاوه به جهت تأکیدات خاصی که جامعه ما بر مقوله «فرهنگ» دارد با هدف

محلی، تنها یکی از نهادهایی است که در این باره می‌تواند فعالیت داشته باشد. بنابراین باید به خاطر داشت که مانند بسیاری از فعالیتها و وظایف دیگر در این مقوله نیز علاوه بر اینکه سیستم مدیریت بخشی همچنان جریان دارد، به جهت خود موضوع، مراکز و سازمانهای متکسر و متنوعی خود را مسئول و متولی آن می‌شمارند و هر نوع فعالیتی که مدیریت شهری بخواهد به عنوان مدیریت محلی در این باره داشته باشد، باید چنین تنوعی را در نظر آورد.

با توجه به مطالبی که ذکر شد، ما در این نوشتار تنها به شهردارها و نقشی که در فعالیت‌های فرهنگی با هدف پر کردن بهینه اوقات فراغت شهروندان، دارند می‌پردازیم و مسائل آنها را در این باره به بحث و تبادل نظر خواهیم گذاشت.

شهردارها و ضرورت‌های فرهنگی

گفتمیم که سازمانها و نهادهای متنوع و متکثری در ساماندهی فضاهای و فعالیت‌های فرهنگی نقش دارند. آیا این تعداد سازمان و این مقدار تشکیلات برای چنین ساماندهی کافی نیست؟ چرا فکر می‌کنیم شهردارها باید به امور فرهنگی بپردازند؟ چه ضرورت و نیازی شهردارها را وادار می‌کند که علاوه بر وظایف متنوع و وسیعی که بر دوش دارند، دغدغه فعالیت فرهنگی نیز داشته باشند؟ تجارب مفید و ارزنده در این باره چیست؟

پیش از فتح باب هر بحثی باید بر سر یک نکته مهم توافق کرد: فضاهای و مراکز اجتماعی و فرهنگی از عناصر شاخص حیات بخش مدنی در شهرها هستند و از این رو باید هدف آنان خدمت به شهروندان در جهت ارتقای دانش و کیفیت رفتار آنان باشد. بنابراین چنین هدفی در مقایسه با سیاستگذارهای کلان

اوقات فراغت بستر مناسبی برای دریافت پیامها و آموزشهای غیر رسمی نیز هست؛ آموزشهایی که لازمه زندگی اجتماعی بشر امروز است و روابط او را با آدمها و محیط پیرامونش بهبود می‌بخشد. بنابراین اوقات فراغت بهترین فرصت است و باید در گذران مطلوب آن خستت ورزشید

فرهنگی کشور، هدفی محلی است و به همین دلیل است که برنامه فرهنگی مطلوب از منظر مدیریت شهری آن است که ضمن نظر داشتن اهداف و استراتژیهای فرهنگی در مقیاس ملی بتواند در سطح خرد و بادیگاه مدیریت محلی نیز اهدافی برای خود تعریف کرده و در چنین چارچوبی حرکت کند. به این ترتیب وقتی درصدد پاسخ به این سؤال هستیم که «چرا شهرداری باید به امور فرهنگی بپردازد؟» باید زاویه دید را به سمت آنچه مدیران شهری در مقیاس محلی باید به آن بپردازند، معطوف کنیم.

«چه ضرورتی دارد شهردارها به فعالیت فرهنگی بپردازند؟» این سؤالی است که با چند تن از کارشناسان و مدیران شهری که در فعالیت‌های فرهنگی نیز دخیل بودیم، در میان گذاشتیم. محمد حقانی که چند سالی معاونت اجتماعی در فرهنگی شهرداری تهران را به عهده داشته و اکنون معاون خدمات شهری شهرداری تهران است با توجه به تجربیات چندساله خود می‌گوید: شهردارها صرفاً

ارتقای فرهنگی، بسیاری از نهادها و سازمانهایی که فعالیت اصلی آنها تا حدودی به چنین مباحثی تامل بوده است، اجازه یافته‌اند در قسامت فعالیت‌های شناخته‌شده، فعالیت فرهنگی داشته باشند و یا متولیان فضاهای فرهنگی خاصی شوند. ایجاد باشگاه، فضاهای آموزشی در سطوح مختلف و انجام برخی از برنامه‌های آموزشی از سوی برخی از سازمانهای خدماتی و حتی از گانهای نظامی مؤید این سخن است. بنابراین در کشور ما وجود وزارتخانه‌های خاص که مسئولیت اصلی آن ساماندهی امور فرهنگی است، مانع فعالیت‌های فرهنگی مراکز و سازمانهای دیگر نشده است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت آموزش و پرورش، صدا و سیما، سازمان تربیت بدنی و... و تعداد زیادی از سازمانها، که هدف آموزشی دارند مانند نهضت سوادآموزی و دانشگاهها هر کدام به نوعی خود را متولی ساماندهی بخشی از فرهنگ می‌دانند و در این میان شهرداریها و شوراهای شهر به عنوان نهادهایی از مدیریت

مصطفی بهزادپور

می‌شود، با وجود مسائل و مشکلاتی که ما در شهرها داریم باید بپذیریم که «شهروند» کسی نیست که فقط ساکن شهر باشد. شهرداری و شهروند وظایف متقابل دارند. درست نیست که تصور کنیم شهرداری فقط باید به عنوان یک سازمان خدماتی وظایفی را انجام دهد. وظیفه شهروندی بویژه وقتی بارزتر می‌شود که با تشکیل شوراهای اسلامی خواستار حضور و مشارکت مردم نیز باشیم. به این ترتیب اصلیترین ضرورت فعالیتهای فرهنگی شهرداری در لزوم آگاهی شهروندان از وظایف خود نهفته است. شهروند وقتی شهروند است که به همه وظایف خود در قبال شهر و شهرداری آگاه و پایبند باشد و نقش مثبت و متعادلی را ایفا کند. بنابراین آگاهسازی عمومی، ایجاد فرهنگ شهرنشینی، فرهنگ زیستن در شهر و شهروندسازی از جمله اهداف مهمی است که ضرورت فعالیتهای فرهنگی شهرداریها را غیر قابل اجتناب می‌کند.

به دلیل استنباطهای خاصی که در مدیریتهای متفاوت از فعالیت فرهنگی وجود دارد، نمی‌توانند خود را از برخی وظایف اجتماعی و فرهنگی فارغ بدانند. از نظر او هر چند در قانون تصریح نشده و یا این وظایف به عهده نهادها و سازمانهای دیگر محول شده است، اما شهرداریها به لحاظ ماهیت کار و ارتباطی که با مردم دارند و همچنین وظایف روزانه و مکرری که به عهده دارند، نمی‌توانند خود را از وظایف فرهنگی و اجتماعی جدا بدانند. از این جهت به ملور صریح باید گفت شهرداریها نمی‌توانند به مباحث اجتماعی و فرهنگی بی‌توجه باشند، هر چند که در شرح وظایف به صورت مستقیم چنین وظیفه‌ای نداشته باشند. هر یک از مسائلی که شهرداری باید طبق قانون به آنها بپردازد وجهی اجتماعی یا فرهنگی دارند، می‌بازره با دستفروشی و بساط گسترشی، جمع‌آوری و نگهداری، بی‌خانمانها و مسائلی از این قبیل نمی‌تواند کاملاً نتیجه

شهروند وقتی شهروند است که به همه وظایف خود در قبال شهر و شهرداری آگاه و پایبند باشد و نقش مثبت و متعادلی را ایفا کند. بنابراین آگاهسازی عمومی، ایجاد فرهنگ شهرنشینی، فرهنگ زیستن در شهر و شهروندمداری از جمله اهداف مهمی است که ضرورت فعالیتهای فرهنگی شهرداریها را غیر قابل اجتناب می‌کند

نکته دیگری که درباره لزوم فعالیتهای فرهنگی شهرداری می‌توان گفت ارتباط تنگاتنگ و قراوان مردم با شهرداریها است. شهرداری محل رجوع همه اقشار مردم است و مردم انتظارات و تقاضاهای زیادی برای بهبود وضعیت شهری که در آن زندگی می‌کنند، دارند و بخشی از این انتظارات هم به لزوم فرهنگی مربوط می‌شود. مردم به اهمیت فعالیتهای فرهنگی قائل هستند و بویژه برای تربیت نسل بعد از خود بر آن تاکید می‌ورزند. علاوه بر این، تجربه نیز نشان داده است که در تمام دنیا انجام بسیاری از فعالیتها به جهت ماهیت مردمی آن فقط از عهده شهرداریها بومی‌آید این شهرداریها بوده‌اند که به دلیل نوع ارتباطی که با مردم داشته‌اند، توانسته‌اند ورزش همگانی را ترویج کنند.

بدهد مگر اینکه شهرداری مانند بسیاری از شهرداریهای دیگر دنیا بتواند در این باره برنامه‌های اجتماعی و فرهنگی داشته باشد. علاوه بر این ماهیت وظایف شهرداری به گونه‌ای است که توجه به این نهاد را به امور فرهنگی اجتناب‌ناپذیری می‌سازد. از نظر محمد حقانی شهرداریها برای رسیدن به توسعه پایدار در شهرها باید به مسائل فرهنگی و اجتماعی هم بپردازند چرا که طرحها، برنامه‌ها و پروژه‌ها در هر زمینه‌ای، پس از ایجاد، نیاز به تثبیت دارد. بنابراین شهرداری باید در جهت تثبیت و وضعیت سایر خدماتی که به مردم عرضه می‌کند به مسائل فرهنگی نیز توجه نماید. زباله، فضای سبز، آلودگی، ترافیک، نظافت و بهداشت شهر و... مسائل شهری هستند و هر طرح و اقدامی در جهت حل یا بهبود این مسائل باید با آموزش و کار فرهنگی همراه باشد تا هم شهروندان وظیفه خود را در مشارکت برای حل این مسائل بدانند و هم در این زمینه رغبت داشته باشند.

از نظر روح‌الله قهرمانی، معاون عمرانی استانداری گیلان یکی از نکات دیگری که ضرورت فعالیت فرهنگی شهرداریها را توجیه‌پذیری می‌سازد گستردگی وجود شهرداری در سراسر کشور

بنابراین در ادامه همین دیدگاه، بحث آگاهی شهروندان مطرح

محمد حقانی

به نظر مصطفی بهزادفر نتیجه و اثر مهم ایجاد فضاهای فرهنگی و فعالیتهای مربوط به آن، این است که اوقات فراغت اعضای جامعه شهری را به صورت متعارف پر می‌کند و از سوی دیگر چنین فضاهایی می‌توانند بخشی از نیروهای را که ممکن است در مسیرهای منفی هدایت شوند، در مسیر دلخواه مدیران شهری سازماندهی کند.

روح‌الله قهرمانی معتقد است علاوه بر همه این نتایج و اثرات، شهرداریها از طریق فعالیتهای و ایجاد فضاهای فرهنگی بنا به توان مالی خود می‌توانند در آمدزایی هم داشته باشند. خودگردانی فرهنگسراها، ایجاد سینماهای روباز و سالنهای سینما و کاربریهایی مختلفی که در کنار برخی خدمات فرهنگی مانند کتابخانه‌ها می‌توان در نظر گرفت، در واقع می‌توانند برای شهرداری منبع کسب درآمد باشند.

است. شهرداریها سازمانهای دیرپایی هستند که در بسیاری شهرها نیز که نهادهایی مانند وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی وجود ندارد، حضور دارند به همین دلیل علاوه بر گستردگی وظایف و فعالیتهای شهرداری در شهرها، شهرداریها تقریباً در همه نقاط شهری این کشور قدرت فعالیت و توانایی تمثیت امور را دارند. بنابراین الگوی فرهنگی مطلوب از نظر روح‌الله قهرمانی الگویی است که شهرداریها هم در آن نقش داشته باشند.

اثرات پایدار فعالیتهای فرهنگی

در بحث قبل کم و بیش دانستیم که چرا لازم است شهرداریها در امور فرهنگی فعالیت کنند؟ برای تأکید بر حیاحت قبلی نکاتی نیز درباره اثرات و نتایج فعالیتهای فرهنگی شهرداریها یادآور می‌شویم.

مصطفی بهزادفر، استاد شهرسازی دانشگاه علم و صنعت،

نتیجه و اثر مهم ایجاد فضاهای فرهنگی و فعالیتهای مربوط به آن، این است که اوقات فراغت اعضای جامعه شهری را به صورت متعارف پر می‌کند و از سوی دیگر چنین فضاهایی می‌توانند بخشی از نیروهای را که ممکن است در مسیرهای منفی هدایت شوند، در مسیر دلخواه مدیران شهری سازماندهی کند

بهروز قریب‌پور، مدرس دانشگاه، که چندسالی مدیر فرهنگسرای بهمن در تهران بوده و در اداره امور فرهنگی و هنری با شهرداری تهران همکاری نزدیک داشته است، برخلاف چنین نظری معتقد است که فکر خودکفایی مراکز فرهنگی نمی‌تواند فکر درستی باشد، چرا که در فعالیت فرهنگی اگر به سودآوری توجه داشته باشیم کیفیت تنزل می‌کند. در اغلب کشورهای دنیا مر سوم است که سودجه مراکز می‌مانند موزه‌ها را دولت‌های محلی می‌دهند. در آلمان که رفتن به موزه جزء لاینفک فرهنگ جهاتگردن، دانشجویان و دانش‌آموزان است. ۹۵ درصد بودجه موزه‌ها را شهرداریها و انجمن شهر تقبل می‌کند، چرا که ارزش مالی موزه‌ها و مراکز دیگر فرهنگی نیست که به آنها اعتبار می‌بخشد بلکه در ارزیابی براساس شاخص ملی باید دید فعالیتهای و فضاهای فرهنگی به رشد انسانهای فرهنگی و شهروندان مسئول تر کمک می‌کند یا نه؟

می‌گوید: شاید مشکل اصلی برای ما این است که نمی‌دانیم چگونه مشارکت کنیم. امروزه آموزش مشارکت به شهروندان در همه جای دنیا از طریق فضاها و فعالیتهای فرهنگی که شهرداریها پایی اصلی آن هستند، صورت می‌گیرد. در برنامه‌ریزیهای توسعه ملی و فرهنگی باید به اثر فعالیتهای فرهنگی شهرداریها نیز در آموزش شهروندی توجه کرد. شهروند پاسخ‌ده و مسئول الگویی است که شهرداریهای جهان با انجام فعالیتهای فرهنگی از قبیل کنسرت، تئاتر، برگزاری جشنها و کارناوال‌ها، ایجاد خانه‌های مردم و فرهنگسراها و... دنبال می‌کنند. از طریق این قبیل فضاها و برنامه‌ها ساکنان شهر به طور مستقیم و غیر مستقیم آموزش می‌یابند که چگونه شهروند مطلوب و مسئول باشند. علاوه بر این وجود یک فضای فرهنگی در هر محله می‌تواند در صمیمیت بین شهروندان و رشد همدلی و آگاهی آنان نسبت به یکدیگر مؤثر باشد.

مشکلات قانونی، مانع همیشگی

به موجب بند ۶ ماده ۵۵ قانون شهرداریها، تأسیس کتابخانه و باغ کودکان و امثال آنها در حدود اعتبارات مصوب جزء وظایف شهرداری محسوب می‌شود. در این بند آمده است: «تأسیس مؤسسات فرهنگی و بهداشتی و تعاونی مانند بنکگاه حمایت مادران و نوانخانه و پرورشگاه و درمانگاه و شیرخوارگاه و تیمارستان و کتابخانه و کلاسهای مبارزه با بیسوادی و کودکان و باغ کودکان و امثال آن در حدود اعتبارات مصوب...» شهرداری در این قبیل موارد و نیز در مورد موزهها و خانههای فرهنگی و زندان با تصویب

این بند آمده است: «تأسیس مؤسسات فرهنگی و بهداشتی و تعاونی مانند...» موارد ذکر شده بعد از کلمه «مانند» تنها مثالهایی از انواع مؤسسات فرهنگی، بهداشتی و تعاونی هستند و به همین دلیل می‌توان مثالهای متعدد دیگری نیز برشمرد که مشمول مؤسسات فرهنگی و... باشند. چنین دقت نظرها و تفاسیری که می‌توان از قانون داشت نشان می‌دهد که قانون در مواردی - گرچه به طور غیرشفاف - به فعالیتهای فرهنگی شهرداریها توجه داشته است، اما به دلیل همین عدم صراحت قانونی، شهرداریها اغلب در برابر انتقادات آسیب‌پذیر بوده‌اند و شهرداران بیش از هر کاری در مورد فعالیتهای فرهنگی محتاط عمل کرده‌اند و باین قبیل فعالیتهای فرهنگی را به فراموشی سپرده‌اند.

شهرداری در مورد فعالیتهای فرهنگی مثل بسیار موارد دیگر به عنوان یک بخش عمل می‌کند نه به عنوان یک کانون فرهنگی وابسته به فضا و چون کار فضایی، متمرکز و هماهنگ نیست لذا مشکلات متعددی در این مورد ایجاد می‌شود و تنها چاره چنین مشکل سیستمی، حرکت تدریجی به سمت برنامه ریزی محلی است

پهروز قریب‌پور درباره مشکلات و خلأ قانونی که در وظایف فرهنگی مربوط به شهرداریها وجود دارد می‌گوید: ما باید بپذیریم که نیاز فرهنگی وجود دارد و نمی‌توان برای جوان در حال رشدی لباس تنگ کودکی را تدارک ببینیم. شهرداری با تأکید که بر عدولیت نوین شهری می‌شود، جامعه نو و هیئت نو می‌خواهد بنابراین، این کافی نیست، که بگوییم قانون تکلیفی برای وظایف شهرداری روشن نکرده و یا چون وظیفه قانونی را بتدریج از او گرفته و به نهادهای دیگر سپرده‌اند، پس وظیفه‌مند نیست. این نیاز وجود دارد و به هر حال باید برای آن فکری کرد.

از نظر روح‌الله قهرمانی با توجه به اینکه شوراهای طبق قانون تا حدودی موظف به فعالیتهای اجتماعی و فرهنگی شده‌اند و شهرداریها هم مجوز فعالیتهای خود را از شوراهای می‌گیرند از این رو تقریباً با وجود شوراهای شهرداریها در این زمینه صاحب اختیار بیشتری شده‌اند و بنابراین باید بتوانند در زمینه مسائل فرهنگ شهری کار کنند.

در هر حال با وجود چنین نظرات خوشبینانه‌ای، نیاز فرهنگی شهروندان را باید به رسمیت شناخت و برای رفع مشکلاتی که بر سر راه آن وجود دارد تلاش نمود. باید پذیرفت که قانون شهرداریها گرچه در ابتدای تدوین قانونی مترقی و همه‌جانبه نگری بوده است، اما به مرور با تولد سازمانهای متعدد بدون آنکه قانون با صراحت وظیفه قبلی شهرداری را نسخ کرده باشد، تکالیف قانونی شهرداری در ابهام بیشتری فرو رفته است.

این عدم شفافیت قانونی مشکل دیگری را دامن خواهد زد و آن تعدد سازمانها برای یک وظیفه خاص و در نتیجه ناهماهنگیهای خواسته یا ناخواسته در انجام آن وظیفه است. محمد حقانی درباره چنین مشکلی می‌گوید: اگر در مورد وظایف و فعالیتهای فرهنگی تعارضات و ناهماهنگیهایی به چشم می‌خورد، بیشتر ناشی از عدم برنامه ریزی است. اگر برنامه ریزی فرهنگی مناسب وجود داشته باشد هر سازمان و هر نهاد و ارگانی با تأکید به

انجمن شهر، از اراضی و ابنیه متعلق به خود یا حفظ مالکیت و رایگان و یا با شرایط مبین به منظور ساختمان و استفاده در اختیار مؤسسات مربوط خواهد گذاشت.

در بند دیگری از ماده ۵۵ قانون شهرداریها نیز می‌خوانیم: «ترتیب و حفظ و اداره کردن سرمایه‌ها و اموال بلدیه و همچنین نظم و ترتیب تأسیسات خیریه از قبیل مریض خانه و کتابخانه و غیره که به خرج شهر دایر شده».

براساس قانون تأسیس کتابخانه عمومی در شهرها (مصوب ۱۳۴۴) نیز شهرداریها مکلف شده‌اند: «هر سال قبل از تقسیم اعتبارات شهرداری، یک و نیم درصد از کل درآمد خود را برای تأسیس کتابخانه عمومی و قرائتخانه و خرید کتاب و اداره کتابخانه هر شهر اختصاص دهند». در سال ۱۳۵۲ پرداخت این مبلغ از سوی شهرداریها به انجمن کتابخانه‌های عمومی لغو گردید و وزارت فرهنگ و هنر مسئول تأمین اعتبارات مورد نیاز کتابخانه‌ها شد.

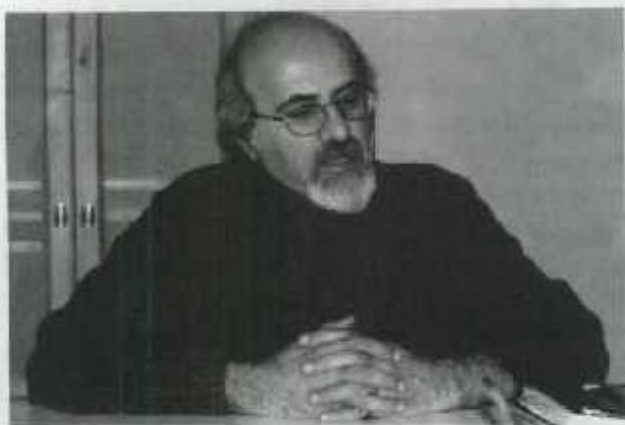
البته قانون شهرداریها به روشنی مشخص نمی‌کند که آیا شهرداری را در فعالیتهای فرهنگی موظف می‌داند یا مختیر؟ به تعبیر دیگر آیا شهرداریها در همه حال مانند انجام امور خدماتی محوله، موظف به کار فرهنگی هستند یا در صورتی که توان و امکانات داشته باشند مجاز به انجام امور فرهنگی هستند این سخن درست است و مذاقه و چاره‌اندیشی قانونی بیشتری را از جانب حقوقدانان متخصص در امور شهرداریها می‌طلبد، اما با همه این احوال با موشکافی اندکی در ماده ۵۵ قانون شهرداریها به برخی از امور برمی‌خوریم که امروزه به عنوان فعالیت فرهنگی پذیرفته شده‌اند؛ ساماندهی تابلوها که به تصریح ماده ۵۵ از وظایف شهرداریهاست از مقوله کار فرهنگی - تبلیغاتی است، شورای بهداشت که شهرداریها در آن سهم دارند، قبل و بعد از تشکیل نیاز به کار مستمر فرهنگی دارد، علاوه بر این تفسیر برخی بندهای قانون مانند بند ۶ ماده ۵۵ دیدگاههای روشنی را به ما خواهد داد. در

تضاد عجیبی با هیاهویی دارد که قبل از آن از سر و صدای اسان و حیوان برپا می شد. نمونه مثال زدنی از توانایی و دلسوزی شهرداری است. فرهنگسرای بهمن اکنون سمبل موفقیت شهرداری در زمینه فعالیتهای فرهنگی است.

موفقیت شهرداری تهران در گوشه‌های دیگر شهر تهران نیز تکرار شد. تعداد قابل توجهی فرهنگسرا، خانه‌های فرهنگ محله، کتابخانه، نمایشگاه کتاب و قضا‌های فرهنگی مکمل پارکها، زمینهای ورزشی محله‌ای و سالنهای ورزشی مطلوب در سراسر شهر تهران و در محلات مختلف سر بر آوردند و با برنامه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی نقش مهمی در تصحیح تصویر مردم از شهرداری داشتند. بتدریج حرکتی که در شهر تهران آغاز شده بود به شهرهای دیگر نیز سرایت کرد و شهر داران در نقاط مختلف

ضرورت انجام کار، وظیفه خود را در این باره خواهد دانست. این تعارضات تنها به دلیل وجود نیازی است که ما برای آن برنامه‌ریزی نمی کنیم و یا در برنامه‌ریزی‌ها به آن کم توجه هستیم و از این روش‌های به عنوان سازمانی که این نیاز را احساس می کند و در پی بهینه کردن سایر فعالیتهای خدماتی و عمرانی خود است. دست به فعالیتهایی می زند که برای او ایجاد تعارض می کند. می توان با یک برنامه‌ریزی اصولی و صحیح این تعارضات را پایان بخشید و ناهماهنگیها را محو نمود. مشکلات اجرایی ایجاد شده در اثر تعارض بین سازمانهایی که مسئول فعالیتهای فرهنگی هستند تنها با چنین برنامه‌ریزی قابل رفع است.

از نظر مصطفی بهزاد در علت اصلی ناهماهنگی‌هایی که وجود دارد این است که نظام برنامه‌ریزی ما بر اساس نظام بخشی عمل

مهدی قریب‌پور

قانون باید در باره فعالیتهای فرهنگی شهرداریها صراحت پیدا کند و وظایف سازمانهای دیگر را نیز مشخص کند. می توان برای برخی وزار تخانه‌ها، نهادها و سازمانها، نقش سیاستگذاری و برنامه‌ریزی و نظارت عالی در سطح ملی قائل شد و شهرداریها بتوانند نقش برنامه‌ریزی محلی در امور فرهنگی را ایفا کرده و مجری سیاستگذاریهای کلان باشند

کشور علاوه بر گرفتاریهای روزمره در خدمات رسانی سعی کردند بخشی از نیازهای فرهنگی شهر خود را نیز برآورده سازند. اما این حرکتی که امروزه بتدریج تأثیرات مثبت و ماندگاری در هر محله و شهر می گذاشت، حرکتی از پیش آندیشیده و برنامه‌ریزی شده بود؟ آیا مدیریت شهری در کشور ما پس از برطرف کردن موانع قانونی، اجرایی، سازمانی و... در صدد پاسخگویی به نیاز فرهنگی شهروندان برآمده بود؟ آیا چنین حرکت‌های دلسوزانه و زیبایی بر اساس سلیقه فردی شکل نگرفته بود؟

اینها سؤالاتی است که دست‌اندرکاران شهری پس از یک دوره تب و تاب فعالیت فرهنگی و پس از مشاهده مشکلات اجرایی و مدیریتی که بر سر اداره قضا‌های فرهنگی در سالهای اخیر ایجاد شده است، باید به آنها بپردازند. تجربه نشان داد که حتی حرکت‌های مثبت وقتی به سلاق فردی متکی باشند و از سوی جامعه و نهاد‌های اجتماعی قنوت‌مند نشوند، بسیار آسیب‌پذیر خواهند بود.

می کند و بخشهایی که به نوعی قلمرو فرهنگ این کشورند متنوع‌اند، هم در سطح ملی و هم در شهر و به همین ترتیب این نهاد‌های مختلف هر کدام سیاستهای خود متفاوت دارند. شهرداری در مورد فعالیتهای فرهنگی مثل بسیاری موارد دیگر به عنوان یک بخش عمل می کند نه به عنوان یک کانون فرهنگی وابسته به فضا و چون کار قضایی، مستمر کز و هماهنگ نیست لذا مشکلات متعددی در این مورد ایجاد می شود و تنها چاره چنین مشکل سیستمی، حرکت تدریجی به سمت برنامه‌ریزی محلی است.

فعالیت‌های فرهنگی در گرو توجه فردی مدیران

ساکنان اطراف میدان کشتارگاه تهران که به هوای عقیق و آلوده محله خود عادت کرده بودند هیچگاه نمی توانستند تصور کنند که روزی برای شرکت در برنامه‌های فرهنگی بر محوطه کشتارگاهی قدم خواهند زد که اکنون از خون و اجشاء دامها کیره بسته است. فرهنگسرای بهمن که زیبایی و آرامش کنونی اش

چون شهر دار یها مؤسساتی عام المنفعه هستند و با همه اقشار مردم در ارتباط اند، باید برای فعالیت های فرهنگی از سوی مسئولان استانها مجوز بیشتری در یافت کنند. مسئولان استانها باید بدانند که برای جلب مشارکت مردم، انجام فعالیت های فرهنگی ضروری است و از این رو در شهر های بزرگ و کوچک باید به چنین فعالیت های اندیشید

محمد حقانی در این باره پس نقش بر نامه ریزی تاکید می کند و می گوید: متأسفانه با وجود مسائل ایجاد شده چندی است توسعه و گسترش اماکن فرهنگی و ورزشی متوقف شده است. مدیریت های مناطق شهرداری در تهران دیگر در جهت توسعه و ایجاد اماکن جدید فرهنگی علاقه ای نشان نمی دهند. برای از بین بردن چنین فضایی تنها راه وجود برنامه است. قانون باید درباره فعالیت های فرهنگی شهر دار یها سراجت پیدا کند و وظایف سازمان های دیگر را نیز مشخص کند. می توان برای برخی وزارتخانه ها، نهادها و سازمانها نقش سیاست گذاری و برنامه ریزی و نظارت عالی در سطح ملی قائل شد و شهر دار یها بتوانند نقش برنامه ریزی محلی در امور فرهنگی را ایفا کرده و مجری سیاست گذاری های کلان باشند. سازمان های دیگر در این باره می توانند از طرق مختلف مانند برنامه ریزی یا تأمین اعتبار، شهرداری را حمایت کنند چرا که به هر حال شهر دار یها، نهاد های محلی هستند و آسانتر می توانند به نیاز های فرهنگی هر شهر پاسخ دهند.

مصطفی بهزادخر ضمن تأیید این نظر معتقد است: قبل از هر چیز باید این فکر جایفتد که شهروندان نیاز دارند. اوقات فراغتشان به طور مطلوب پر شود. این اوقات باید با جریانهایی مثبتی پر شود که از آنها شهروند مسئول بسازد. این فکر ابتدا باید به صورت یک جریان در جامعه مطرح شود. یعنی به جای تعیین وظیفه برای تشکیلات مختلف باید سبب اهداف و نیاز های فضایی ما چیست؟ پس از آن می توان برای شهرداری در چنین جریانی نقشی قائل شد و او را در این باره وظیفه مند کرد. بنابراین قبل از هر چیز بانگش بر نامه ریزی باید اهداف را مشخص کرد و سپس برای تحقق آن اهداف، فضا را تعریف کنیم. این فضا بر حسب امکانات، توانایی ها و شرایط سازماندهی می شود و نسبت به تغییر شرایط ممکن است متفاوت باشد.

روح الله قهرمانی معتقد است که باید در مورد مسائل و فعالیت های فرهنگی به شوراها اختیارات قانونی بیشتری داد. از طرفی تأکید می کند که چون شهر دار یها مؤسساتی عام المنفعه هستند و با همه اقشار مردم در ارتباط اند، باید برای فعالیت های فرهنگی از سوی مسئولان استانها مجوز بیشتری دریافت کنند. مسئولان استانها باید بدانند که برای جلب مشارکت مردم، انجام فعالیت های فرهنگی ضروری است و از این رو در شهر های بزرگ و کوچک باید به چنین فعالیت های اندیشید. البته این نیز طبیعی است که در شهر های کوچک تقاضا بیشتر حول و حوش مسائل عمرانی باشد. چرا که شهر های کوچک سعی دارند به آبادانی شهر های بزرگ برسند و خود به خود توسعه کالبد شهری در اولویت قرار می گیرد. از طرف دیگر پرداختن به مسائل فرهنگی به مسائل مالی شهر های کوچک هم بشدت مربوط است. در شهر های کوچک

تعداد کسانی هم که نیاز فرهنگی در صدر نیازهاشان قرار دارد محدودتر است. با وجود همه این دلایل در شهر های کوچک گرچه این نیاز کمتر است اما برای جلب مشارکت مردمی باید به فعالیت های فرهنگی توجه شود.

جذب نیرو های فرهنگی

در باره هر فعالیت و وظیفه شهرداری که سخنی گفته شود، مشکل تأمین نیروی انسانی مربوطه به جای خود باقی است. بهر روز قریب پور می گوید: همیشه در مورد فعالیت های فرهنگی شهرداری این بحث وجود داشته است که مگر در بدنه شهرداری چقدر نیروی فرهنگی وجود دارد که مثلاً شهرداری بتواند هم کتابخانه طراحی کند، هم بودجه به آن اختصاص دهد و هم مدیریت بهره برداری آن را به عهده بگیرد؛ ولی برخلاف این گفته تجربه فرهنگسراهای موجود در تهران بخصوص فرهنگسرای بهمن نشان داد که در فعالیت های فرهنگی می توان با جلب مشارکت های دیگر این مشکل را بر طرف کرد. شهر دار یها در اداره فضاهای فرهنگی می توانند با جلب اعتماد و همکاری نیرو های فرهنگی و هنری خلا نیروی انسانی خود را بر طرف کنند. به هر حال جلب مشارکت های مردمی در فعالیت های فرهنگی باید به صورت یک اصل در آید و در صورتی که قرار باشد شهرداریها در این زمینه فعالیت کنند، باید راه حلها و زمینه های جلب نیرو های فرهنگی و مشارکت تمامی شهروندان را پیدا کنند.

سخن آخر

برنامه ها و فعالیت های فرهنگی در شهرها از سوی هر طیفی نهاد یا سازمانی که انجام شود، محتاج توجه به یک نکته است و آن در نظر گرفتن نیاز فرهنگی شهروندان است. جامعه ما چند سالی است که یکی از اهداف مهم خود را بالا بردن سطح دانش فرهنگی مردم قرار داده است. ارتقای آسوزش و سطح سواد مردم بویژه جوانان نیاز های فرهنگی جدیدتری را ایجاد می کند که باید برای آن فکری کرد. توقع شهروندان در گذران مؤثر اوقات فراغتشان زاینده چنین ارتقایی است.

شهر دار یها نیز نهاد های محلی هستند و بیش از هر نهاد ملی دیگر به شهروندان نزدیک اند. آنها طی یک دهه فعالیت های فرهنگی کم و زیاد توانستند تا حدودی نگرش نسبت به شهرداری را تصحیح کنند. نیازی که وجود دارد و با عرصه خدمات فرهنگی، نگاهها را جهت رفع این نیازها به سوی شهرداریها متوجه کرده است. دریغ که دستخوش سلاطین سیاسی و ذگیریه های اجرایی شود و از این منفذ آسیب ببیند. حاصل این آسیب نه شهروندان مسئول که نوده مردمانی منتقل است! ♦

معماری مسجد و سیمای شهر

بخش اول
مصطفی بهزادفر
دکتر در شهرسازی

«امروزه نه در ساماندهی کلان فضای حیاتی شهرها و محلات، جای پای ارزنده‌ای برای تأثیر مسجد بر طرح کالبدی در نظر گرفته می‌شود و نه در ساخت و سازهای تک‌بنایی مساجد، به قدرت تأثیرگذاری معماری بیرونی این بنا بر سیما و نمای شهری بهای مطلوب داده می‌شود.

«روابط سنتی عناصر موجود معمارانه در شهرهای ممالک اسلامی از هم گسسته شده، اما روابط جدیدی برای آن تعریف نشده است.

«آن قسمت از نما که حوزه اتصال بین کف‌سازی معابر (سطح افقی) و جداره بیرونی ابنیه قرار می‌گیرند، برجسته‌ترین بخش نما را در مقیاس انسانی متکی بر عبور و یا حرکت و فعالیت انسان عرضه می‌دارند.

نمای شهری و مسجد، مقوله‌هایی هستند که در عرصه معماری عمومی و طراحی شهر از جنبه‌های مختلفی می‌توان با آنها مواجه شد. نمای شهری وجهی از سیمای شهر است که می‌تواند نوعی از مفاهیم و تجربیات محیطی را در محور تجسم بصری به مردم منتقل نماید. ارزنده‌ترین تجربیات بصری انسان در محیط شهری، بویژه در مقیاس انسانی، از طریق نمای ساختمانها حاصل می‌گردد. نمای شهری به عنوان یکی از موضوعات و مفاهیم دخیل در فرآیند درک، شناخت، تجزیه و تحلیل و طراحی فضاهای شهری، منبای نظریه‌پردازی فراوانی در عرصه دانش طراحی محیطی است که یکی از جنبه‌های آن تقویت، غنابخشی و ساماندهی کتی فضاهای بیرونی بناهای عمومی را هدف قرار می‌دهد.

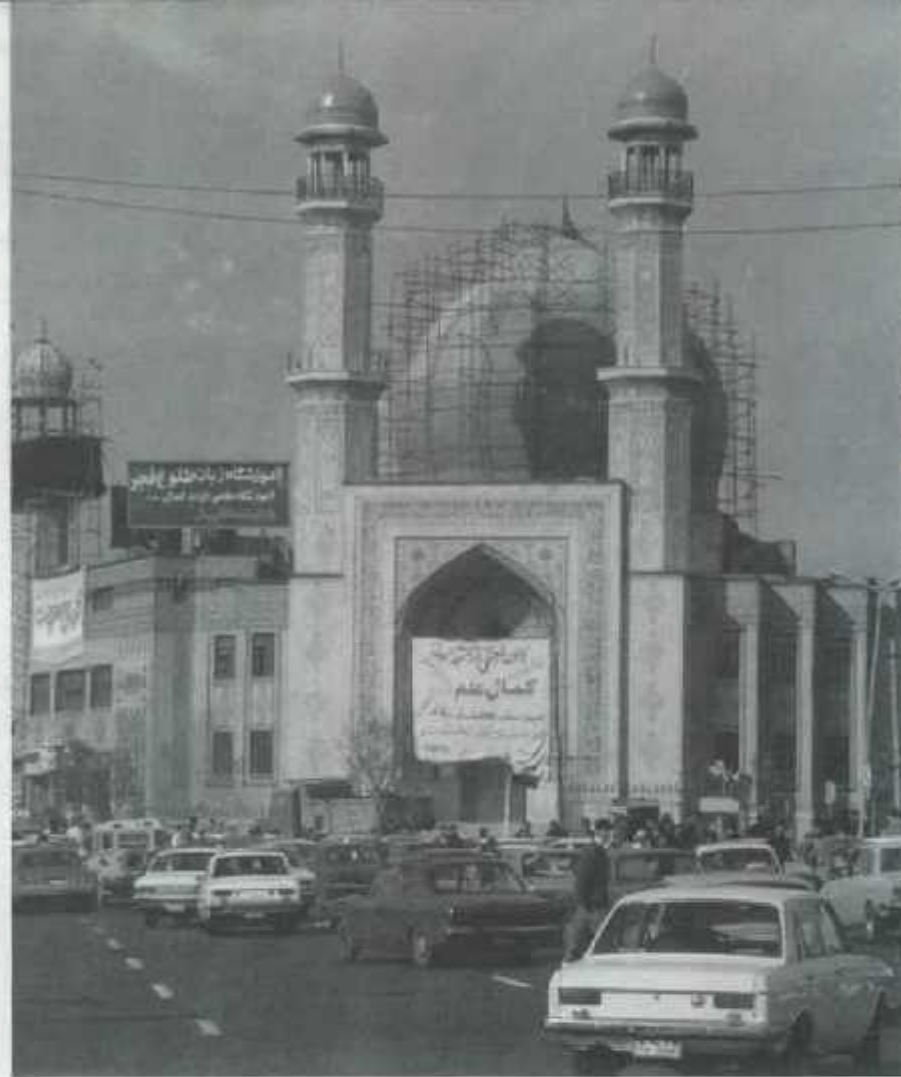
ارتباط بین مسجد و نمای شهری و به عبارت دیگر حضور و ظهور بنا و فضای مسجد در نمای شهری، موضوع مهمی است که از یک سو مصداق‌های مطلوبیت کیفیت محیطی را در حوزه نظری طراحی شهری غنای می‌بخشد و از سوی دیگر حیثیت، سرزندگی و معنی‌داری کالبدی شهر را در جامعه اسلامی تقویت و تحکیم می‌نماید.

اهمیت معماری مسجد و رابطه آن با طرح کالبدی شهر، بویژه نمای شهری، بی‌اعتنایی نشده است، بلکه در عوارضی قدیمی‌های منفی نیز در این مسیر برداشته شده است. به عنوان مثال بسیاری از بناهایی که به نام مسجد در کشور ما ساخته شده‌اند، به تأثیر از سوقیتهای و محدودیتهای اقتصادی و مالی، چنان با عنصر فضایی و سوادکارایی مسجد در نما و سیمای شهر را فراموش نموده‌اند. انتظار می‌رود مطرح نمودن بحث رابطه نمای شهری و مسجد و طرح غربیگی معماری مسجد در نمای شهری فتح بابی شود تا از یک سو موجبانت بهره‌گیری از اصول نوین طراحی بهینه فضای بیرونی مسجد فراهم آید و از سوی دیگر از ایجاد مسائل بیشتر و جدیدتر در طرح کالبدی شهرها بکاهد.

بناهای مذهبی یکی از اساسی‌ترین عناصر بافت، ساخت و

امروزه نه در ساماندهی کلان فضای حیاتی شهرها و محلات، جای پای ارزنده‌ای برای تأثیر مسجد بر طرح کالبدی در نظر گرفته می‌شود و نه در ساخت و سازهای تک‌بنایی مساجد، به قدرت تأثیرگذاری معماری بیرونی این بنا بر سیما و نمای شهری بهای مطلوب داده می‌شود. اصولاً هنوز مفهوم فیزیکی مسجد به عنوان عنصر اصلی طرح کالبدی شهر در دنیای اسلامی به طور ریشه‌ای مطرح نشده است. بجز تعداد اندکی از مساجد مهم شهرهای اسلامی که از نظر فضای بیرونی و فضاهای شهری، جلوه‌گری خاصی دارند (مانند مسجد اقصی در قاهره) غالباً بناهای مساجد برای جلوه‌گری بیرونی خلق نشده‌اند.

قابل ذکر است که در جریان تحول ساخت شهر در عصر مدرن بویژه در ترکیب و تجمیع عوامل مختلفی که طرح کالبدی و سیمای شهرهای امروزین را شکل می‌دهند - گاه نه تنها به نقش و

در مقابل انبوه
فعالتهای جانبی و گاه
بیگانه که پیرامون
مسجد را در بر گرفته
اند، چه عاشقانی جز تعابیر
طرح کالبدی، فرم و
جزئیات شاد قادر به
بیان اهمیت این فضا
تواند بود؟
(مسجد الرسول/ عیدان
رسالت/ تهران)

شکل شهر هسا بوده و هستند. نلوم حضور بناهای مذهبی در شکل شهر از ظهور اولین شهرهایی که تاکنون شناخته شده‌اند تا امروز با حیات شهر عجین شده‌اند. الگوی طراحی شهرها در کمتر مکان و زمانی بدون حضور بناهای مذهبی قابل تعیین است. عبادتگاهها با هر عنوانی و وابسته به هر نوع مذهبی و در هر فرهنگ، خواه در آسیای غربی و خواه در چین و آمریکای مرکزی، شاخص فرم شهر بوده و هست. در الگوی طراحی شهرهای جدید نیز خواه مجتمع زینتی مربوطه یا نقشه‌ای از پیش اندیشیده، طراحی و ساخته شده باشد و یا بدون نقشه عینت یافته باشد، به ندرت اتفاق افتاده است که روح و عنصر مذهبی از کالبد شهر حذف شده و یا برناهمه‌زبان و طراحان آن را از قلم انداخته باشند به عبارت دیگر از نظر تاریخی این عنصر شاخص هم در اور (بین‌النهرین) و اولک (آمریکای لاتین) مطمح نظر بوده است و هم در اسلام آباد (پایتخت نوساز پاکستان) و کانبرا (پایتخت نوساز کشور جوان استرالیا). بسیاری بر این باورند که الگوی طراحی شهر جدید کانبرا در ابعاد مختلفی چون طراحی شبکه‌ها و محورها و ساخت‌بندی و جهت‌دهی کلی به طور قابل توجهی از ایده‌های شهرسازانه متکی بر مذهب متأثر شده و از رهافتها و الهامات مذهبی بهره جسته است. ۲. در ایران، چه به ساخت‌بندی، بافت و الگوی فیزیکی اولین پایتخت این سرزمین که نسیال توجه شود و چه آخرین ساخته‌های آن مورد توجه قرار گیرد، در هیچکدام جایگاه عنصر مذهبی از نظر پنهان نمانده است. شهر همدان یا تپه تاریخی - مذهبی خود همان پیوند ساختاری را دارد که با سحله‌های ایجادشده از طرحهای آماده‌سازی (نظیر قلندر تپه و سعیدیه).

در بین بناهای مذهبی درون شهرها مسجد جایگاه ویژه‌ای را

به خود اختصاص می‌دهد. مسجد به مثابه برجسته‌ترین عنصر معماری برگرفته از دین اسلام از اولین زمانهای حضور مدتی این دین با جامعه مربوطه همراه بوده است. مسجد کانون عبادی، اجتماعی و فرهنگی، دیرپایی است که هرگز نمی‌تواند از ساختار اجتماعی و شهری آن جدا گردد. سلسله مراتب ساخت‌بندی شهرهای اسلامی با سلسله مراتب فرم و نوع مساجد، آمیزش کالبدی جدایی‌ناپذیری دارند. به عبارت دیگر در برنامهریزی شهری و طراحی شهری برای مردمی، مسلمان نمی‌توان کانونیت محوریت مسجد را در سلسله مراتب و ارتباط هندسی و نظم کالبدی شهر از نظر دور داشت. «هر یک از انواع مساجد مانند مساجد جامع، مساجد جامع، مساجد محله‌ای، مساجد کوچک (نمازخانه)، مسجد کنار گورستانها، مسجد - مقبره‌ها و مسجد - مدرسه‌ها از لحاظ وسعت، عناصر و اندامهای کالبدی، ترکیب فضایی و موقعیت در بافت شهری دارای ویژگیهایی هستند که آنها را از سایر مساجد متمایز می‌سازد».

ممکن است برخی به استناد ارزشهای معنوی مسجد و پیشینه تاریخی تحول آمیزش بنای مسجد با بافت شهری معنای خود مخالف نقطه‌نظراتی باشند که در این نوشتار ارائه می‌گردد. نقطه‌نظرات اخیر بر دانش توخاست طراحی شهری انکا دارد که عمر آن از نیم قرن تجاوز نمی‌کند، حالی آنکه حضور معماری مسجد از سابقهای ۱۴ قریب برخوردار است. از این رو ممکن است یا استناد به این حق تقدم، محتوای حضور مسجد را در فضای شهر بر مبنای ارزش انفرادی و تک‌بنایی آن - آن گونه که ۱۴ قرن عمل کرده است - مقدم بر محتوایی باشد که ما با تکیه بر اصول طراحی مجتمعهای زیستی بر آن نظر داریم. بنابراین اگر مسجد عنصری فرورفته در بافت، بر تنیده بر سلیقه‌های محرمیت گرا و گوهران از جلوه‌گرهای ظاهری تلقی گردد، شاید بایسته نباشد که در برجسته‌نمایی آن جد و جهد شود. صرف نظر از اهمیت نشانه‌های عنصری چون گنبد و منار، جدارها و ورودیه‌های بیرونی متصل به فضای بیرونی مسجد چنان در بافت سنتی شهرهای اسلامی عجین شده‌اند که عمداً تصویری از جلوه‌گری بیرونی حوزه فضاهای عمومی، کمتر در ذهن طراحان تباد داشته است. به طور نمونه مسجد جامع اصفهان که از طریق ورودیه‌های متعددی با فضای بیرونی و بافت شهر اتصال پیدا می‌کند، چنان با بافت محله‌ای اطراف خود را در هم آمیخته است که کمتر می‌توان جلوه‌گری بصری پندهای آن را به تصور ذهنی عامه منتقل نمود. از طرف دیگر بناها یا مساجد شناخته شده، معروف و اثرگذار ذهنی فراوان و پر معنایی در جای‌جای شهرهای ایرانی و اسلامی وجود دارد که معماری آن فاقد هرگونه جلوه‌گری بیرونی و عناصر مابای ذهنی است. اما برای ساکنان یک کانون شهری و محله پسر معنی و با هویت بوده و گرمای عملکردی آن کل فضای شهری وابسته را می‌پوشاند. به طور نمونه می‌توان از مسجدهای زیادی در شهرهای ایران بویژه در شهرهایی با معماری غنی (مثل یزد) مثال زد که درک عمومی مردم از ارزش حضور مسجد، بسیار فراتر از فرم و اهمیت شکل معماری آن است. مساجد فرط و بیات خان در شهر یزد و مسجد استبرج در شهر مهریز از جمله بناهای هستند که بدون داشتن گنبد و منار (نشانه‌های شاخص) به عنوان مساجد معروف شناخته شده عامه هستند.

بحث اخیر نه تنها به موضوعات و تئوریهایی طراحی فضاهای شهری نظر دارد، بلکه گوشه چشمی به ساخت و سازهای موجود و جایگاه فضایی مسجد در آن نیز دارد. در بحث مربوط به تئوریهایی

یادداشت:

- 1- O.F. Roost-Hilfenbrand, Islamic Architecture, University Press, Edinburgh, 194.
- 2- ریک جیمز، بررسی و تحلیل مکان شهرت اسلامی، فصلنامه ترجمه و رسانه، شماره ۱۰، دانشگاه تهران، زمستان ۱۳۸۱.
- 3- C.F.M. Proudfoot, The Sacred Plan of Canberra, Australian Government Publishing Service, 1994.
- 4- احمد بیومین پورچکان، معماری مساجد جهان، ترجمه حسین سلیمانزاده، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۷۳، ص ۳۳۳.
- 5- ر. ک. گوردون، راهکارهای طراحی فضای خوب شهر، ترجمه سید حسین نصرین، دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۳.
- 6- Cliff Moughtin, Urban Design: The American Experience, Butterworth Architecture, Oxford, 1982, P. 31.
- 7- ریک بیچارد، هنر و آندروید، دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۳، ص ۳۳۳.
- 8- P. Saadati Ghanemagami, The Madresses of Iran, The University of Sydney, Sydney, p. 220.
- 9- Cliff Moughtin and Others, Urban Design, Butterworth Architecture, 1995, pp. 27-28.

طراحی مطلوب فضاهای شهری، ساماندهی بناهای عمومی را از آن زاویه تحلیل می‌کند که بتوان نظم‌لایشفیده، مناسب، خوانایی، سرزندگی، نفوذپذیری، رنگ تعلق، سازگاری و شفافیت را به سیما و ساخت و بافت شهر ارزانی نمود. در بحث تحول ساخت و سازها باید به این واقعیت توجه نمود که در یک تحول تاریخی معماری مسجد بتدریج خود را به فضاهای عمومی و خیابانهای امروزی گشاده است. در واقع الگوهای فضایی و فضاهای زیستی عمومی شهرهای اسلامی به تأثیر از تحول تکنولوژیک و عملکردهای پاره‌ای فرهنگهای جایی در مقایسه با گذشته کاملاً متحول شده‌اند. عرض و فرم راهها و شکل میدانها و میدانچه‌ها همراه با فضاهای باز مختلف در ترکیب و اتصال با عناصر جزئی ساخت و بافت، زمینه‌هایی را فراهم آوردند که دیگر نمی‌توان انتظار داشت معماری فضاهای عمومی خاص چون مسجد در متن بافت قشرده، ارگانیک و پیچیده شهری پنهان شده باشد. بعلاوه اینکه تراکم ساختمانی و فعالیتها، بودجه ارتفاع ساختمانهای مختلف فعالیتها، احاطه‌کننده فضاهای عمومی، دگرگونی مشخصی در ساماندهی و ارتباط و اتصال انواع فضاها پدید آورده است. دیگر نمی‌توان همان ساختار قدیمی شبکه راههای کنار مسجد جامع اصفهان را نعل به نعل برای امروز تداوم کالبدی داد. ارتفاع و تراکم ساختمانها را نمی‌توان مانند گذشته حفظ کرد و به طور کلی توده‌های شهری را نمی‌توان تکرار توده کلی، گنبد و حتی منار مسجد دانست. تغییر شکل، نحوه استقرار و چگونگی فضاهای تجاری نیز چنان است که به راحتی با الگوهای مسجد، میدان، بازار، کاروانسرا و مدرسه، آن طور که سنت شهرهای اسلامی حکم می‌کند، تلفیق و ترکیب پذیر نیست. اکنون مراکز تجاری خود را با قدرت بر بناهای ارزشمندی چون مسجد تحمیل می‌کنند و یا در روندی شبه‌سازشکارانه، در لباس برجهای تجاری بزرگ و حجم و فرم و الگوی بصری خویش، بر بناهای ارزشمند فرهنگی-مذهبی شهر فخر می‌فروشند. روابط سنتی عناصر موجود معماری در شهرهای ممالک اسلامی از هم گسسته شده، اما روابط جدیدی برای آن تعریف نشده است.

باید قبل از اینکه مقهور حرکتهای عملی الگوهای طراحی مدرن شویم، با استناد به اصول و تئوریهای مطلوب طراحی شهری، در عرصه‌هایی که با فرهنگ و جامعه اسلامی سازگاری دارد، مینمای تئوریک طراحی فضاهای شهری را تقویت کنیم و از طریق همین مبنای تقویت‌شده هویت، خوانایی و معنی‌داری مطلوب فضاهای عمومی را با فرهنگ، تاریخ و زندگی روزانه شهروندان سازگار نماییم. و اگر بنا و معماری مسجد با شایستگی و ایستگی سازگار با روح و معنویت این بنا در فضای طراحی شهری و یا در عرصه ضابطه‌مندیهای امروزی بنا برآورده شده، به سرآمد فضاهای شهری تبدیل شده و محوریت، کانونیت، ریایی، خوانایی، معنی‌داری، و دلپذیری فضایی و بصری خویش را در جان شهروندان سازی و جاری خواهد نمود.

ساز و کارهایی از مبنای طراحی شهری

شهرسازی یا تکیه بر اصول هنری، هنر معماری برای سازماندهی فضاهای عمومی، فن و هنر رابطه بین معماری و برنامه‌ریزی شهری، دانش کیفیت طراحی فضاهای عمومی، حرفه‌حاشا آرینده و پیراینده فضاهای بیرونی و چهره‌سازی شهرها و کوچه‌ها و دانش ساماندهی کیفیت محیط مصنوع، تعاریفی هستند که درباره مفهوم طراحی شهری گفته شده است. مباحث و مبنای طراحی شهری از گستره زیادی برخوردار است و می‌توان در هر زمینه‌ای مقوله‌ها و موضوعات مختلفی را مورد بررسی و تجزیه

و تحلیل قرار داد. این نوشتار را سران تست که به این گستره پیردازد، از این رو جستجوگران جامع رابطه محدودی از منابع علمی برگزیده شده برای این بحث و مفاهیم عمیق تکنولوژیک یاد شده ارجاع می‌دهیم و جریان تحلیل بحث همسوی با این نوشتار صرفاً به نخسه نظرها اشاره خواهد نمود. نخسه نظرهایی که به آن پرداخته می‌شود، حداقل مبنای نظری را برای مقوله معماری مسجد و نمای شهری عرصه خواهند نمود موضوعاتی که حضور بحث طراحی شهری را در این نوشتار معنی‌دار می‌نمایند: نظیر مطالعه و شناخت و طراحی فضاهای عمومی و بیرونی و شناسایی عوامل و ابزاری که طرح کالبدی شهر را به مسجد پیوند می‌زند، معیارهای ارزیابی فضاها و فرمهای مطلوب را برای مسجد در نمای شهری به منظور دستیابی به کیفیت محیطی مطلوب و دلپذیر فضاهای عمومی شهر و ارتقای معنی‌داری محیط شهری عرصه می‌دارند.

ایا یک بیننده و عابر دانشنامه سطح امرواض می‌تواند از نشان پلکانی سربرآورده از توده ساختمانی، نشانه تکلیفی متراکم به ذهن متبادر نماید؟ (مسجد حضرت امیر/ خلیفان کارگر شمالی، تهران)

آنچه در اینجا ممکن است مینا قرار گیرد این است که چه عناصری از محیط شهری تحت عنوان فضاهای عمومی و بیرونی مطرح نظر است و چه جنبه‌هایی باید در تحلیل ارتباط بین معماری مسجد و سیما شهر مورد توجه قرار گیرد. به طور خلاصه هر نوع فضایی که خارج ساختمانها و بین ساختمانها مفاهیم توده و فضا را عنایت بخشد، هر نوع فضایی که کاربری عمومی آنها از طریق فضاهای بیرونی بازور شوند و هر عرصه‌ای از شهر که نگاه عمومی، استفاده عمومی و مطلوبیت عمومی را به خود معطوف نماید، فضاهای عمومی بیرونی تلقی می‌گردند. خیابانها، پارکها و میدانها نمونه‌های شاخص این فضاها محسوب می‌شوند که خود از یک طرف عین فضاهای عمومی بوده و از طرفی دیگر واحد، ناقل، رابط و انعکاس‌دهنده چهره و شمایی بیرونی عناصری هستند که پشت بدنها و یا در مجاورت آنها بوده و واحد عملکردهای پرجمتهای هستند. برای درک روابط بین معماری مسجد و نمای شهری، شناخت، تجزیه و تحلیل و طراحی هر نوع عرصه شهری که به نوعی کالبد مسجد را در مجاورت خود داشته و سیما و نمای عمومی خود را با حضور توده مسجد عنایت می‌بخشد، مورد امان نظر قرار می‌گیرد. لازم به تذکر است که در این بحث هر جا ارتباط توده و فضا مطرح نظر باشد، نما و حجم بیرونی و کلی مسجد محور درک توده خواهد بود.

به طور دقیقتر از مجموع موضوعات و مقولات، حوزه نظری

طراحی محیطی نما و سیمای شهر برای این نوشتار محوریت پیدا می‌کنند. در نتیجه در انتخاب محورهای ایزاری به آن سری از تصویرها ارجح داده می‌شود که در پرورش و بالندگی بحث نما و سیمای و رهیافته‌های ارزشمندتری را، در مقایسه با توریهای دیگر در خود داشته باشد. به گمان «ماتین» فضاهای عمومی از طریق نمای ساختمانها تعریف و احضری را به بینندگان منتقل نموده و جزئیات مربوط به آراستگی و بی‌آراستگی نماها مهمترین ابزار و عناصر مطلوبیت بخشی به کیفیت نماها هستند. در توریهایی که «لینچ» در مورد ساختمان شکل خوب شهر و خوانا نمودن سیمای شهر تبیین می‌کند، نمای شهر به طور عام و همین‌طور نما در متن سیمای شهر به طور خاص، جایگاه ویژه‌ای دارند. به گمان لینچ تصویر عمومی طرح کالبدی و نمای شهری انعکاس دهنده محتوای حیاتی شهر بوده و مشخصات این عناصر

ایا این امکان وجود داشت که جنس و رنگ مصالح ساختمان مجاور با مسجد مسقوفان می‌داد و خط انتقال می‌شما این چنین نشانه ایجاد می‌کرد (مسجد الفیروز، خیابان میرداماد، تهران)

افق عمومی و طرح کالبدی سقف - نظیر گنبد و برج و منار - عوامل تکمیلی دیگری نیز هستند که می‌توانند مورد توجه قرار گیرند. سازوکارهای آرایش و پیرایش و نحوه انعکاس آن در حوزه‌های مختلف یادشده، نشانه بصری کیفیت محیطی و خوبی و بدی نمای مربوطه است. از طریق نظم بصری، یگانگی، تناسب، تداوم، تضاد، تمایز، مقیاس، هماهنگی، توازن، تقارن، ریتم، خوانایی و معنی‌داز بودن - که به طور کلی به مثابه متغیرهای اصلی آرایش و پیرایش نما محسوب می‌شوند - می‌توان تصویر عمومی نماها را درک و تبیین نمود.

عناصر عینی و غیر مجرد موجود در نما، نظیر نحوه قرار گرفتن و اندازه بازشوها، خطوط افقی، خطوط عمودی، رنگ، جنس و نوع مصالح، بافت، نقش و نوع فیما بینهای مداوم، نحوه اتصال کف بنا و مسیر رفت‌وآمد (به طور کلی اتصال توده و فضا)، نحوه تنظیم ورودیه‌ها، نحوه تنظیم عناصر و رای خط سقف و افق و همستر از همه شکل و نوع تزیینات، ابزارهایی هستند که مفاهیم تجربی و متغیرهای یادشده را به سوی درک بصری و تحلیلی عینی از واقعیهایی کیفی طرح کالبدی هدایت می‌کنند.

باید متذکر شد که در نمای بناهای با ارزش فرهنگی - مذهبی نقش تزیینات برجسته و قابل تمیق است. تزیینات در این نوع بناها از پایین‌ترین تا بالاترین سطح نما کارایی و خوانایی دارند. برای مثال کاشیکاری، خط بنایی و مقرنس که به عنوان اصلی‌ترین عناصر تزیینات در بنای مسجد به کار می‌رفته‌اند، ضمن نمایش زیباییهای عرفانی، مبین سبکها و سلیقه‌های گوناگون نیز بوده که در طول زمان، در چارچوب معماری مسجد تحول پیدا کرده‌اند. احتمالاً همین تغییرات و تحولات و قابلیت انطباق با مهارتها و سلیقه‌های گوناگون بود که منجر به این شد تا هنرهای تزیینی به عنوان عناصری شاخص و پراهمیت در طول زمان و در قرون متناهی ایفاگرند. تزیینات بناهای مذهبی با ابعاد معنوی این بناها چنان در هم آمیخته است، که به سختی می‌توان آن را از بناهای مذهبی جدا نمود.

به این ترتیب نمای بیرونی مسجد واجد تزییناتی است که به راحتی قابل تعبیر نبوده و در بناهای دیگر کمتر مشاهده می‌گردد. تزیینات در بناهای مساجد بر عقاید مذهبی تأکید می‌کند. برای مثال وقتی ارتفاع بنا از حد خاصی بگذرد، در آنجا نوارهایی از آیات قرآن به کار گرفته می‌شود. در این مواقع، معمولاً آیات الکرسی نوشته می‌شود و تأکید می‌کند که هیچ عظمتی و قدرتی وجود ندارد مگر آنکه به خدا تعلق داشته باشد. استفاده از نوع کاشیکاری، تکنیک‌های مختلف آن، نوع خط، خطاطی و خط بنایی و حتی متنهایی که انتخاب می‌شود و یا زبانی که برای نوشتن آن به کار می‌رود (عربی یا فارسی) با سیر تحول معماری در ایران دچار تحول شده است و در هر حال، بخصوص در مورد متنهایی استفاده شده عقاید مذهبی نقش مهمی داشته است.

بنابراین باید ادعا نمود که هر تزیینی از طریق نقشهای خود مفاهیم خاص خود را انتقال می‌دهد و هر نقش و تزیینی را نمی‌توان بر هر بنایی و یا هر بخشی از شهر تحمیل نمود. آن قسمت از نما که حوزه اتصال بین کف‌سازی معابر (سطح افقی) و جداره بیرونی ابنیه قرار می‌گیرند، برجسته‌ترین بخش نما را در مقیاس انسانی متکی بر عبور و یا حرکت و فعالیت انسان عرضه می‌دارند. عناصر موجود در ورودیه‌های ابنیه و آراسته‌های طبقه همکف، مهمترین قسمتهایی هستند که در زاویه مناسب دید عموم عابران و بینندگان قرار می‌گیرند.

آن گونه که قابلیت نقش بندی و تأثیر گذاری، بر قوه درک بصری ذهن را داشته باشند موجب القای حسن مکان، درک فضا و معنی دار کردن فضا را فراهم می‌آورند.

در برای این توریها و توریهای مشابه، نمای مسجد را از دو زاویه می‌توان مورد بررسی قرار داد: اول از طریق عناصر نمادین نشانه‌ای نظیر گنبد و منار و همین‌طور مفاهیم و برداشتهای نمادینی از بنا که ارزش نشانه‌ای آن را به ذهن شهروندان متبادر نماید. دوم از طریق جداره‌های بیرونی بنای مسجد، خواه به صورت سامان داده شده و خواه به صورت کهن نقش و بی‌سامان، که به نوعی بر ذهن عابران و ساکنان نقش می‌بندد و احساس عمومی مکان و دلبذیری آن را در اذهان تداوم می‌بخشد.

جزئیات نمای شهری را به مثابه جداره مداوم و نمایان ساختمانهای مجاور و متوالی و مرتبط به هم، می‌توان از زوایای مختلفی مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. از یک زاویه عناصر نما را می‌توان به طور طولی در سه حوزه پایینی یا پایانی، میانی و بالایی از یکدیگر متمایز نمود و یا توجه به معیارهای کیفیت بصری، مورد تجزیه و تحلیل و ارزیابی قرار داد. در تکمیل درک چنین تمایزی، طرح کالبدی و خط کف معابر (Floorscape)، خط آسمان و یا طرح کالبدی سقف (Roofscape) نیز در پایین و بالای حوزه‌های یادشده قابل تشخیص است. بجز این در طرح کالبدی گوشه‌ها و ارزش نشانه‌ای و نمادین عناصر جلوه‌کننده و رای خط

ساماندهی فضاها گذران اوقات فراغت،

طرح ساماندهی فضاهای گذران اوقات فراغت در مناطق ۳ و ۶ تهران

♦ سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران

فراغت و ملاحظات مربوط به آن در طراحی کالبدی فضاهای اوقات فراغت

اوقات فراغت و ویژگیهای آن

اوقات فراغت را می توان زمانی دانست که فرد در آن به فعالیتها و اشتیاقاتی می پردازد که به میل خود و به منظور استراحت، تفریح، سرگرمی، افزایش معلومات و یا توسعه مهارت‌ها برگزار شده است. امروزه فراغت به عنوان اصلی که جای مشخصی در اوقات شهروندان پیدا کرده، دارای اهمیت زیادی است (۱). فراغت سه هدف عملکردی دارد: «رفع خستگی و بازیافت»، «سرگرمی و تفریح» و «فعالیت‌هایی برای رشد و شکوفایی» و دارای ویژگیهای ذیل است: رها بودن از وظایف رسمی، هدف و جهت مادی نداشته، نشاط و شادمانی به همراه داشتن و پاسخگویی نیازهای فردی بودن.

صلاحات مربوط به گذران اوقات فراغت برای طراحی کالبدی فضای آن گذران اوقات فراغت را می توان از چند نظر بررسی کرد:

الف - از نظر زمانی: بخشی از ساعات روز، پس از پایان کار و اشتغال روزانه، بخشی از روزهای کار و تعطیلات آخر هفته - بخشی از تعطیلات موردی و مناسبت‌های پراکنده در روزهای سال، بخشی از تعطیلات سالانه به صورت چند هفته پیوسته یا ناپیوسته.

ب - از نظر مکانی: در محیط خصوصی خانه یا خارج از آن و در فضاهای بسته

(کلوب‌ها، سینماها، پارک‌ها و زمینهای بازی).
ج - مسائل اجتماعی - اقتصادی: با توجه به وضعیت فعالیت (فعال، غیرفعال، شاغل، غیر شاغل، خانه‌دار، محصل و...) با توجه به گروه‌های عمده شغلی، با توجه به سطح سواد و با توجه به شرایط سنی و جنسی.
د - چگونگی فعالیت: گذران فراغت فعال (ورزشی، مذهبی، هنری - آموزشی، تفریحی، راهنمایی و گردش) و گذران فراغت غیر فعال (مطالعه، مینون و کتب غیر درسی، سرگرمیهای سمعی و بصری، هنرها و سرگرمیهای خانگی).
مطالعات انجام شده برای ساماندهی فضاهای اوقات فراغت

الف - مطالعات کالبدی

شهرداری تهران در سالهای پایانی دهه ۶۰ زمان معینی را اعلام نمود که مالکان اراضی می توانستند برگه عمران دریافت کنند. پس از آن فقدان برگه عمران برای برخی اراضی به معنای عدم حضور یا مراجعه مالک تلقی شده و به عنوان اراضی با مالکیت نامشخص در حوزه عملکرد شهرداری درآمد. بدین ترتیب زمینه مناسبی فراهم شد که شهرداری توانایی خود را به عنوان نهادی که مسئولیت تأمین رفاه اجتماعی شهروندان را به عهده دارد در تجهیز و نگهداری این اراضی بیازماید. این اراضی به صورت تجهیز شده (یا نیمه تجهیز) برای ایجاد بازار روز، پارکینگ موتورسیکلت، اتوبار، فضای سبز شهرداری و زمینهای ورزشی مورد استفاده قرار گرفت. در این خصوص مطالعه و ارزیابی عمومی این گونه اراضی و شناخت قابلیت‌های آن در جهت اهدافی چون تأمین رفاه شهروندان، زیباسازی محیط، ایجاد محیطی پذیرنده و ارتقای توان شهرداریها (در مقام مدیر این اراضی) و در نهایت ارائه چارچوبی برای تمامی شهر تهران امری اجتناب ناپذیر است.

مطالعاتی که در مورد مناطق نمونه ۳ و ۶ تهران صورت گرفته حاکی از وجود ۲۱ قطعه زمین (۳۲ مورد در منطقه ۳ و ۳۹ مورد در منطقه ۶) است که اندازه و موقعیت قرار گیری آنها در شبکه دسترسی در جدول (۱) قابل مشاهده است.

شهرداری تهران از سال ۱۳۷۰ تعدادی از زمینهای خالی و ساخته شده پراکنده در سطح شهر را (که دارای ویژگیهای چون قرار گیری تصادفی در سطح شهر، رهاشده و بیلا استفاده ماندن و برخوردار از ابعاد و مساحت محدود بودند) تجهیز نمود و به طور عمده با کارکرد زمین بازی - ورزش در اختیار شهروندان قرار داد. این امر به دلیل کمبود فضای سبز، ورزشی، اوقات فراغت و نیز استفاده از زمینهای خالی که با خطر تبدیل به زباله دانی و منابع آلودگی مواجه بودند، صورت گرفت. اگر چه چنین عملی مورد استقبال شهروندان بویژه قشر جوان قرار گرفت اما مشکلاتی نظیر سنگینی هزینه نگهداری و مراقبت، بدون استفاده ماندن برخی از اراضی تجهیز شده و آلودگی صوتی ناشی از ازدحام را نیز به همراه داشت. مسائل یاد شده موجب شد امر تجهیز و تبدیل این اراضی، مورد بازنگری واقع گردد و بهره‌وری شایسته از آنها مطالعه و بررسی شود. این مطالعه به صورت موردی در مناطق ۳ و ۶ شهر تهران انجام شد و هدف آن «دستیابی به مدلی کاربردی و قابل تعمیم» بوده است تا بتوان با استفاده از آن، اراضی خالی و ساخته شده پراکنده در سایر مناطق شهر را برای رفع نیازهای تفریحی ورزشی شهروندان به کار گرفت.

جدول شماره ۱- مشخصات زمین و ماتریس بر خورداری این اراضی در مناطق ۲ و ۳

ویژگیهای کلیدی اوقات فراغت در وضع موجود

به دلیل اینکه اوقات فراغت در خصوصهای از فضاهای شهری مانند پارکها و فضاهای سبز شهری، فضاهای فرهنگی، تفریحی و ورزشی قابل سنجش است باید در چنین فضاهایی چهار گروه سبزی بررس شود و برای ارائه سنجش از فضاهای گوناگون فراغت شهری، سطوح و سرانههای شهری هر یک از این چهار گروه تعیین شود (جدول شماره ۲)

شهر تهران (و طبقاً مناطق نمونه ۲ و ۳) با کمبود چنین فضاهایی مواجه است. سطوح و سرانههای لازم بر مبنای کاربریهای اوقات فراغت مناطق نمونه ۲ و ۳ را می توان در جدول (۲) و (۳) مشاهده نمود.

جدول شماره ۲- سطوح و سرانه کاربریها بر رده های مختلف تقسیمات شهری در وضع موجود و پیشنهاد های آینده

کاربری	رده های		رده کلیه	رده منطقه	رده حوزه	رده شهر و پارک		جمع کل
	مساحت	سرانه				مساحت	سرانه	
ورزشی	وضع موجود	-	-	-	۳۲۳۹۹	۰.۰۲	۱۸۷۷۸	۷۵۴/۸
	پیشنهاد طرح سامانه های	۳۲۳۵۵	۰.۰۷	۲۱۴۲۴	۰.۲۶	۱۷۵۷۲	۰.۰۲	۱۳۳۷۴
فرهنگی	وضع موجود	-	-	-	۳۹۱۰۶	۰.۰۳	۱۰۰۳۰	۲۹۵/۱۱
	پیشنهاد طرح سامانه های	۳۹۱۲۵	۰.۰۵	۳۲۳۹۵	۰.۰۴	۱۵۳۳۰	۰.۰۲	۴۰۵۱۲۵
تفریحی	وضع موجود	*	*	*	۷۳۴۴	۰.۰۱	۲۱۰۵	۱۱۴
	پیشنهاد طرح سامانه های	-	-	-	۱۵۳۳۰	۰.۰۲	۷۳۵۰	۰.۰۲
کمنای سبز	وضع موجود	*	*	*	۱۹۲۱۸۸	۰.۲۲	۱۳۲۱۱	۵۸۱
	پیشنهاد طرح سامانه های	۱۳۰۰۱۵	۱/۷	۵۲۵۱۵	۱/۲۵	۵۵۹۲۵	۰/۷۵	۶۹۷۵/۸

* کاربری و سرانه وضع موجود برای کمنای تفریحی و کمنای سبز شهر تهران در طرح سامانه های به طور مرجع رده سطحان و تأخیری اعلام شده است.

جدول شماره ۳- سطوح و سرانه های لازم در کاربری اوقات فراغت منطقه ۳

منطقه ۳	فرهنگی	تفریحی	ورزشی
سطوح اراضی موجود (هکتار)	۰/۱	۰/۱۵	۳/۲۵
سرانه موجود (متر مربع)	۰/۰۵	۰/۰۰۲	۰/۱۹۶
سرانه مطلوب (متر مربع)	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۳۶
سرانه لازم در سال ۱۳۷۵ (هکتار)	۰/۹۵	۱/۰۳۵	۹/۷۶
میزان مورد نیاز برای افزایش (هکتار)	۰/۸۵	۰/۹۳۰	۵۱۵

ماخذ: طرح سامانه های تهران- مهندسین مشاور آتک

ب- مطالعات اجتماعی- اقتصادی

ویژگیهای فعالیتهای فراغتی به عواملی مانند سن گروه استفاده کننده از آن، میزان و توان انجام فعالیتها و اساساً سهم فراغت در ساعات روزانه افراد (با تحولات سنی و جنسی جمعیت) بستگی دارد. بالا بودن درصد جوانان ۲۵-۱۴ ساله تهران و احتمال بروز گرایشهای تاهنجار، ایجاد محیطهایی را برای تنظیم اوقات فراغت آنها ضروری می نماید.

از عوامل دیگر می توان شاخص اقتصادی سهم فراغت را در

جدول شماره ۴- سطوح و سرانه های لازم در کاربری اوقات فراغت منطقه ۲

منطقه ۲	فرهنگی	تفریحی	ورزشی
سطوح اراضی موجود (هکتار)	۳/۵	۰/۸۵	-
سرانه موجود (متر مربع)	-	-	-
سرانه مطلوب (متر مربع)	۰/۰۵	۰/۰۲	۰/۳۶
اراضی مورد نیاز در سال ۱۳۷۵ (هکتار)	۰/۹۱	۱/۰۳۵	۹/۲۲
میزان مورد نیاز برای افزایش (هکتار)	-	۰/۳۵	۹/۳۳

ماخذ: طرح سامانه های تهران- مهندسین مشاور آتک

هزینه خانوار نام برود (۳)، دو کشور ما سهم هزینه سالانه تفریحات خانوار به دلایل مختلفی نظیر پرمجموع بودن خانوار، صرف زمان بیشتر برای افزایش درآمد خانوار و چند قلبی شدن اعضای خانوار با توجه به گروههای متنوع سنی آن، از سطح نسبتاً پایینی برخوردار است.

مدلسازی تخصیص فعالیت

همان طور که گفته شد هدف از مطالعه حاضر، دستیابی به روشی قابل تعمیم برای تعیین فعالیت و استفاده موقت از قطعات زمین ساخته شده و رها شده در مناطق مختلف شهر تهران است. با

توجه به مطالعات کالبدی و اقتصادی-اجتماعی صورت گرفته، نتایج زیر به منظور تعیین فعالیت در اراضی مورد نظر به دست آمده است:

الف- مدل‌سازی کالبدی

الف- تشخیص عوامل جداکننده (شامل عوامل طبیعی یا مصنوعی مانند محورهای بزرگراهی و شرایتهای درجه یک و دو، برشهای شدید ناشی از عوارض طبیعی زمین).

ب- حوزه مستقیم فضاها و امکانات فراغتی موجود: سطوحی از محدوده هر یک از مناطق در حوزه مستقیم فضاهای فراغتی موجود واقع شده‌اند. ساکنان این سطوح از امکانات موجود مانند پارکها، زمینهای ورزش، ورزشگاهها و فرهنگسراها استفاده کرده و در این مورد نسبت به ساکنان سایر بخشهای مناطق مورد مطالعه از وضعیت بهتری برخوردارند.

ج- سطوح وسیع بدون ارتباط با بافت مسکونی پیرامونی: سطوحی که از ویژگی خاصی برخوردارند و یا برای طرحی بزرگ با مقیاس عین در نظر گرفته شده‌اند و از این رو با بافت مسکونی پیرامونی ارتباط مستقیم ندارند (شامل سطوح وسیع با کاربری فرامنتقه‌ای و کلان شهری یا اراضی واحد طرحهای کلان شهری خاص).

د- تعیین حوزه عمل مستقیم اراضی طرح: اراضی مورد نظر (با توجه به قرارگیری تضادها در محدوده مناطق) می‌توانند در پیرامون خود حوزه عملی را تحت پوشش قرار دهند. وسعت و موقعیت اراضی طرح ایجاب می‌کند این حوزه در مقیاس دسترسی پیاده تعریف شود. از این رو شعاع ۵۰۰ متری برای این منظور تعیین شده است. این حوزه عمل در مورد اراضی قرار گرفته در داخل بافت مسکونی برای تأمین نیازهای اوقات فراغت محله‌ای مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

ه- سطوح بالاترکلیف باقیمانده در محدوده مناطق: با تشخیص عوامل جداکننده (گروه الف) و حذف سطوح گروههای (ب، ج، د) بخشهایی از مناطق به عنوان سطوح بالاترکلیف و بی بهره از امکانات اوقات فراغت باقی می‌مانند که باید در چارچوب برنامه‌های آینده شهرداری مناطق، برای رفع نیاز ساکنان آنها برنامه‌ریزی کرد.

و- تعیین فعالیت برای اراضی طرح: از آنجا که استفاده موقت از اراضی طرح با هدف رفع نیاز ساکنان حوزه عمل مستقیم این اراضی در زمینه اوقات فراغت مورد نظر است، ۳ گروه فعالیت به ترتیب زیر تعیین شده است:

الف- ورزش: زمین بازی برای اراضی کوچک با مساحت کمتر از ۵۰۰ متر مربع و تسهیلات ورزشی برای زمینهای وسیعتر و باشگاه ورزشی با امکانات، در فضایی سروشیده برای زمینهای واقع در مجاورت آلودگیهای صوتی و هوایی.

ب- فرهنگی: مرکز آموزش هنری، کتابخانه و کلوب ویدئو.

ج- تجاری: قهوه‌خانه و رستوران، بازار روز و مجموعه تجاری.

ب- مدل‌سازی اجتماعی-اقتصادی

عمده‌ترین ملاحظات در زمینه‌های اجتماعی-اقتصادی برای تسهیل روشن قابل تعمیم در انتخاب فعالیت و کاربری مناسب و بهینه اراضی عبارت است از:

الف- ترکیب سنی جمعیت ساکن: آرزوایی لطیف سنی بحرانی (کودکان، جوانان و جوانان) - به طور متوسط ۴۵ درصد جمعیت مناطق ۳ و ۶ در سن کمتر از ۲۵ سال قرار دارند که این رقم برای تهران ۵۵ درصد است.

ب- ترکیب اجتماعی-فرهنگی جمعیت ساکن: آرزوایی ویژگیهای فرهنگی گروه اجتماعی ساکن در حوزه عمل مستقیم اراضی طرح ساکنان مناطق ۳ و ۶ (به طور عمده) از اقشار مرفه و با متوسط بالایی کشور و کلان شهر تهران هستند. از این رو انتخاب فعالیت برای هر یک از اراضی طرح باید متناسب با ویژگیهای عام فرهنگی این دو گروه اجتماعی صورت گیرد.

ج- توان مالی جمعیت ساکن: آرزوایی امکانات اقتصادی خانوارهای ساکن در حوزه عمل مستقیم اراضی طرح در زمینه «پرداخت برای اوقات فراغت» ساکنان مناطق ۳ و ۶ نسبت به

ایران در سبزه سازی مرتبه بلند مقررات

فرهاد سلطانی آزاد
کارشناس ارشد معماری
مهندسان مشاور مشاوره

فقدان ضوابط و مقررات بلندمرتبه سازی در طرح جامع مصوب شهر تهران، معاونت شهر سازی و معماری شهرداری تهران را بر آن داشت تا تدوین این ضوابط و مقررات را در دستور کار خود قرار دهد. تدوین آن به عهده مهندسان مشاور شارمند واگذار گردید.

آنچه در پی می آید حاصل بیش از ۲ سال کار مداوم گروهی کارشناس با تخصصهای مختلف بوده که طی مجلداتی تدوین و ارائه گردیده است. به علاوه طی دو گفتار تحت عنوان «ضوابط و مقررات بلندمرتبه سازی در ایران» در همایش بلندمرتبه سازی در دانشگاه علم و صنعت و همچنین حوزه معاونت شهر سازی و معماری شهرداری تهران نیز ارائه گردیده است. در اینجا چکیده ای از مطالب تدوین شده بر روی آشنایی علاقمندان با این ضوابط و مقررات ارائه می گردد.

سیستم های تأسیساتی، کنترل های فنی مرتباً به چگونگی و نحوه اجرای رعایت مشخصات فنی و نظارت های شهرداری در نقاط گرهی اجرای ساختمان های بلند.

سرخس از این ضوابط و مقررات عمومی است و باید در تمام سطح شهر اعمال شود و بعضی دیگر از مرکز شهر تا نواحی پیرامونی تغییر می یابند.

علاوه بر این، مکان استقرار ساختمان های بلند نیز باید در نقشه های منطقه بندی (Zoning) تعیین گردد. از آنجا که طرح جامع مصوب شهر تهران فاقد نقشه منطقه بندی است و ضوابط و مقررات آن تهیه و ارائه نشده است، در خلال حاضر هیچ گونه کنترلی بر ساختمان های بلند و تأثیرات منفی آن در محیط پیرامونی و بیافش شهری همجوار وجود ندارد. مجموعه این عوامل، حوزه معاونت شهر سازی و معماری شهرداری تهران را بر آن داشت تا نسبت به تدوین ضوابط و مقررات بلندمرتبه سازی اقدام نماید.

این ضوابط و مقررات در شش محور تدوین شده است: ۱- شهر سازی ۲- معماری ۳- سازه ۴- تأسیسات مکانیکی و برقی ۵- اجرا (فن آوری ساخت) ۶- طراحی و نظارت بر اجرا.

از آنجا که بخش عمده ای از این ضوابط تهیه و تدوین شده و در دست بررسی و تصویب است، این نوشتار تلاش می کند موضوعات اصلی هر یک از محصور های یاد شده را به آگاهی علاقه مندان برساند.

گرایش به بلندمرتبه سازی در شهر های بزرگ، کشور و بویژه تهران، یکی از پیامدهای توسعه شهری است. این امر می تواند کمکی مؤثری به عدم گسترش بی رویه شهر های بزرگ بنماید. اساسی از اثرات مثبتی که خواهد داشت، در صورت عدم توجه، می تواند نتایج منفی و زیانباری نیز در فضای شهری به بار آورد.

در بسیاری از شهر های دنیا برای کنترل پیامدهای زیانبار این پدیده، در جهت تأمین حقوق شهروندی، رفاه، امنیت و آسایش شهروندان ضوابط و مقرراتی در زمینه های مختلف، مربوط به ساختمان های بلندمرتبه تهیه شده است. از جمله کنترل ارتفاع، حجم، کارسری مصالح نما، فضای باز پیرامون آنها، موقعیت آنها در شهر، همجواریها، تأثیرات ترافیکی، نیاز، تأثیرات زیست محیطی ساختمان، عقب نشینیها، سطح اشغال همکف، نسبت فضای باز و بسته در ارتباط با ارتفاع و تراکم، امکان استفاده از فضای باز و عرض گذر مجاور آن، ضوابط ایمنی، تخلیه سریع در مقابل حوادث پیش بینی نشده، ضوابط آتش نشانی، سیستم های سازه و

مستندات قانونی بلندمرتبه سازی

شورای عالی شهرسازی و معماری ایران با توجه به گرایش بلندمرتبه سازی در تهران و شهرهای بزرگ در جلسه مورخ ۱۳۶۹/۱۰/۲۲ «ضوابط و مقررات افزایش تراکم و بلندمرتبه سازی» را تصویب نمود.

اهداف این مصوبه عبارت انداز:

استفاده بیشتر و بهتر از سطح زمین در شهرها برای اسکان جمعیت و تأمین فضای باز و محیط زیست بهتر.

این مصوبه در هماهنگی با مصوبه مورخ ۱۳۶۹/۷/۱ شورای اقتصاد در خصوص تقلیل سطح زیربنای واحدهای مسکولی، خط مشیهای زیر را مورد تأکید قرار داد: تشویق به بلندمرتبه سازی، تطبیق الگوی تفکیک با مقتضیات بلندمرتبه سازی، تشویق به تجمیع قطعات در مساطین نوسازی، استفاده از ظرفیتهای افزایش

تعداد طبقات این ساختمانها با رعایت تراکم مجاز و حقوق ساختمانهای مجاور محصوریتی ندارد. طراحان این مجموعه ها باید گزارش امکان منجی مربوط به تأمین نور، آفتاب و عدم اشراق را به تأیید مراجع صدور پروانه ساختمان برسانند.

تصویر ۱۵، در صورت بروز اختلاف نظر در بین طراحان و مراجع صدور پروانه حسب مورد نظر مراجع تصویب طرحهای تفصیلی و هادی ملاک عمل خواهد بود.

تصویر ۱۶، ضوابط تفکیک زمین و احداث ساختمان در مجتمعهای آپارتمانی باید بطوری باشد که ضمن رعایت تراکم جمعیتی، باعث تشویق کاهش سطح اشغال و استفاده از زمینهای بزرگتر تجمیع و عدم تفکیک باشد.

مصوبه یادشده چند تشویش عمده را به شرح زیر در بر دارد:

۱- منطبقه بندی مجتمعهای آپارتمانی و ساختمانهای بلند با

از آنجا که طرح جامع مصوب شهر تهران فاقد نقشه منطبقه بندی است و ضوابط و مقررات آن تهیه و ارائه نشده است، در حال حاضر هیچ گونه کنترلی بر ساختمانهای بلند و تأثیرات منفی آن در محیط پیرامونی و بافت شهری همجوار وجود ندارد

چند خانواری و تک واحدی متفاوت بوده و نمی توان لایه لایه گسترهای از شهر که تک واحدی و عمدتاً چند خانواری است، مجتمعهای آپارتمانی بنا نمود.

۲- کاهش سطح اشغال و همچنین استفاده از زمینهای بزرگتر و تجمیع و عدم تفکیک مورد تأکید قرار گرفته است.

۳- از تضاع این ساختمانها نامحدود ولی مشروط به رعایت تراکم مجاز و حقوق ساختمانهای مجاور است.

۴- طراحان این مجموعه ها باید گزارش اشغال منجی مربوط به تأمین نور، آفتاب و عدم اشراق را به تأیید مراجع صدور پروانه ساختمان (شهرداری) برسانند.

از بررسی دقیق دو مصوبه یادشده که اصلی ترین سندهای بلندمرتبه سازی در قوانین شهرسازی کشور است، موضوعاتی که در تدوین ضوابط شهرسازی در ساختمانهای بلندمرتبه باید مورد توجه قرار گیرند، می توانند مشخص شوند که در بخشهای بعدی این نوشتار ارائه می گردد.

ضوابط بلندمرتبه سازی در شهر تهران (طرح جامع مصوب)

تراکم جمعیتی و ساختمانی و انبوه سازی و به کارگیری روشهای معتدی در ساختمان سازی.

در این مصوبه تأکید شده که هر گونه تغییرات دیگری در ضوابط و مقررات تفکیک و تراکم ساختمانی که منجر به افزایش تراکم جمعیتی شهر شود بدون تصویب شورای عالی شهرسازی ممنوع است.

همچنین شورای عالی شهرسازی و معماری، ضوابط و مقررات منطبقه بندی مسکونی شهرها را به مجتمع آپارتمانی، چند خانواری و تک واحدی در جهت حفظ حقوق همسایگی در واحدهای مسکونی (به لحاظ تأمین نور، آفتاب و عدم اشراق) به شرح زیر تصویب نمود: «شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در جلسه مورخ ۱۳۷۱/۲/۱۴ ضوابط و مقررات منطبقه بندی شهرها به مجتمع آپارتمانی، چند خانواری و تک واحدی را به شرح زیر تصویب نمود:

۴- در سطوح مربوط به مجتمعهای آپارتمانی، محوطه ساختمانها به صورت ششج به کلیه واحدهای مسکونی تعلق دارد.

طرح جامع مصوب شهر تهران، محدوده شهر تهران را ۷۰۷ کیلومتر مربع و جمعیت نهایی آن را ۷ میلیون و ۶۵۰ هزار نفر تعیین نموده است. در تقسیمات شهری ۲۲ منطقه پیش‌بینی شده است. متوسط تراکم ساختمانی، سطح کل اراضی مسکونی، تراکم ساختمانی ساختمانهای بلندمرتبه و همچنین نسبت اراضی بلند مرتبه و حداقل تفکیک زمین در اراضی بلند مرتبه در طرح جامع مصوب مشخص شده که در جدول ارائه شده است.

از وسعت محدوده طرح ۱۶۰ کیلومتر مربع یعنی حدود ۲۳ توزیع تراکمهای ساختمانی در مناطق ۲۲ گانه تهران

و بلندمرتبه تعیین گردیده نحوی که در اراضی با مساحت بیشتر، تراکم ساختمانی زیادتر با سطح اشغال کمتر و در نتیجه تعداد طبقات بیشتر، در نظر گرفته شود. از این طریق می‌توان سالکان زمینهای مشاع یا همجوار را به تجمیع زمین و مالکان زمینهای بزرگ را به احتراز از تفکیک تشویق کرد.

تا زمان تصویب طرح تفصیلی تهران - که در آن محدوده بلندمرتبه سازی مشخص خواهد شد - به مالکان اراضی واقع در خارج از کاربریهای عمومی و خدماتی حوزه و منطقه (مناطق طرح

منطقه	متوسط تراکم ساختمانی منطقه	سطح کل اراضی مسکونی	نسبت اراضی کوتاه مرتبه (درصد)	تراکم ساختمانی کوتاه مرتبه	نسبت اراضی بلندمرتبه (درصد)	تراکم ساختمانی بلند مرتبه	حداقل تفکیک زمین در بلند مرتبه (متر مربع)
۱	٪۹۲	۱۱۱۷/۳۶	۹۹/۸	٪۱۰۰	۰/۲	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۲	٪۶۷	۱۶۱۵/۷۴	۹۹/۹۴	٪۸۰	۰/۰۶	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۳	٪۱۰۶	۷۳۹/۶۱	۹۹/۸۶	٪۱۰۰	۰/۱۴	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۴	٪۸۵	۲۰۱۵/۲۰	۹۹/۸۳	٪۸۰	۰/۱۷	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۵	٪۸۱	۱۶۴۷/۲۴	۹۹/۷۳	٪۸۰	۰/۳۷	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۶	٪۱۳۳	۶۳۹/۰۹	۹۹/۸۹	٪۱۲۰	۰/۱۱	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۷	٪۱۶۷	۴۴۷/۳۳	۹۹/۷۷	٪۱۵۰	۰/۲۳	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۸	٪۲۰۵	۳۳۸/۵۶	۷۳/۴۷	٪۱۸۰	۲۶/۵۳	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۹	٪۲۰۸	۲۸۲/۳۶	۶۲/۶۳	٪۱۸۰	۳۷/۳۷	٪۵۶۰	۵۰۰۰
۱۰	٪۱۸۰	۲۱۰/۶۱	۱۰۰	٪۱۸۰	—	—	—
۱۱	٪۱۸۰	۴۷۱/۴۸	۱۰۰	٪۱۸۰	—	—	—
۱۲	٪۱۸۰	۳۶۶/۱۱	۱۰۰	٪۱۸۰	—	—	—
۱۳	٪۱۶۳	۳۳۴/۰۷	۹۹/۶۱	٪۱۵۰	۰/۳۹	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۱۴	٪۱۳۳	۶۷۷/۰۵	۹۹/۷۵	٪۱۲۰	۰/۲۵	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۱۵	٪۱۰۱	۱۱۹۴/۳۹	۱۰۰	٪۱۰۰	—	—	—
۱۶	٪۲۵۲	۲۳۳/۹۸	۶۹/۷۲	٪۱۸۰	۳۰/۲۸	٪۴۲۰	۵۰۰۰
۱۷	٪۱۹۰	۲۰۹/۶۵	۸۸/۵۳	٪۱۸۰	۱۱/۳۷	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۱۸	٪۱۵۴	۶۳۳/۷۳	۹۹/۸۳	٪۱۵۰	۰/۱۷	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۱۹	٪۳۱۵	۱۷۳/۵۲	۶۰/۵۹	٪۱۸۰	۳۹/۴۱	٪۵۶۰	۵۰۰۰
۲۰	٪۳۱۷	۲۶۵/۲۱	۵۹/۹۶	٪۱۸۰	۲۰/۰۴	٪۵۶۰	۵۰۰۰
۲۱	٪۱۱۳	۱۶۰۰/۵۸	۹۹/۸۴	٪۱۲۰	۰/۱۶	٪۲۸۰	۲۰۰۰
۲۲	٪۲۳۹	۸۴۸/۲۸	۷۹/۱۹	٪۱۸۰	۲۰/۱۸	٪۴۲۰	۵۰۰۰

ماخذ: ضوابط شهرسازی برای ساختمانهای بلند، شهلا مالک و بهرام عبدالله خان گرجی، (آبادی، سال پنجم، شماره هجدهم

جامع) و اراضی واقع در ناحیه و محله (مناطق طرح تفصیلی موجود) با رعایت میانگین تراکمهای ساختمانی، اجازه ساختمان داده خواهد شد. ارقام مربوط به میانگین تراکمهای این بخش در ستون پنجم جدول ذکر شده است. حداقل تفکیک زمین برای ساختمانهای بلند نیز در ستون هشتم تعیین گردیده است. طبق مقررات، نسبت طول به عرض زمین در قطعات تفکیکی یک تا یک و نیم است و طول قطعه در امتداد شمال - جنوب قرار دارد. حداکثر ضریب اشغال زمین برای بخشهای بلند مرتبه طبق ضوابط و مقررات اجرایی طرح جامع تهران به شرح زیر است:

درصد به کاربری مسکونی اختصاص دارد. سرانه زمین مسکونی ۲۱ متر مربع تعیین شده است. تراکم ناخالص شهر ۱۲۵ نفر در هکتار و میانگین تراکم ساختمانی در اراضی مسکونی ۱۳۱ درصد است. نسبت اراضی اختصاص یافته به بلند مرتبه سازی در هر منطقه در جدول مشخص شده که در طرحهای تفصیلی باید ملاک عمل قرار گیرد و مکان یابی گردد. در طرح جامع ذکر شده است که طرح تفصیلی باید ابعاد و مساحت قطعات ساخته شده و ساخته نشده هر منطقه را مطالعه و بررسی کند و تراکمهای ساختمانی متناسب با ابعاد و مساحت قطعات با رعایت میانگینهای کوتاه مرتبه

- در تراکمهای ویژه تا ۲۸۰ درصد، حداکثر ۵۰ درصد برای هر یک از طبقات همکف و اول و حداکثر ۴۵ درصد برای هر یک از طبقات دوم تا ششم.

- در تراکمهای ویژه تا ۴۲۰ درصد، حداکثر ۴۵ درصد برای هر یک از طبقات همکف تا سوم و حداکثر ۳۵ درصد برای هر یک از طبقات چهارم تا سیزدهم.

- در تراکمهای ویژه تا ۵۶۰ درصد، حداکثر ۴۰ درصد برای هر یک از طبقات همکف تا سوم و حداکثر ۳۰ درصد برای هر یک از طبقات چهارم تا بیستم.

اما این ضوابط در کمتر ساختمان بلندمرتبه‌ای رعایت شده است.

در کتابچه راهنمای تهیه طرح تفصیلی توصیه شده است که در توزیع ساختمانهای بلند، ارتفاع و تعداد طبقات با سلسله مراتب خدمات شهری هماهنگ شود. برای مثال، توصیه شده است که تعداد طبقات ساختمانهای اطراف مراکز خدماتی ناحیه‌ای بین ۴ تا ۷ طبقه، اطراف مراکز خدماتی منطقه‌ای بین ۱۴ تا ۱۷ طبقه و اطراف مراکز خدمات حوزه‌ای بین ۱۴ تا ۲۱ طبقه باشد. احداث ساختمانهای ۲۸ طبقه در مرکز خدماتی حوزه شمالی شهر و اطراف آن به دلیل اهمیت خاص اداری، تجاری و سیاسی آن مجاز شناخته شده است.

ضوابط مقررات شهری سازی

از آنجا که ساختمانهای بلندمرتبه به دلیل حجم، تناسبات و ارتفاع تأثیر زیادی در فضای شهری دارند ضوابط و مقررات شهرسازی نیز اهمیت زیادی نسبت به سایر محورها دارند. این ضوابط و مقررات در بخشهایی به شرح زیر تدوین و ارائه شده‌اند:

ضوابط منطقه‌بندی ساختمانهای بلندمرتبه و بررسی موقعیت زمین در شهر و بافت پیرامونی آن: این ضوابط بر تأثیر ساختمان بلندمرتبه در فضای شهری بویژه چشم اندازهای خیابانها و فضاهای باز شهری، مناظر و مرئیای شهری و خط آسمان

در شهر توجه دارد و ضوابط مربوط به احداث ساختمان بلندمرتبه در ارتباط با بافت پیرامونی آن را مشخص می‌نماید. همچنین تأکید می‌کند که ساختمان بلندمرتبه نباید در بین ساختمانهای مسکونی با ارتفاع کم احداث شود، زیرا موجب از بین رفتن نور و آفتاب کافی و دید ساختمانهای همجوار می‌شود و به علاوه موجب اشرف به آن ساختمانها نیز می‌گردد. در نبود ضوابط منطقه‌بندی و تعیین حوزه‌هایی که در آنها ساختمانهای بلندمرتبه می‌توانند احداث شوند ضوابط مساحت قطعه، سطح اشغال و ارتفاع باید رعایت گردد.

دسترسیها و تأثیرات ترافیکی بنا: این ضوابط تأثیرات ترافیکی بناهای مختلف از جمله ساختمانهای بلندمرتبه را بررسی می‌نماید. در این ضوابط مقررات و نوع کاربریهای مجاز که می‌توانند در اشرف راههای مختلف شهری استقرار یابند و همچنین ضوابط دسترسی برای وسایل نقلیه موتورسیکلت، دوچرخه، پیاده و وسایل نقلیه اضطراری، بارگیری و باراندازی تعیین شده و به علاوه مشخصات هندسی راههای اصلی، ورودی و خروجی پارکینگ نیز تعیین گردیده‌اند.

رعایت حقوق همسایگی و همجواری: حقوق همسایگی و همجواری در ارتباط با ساختمانهای بلندمرتبه عبارت‌اند از: جلوگیری از نور و دیده اشرف، رعایت ایمنی ساختمانهای مجاور در زمان اجراء، رعایت ایمنی ساختمانهای مجاور از نظر زلزله، مزاحمت‌های ناشی از به خطر افتادن مسائل زیست محیطی شامل آسایش و سروصدا و رفت و آمد پیاده و وسایل نقلیه. در این بخش ضوابط مربوط به رعایت حقوق همسایگی در موارد یاد شده ارائه شده است:

ارتفاع بنا: ضوابط ارتفاع بنا روی چند مورد به شرح زیر تکیه می‌نماید: ایجاد سایه روی ساختمانهای مجاور (سایه افکنی)، کاهش نور و از بین بردن دید ساختمانهای مجاور، تناسبات حجمی ساختمان، رابطه ارتفاع بنا و عرض گذر مجاور.

عقب‌نشینی از حدود زمین: این ضوابط روی موارد زیر تأکید دارد: رعایت عقب‌نشینی به منظور ارتقای کیفیت فضای شهری و آسان کردن دسترسی وسایل نقلیه موتورسیکلت. در این زمینه سه گونه فضای باز در ارتباط با ساختمانهای بلندمرتبه ضروری است: فضای باز جلویی، فضای باز پشتی و فضای باز کناری.

نسبت طول به عرض قطعه، حداقل عرض یا برقطعه.

توجه به این نکته که ضوابط جامع مصوب تراکم‌های ساختمانی مسکونی ۱۲۰ درصد و ۱۸۰ درصد تعیین شده‌اند. در نبود نقشه منطقه‌بندی که مکان ساختمانهای بلندمرتبه را تعیین نماید، برای بلندمرتبه‌سازی در قطعات موجود می‌توان از ضوابط تشویقی استفاده نمود. این تراکم تشویقی با توجه به سقف تراکم‌پذیری منطقه و نیز مساحت قطعه زمین و سطح اشغال تعیین شده است. ضوابط مربوط به سنی‌بندی در این ضوابط، سرانه فضای باز به ازای تعداد طبقات و ارتفاع تعیین شده است.

مردم و مسافران، در این بخش، تعداد پارکینگ مورد نیاز ساکنان و مراجعان، ضوابط و مقررات مربوط به فضاهای پارکینگ و چگونگی طراحی محل توقف ارائه شده است. ♦

درباره سید محسن حبیبی

سید محسن حبیبی، متولد ۱۳۳۶، در سال ۱۳۵۷ در رشته معماری و ۱۳۵۵ در رشته شهرسازی از دانشگاه تهران فارغ التحصیل شد و در ۱۳۶۰ دکترای شهرسازی از دانشگاه پاریس دریافت کرد.

حبیبی پس از فراغت از تحصیل در دانشگاه‌های همدان، شهید بهشتی و تهران به تدوین و پرداخت و در عرصه حرفه‌ای نیز مدیریت فنی چندین طرح شهری را بر عهده داشته که از جمله می‌توان به طرح بهسازی و نوسازی بافت قدیم کرمان و طرح جامع و تفصیلی بند نشاره کرد. «منطقه چیست؟»، «معماری بازسازی در فزاینده»، «شهرسازی، واقعیات و تغییرات»، «دانش‌نامه شهر از جمله کتابهایی است که حبیبی ترجمه و تألیف نموده است. همچنین مقاله‌هایی از او در نشریات تخصصی خارجی به چاپ رسیده است. حبیبی هم‌اکنون استاد شهرسازی دانشگاه تهران و مشاور سازمان میراث فرهنگی، کشور و مشاور وزارت مسکن و شهرسازی است.

♦ گفتگو با سید محسن حبیبی
♦ گفتگو کننده: ناصر برکتپور

تنها بخشی از تاریخ و فرهنگ هر قوم در کتابها آمده است. در هر شهر و روستا، می‌توان گوشه و کناری، جایی، بتایی یافت که بخشی از حافظه تاریخی آن قوم را تشکیل می‌دهد. این بناها و قضاها، رویدادها و خاطره‌های ارزشمندی در سینه خود نهفته دارند، از این رو به یاد می‌مانند و به یادمان تبدیل می‌شوند. اینها نیز کتابهایی هستند از جنس سنگ و خشت و گل که در گذشته‌ای نزدیک یا دور به زبانی دیگر نگاشته شده‌اند. اما این کتابها هرگز به پایان نرسیده‌اند و نخواهند رسید. هر نسل برگی بر آنها می‌افزاید و شاید هم برگی از آنها بکاهد. سخن در این است که ما با این کتابها چه خواهیم کرد؟

نوسنی و یا ازاده حکومت در ساختن آنها مؤثر بوده باشد، ولی باید ۴۰۰ سال بگذرد تا بگوییم میدان نقش جهان یا میدان گنجعلیخان و یا در موارد دیگر بگوییم میدان بهارستان و سبزه میدان، نسلهای مختلف در این مجموعه‌ها سرمایه‌گذاری فرهنگی، اجتماعی کرده‌اند و آنها را به یادمان تبدیل نموده‌اند. کاری به جنبه اقتصادی آنها نداریم که اکنون از بین رفته است، سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی انباشته در آنها اهمیت دارد. وقتی از میدان بهارستان نام می‌بریم، مجموعه‌ای از خاطرات، تظاهرات و درخواستهای سیاسی مردم منسلور می‌شود. می‌توان به نمونه جدیدتر یعنی میدان آزادی تهران اشاره کرد. قبلاً که میدان آزادی در کار نبود، بنایی ساخته شد تا معرف گونه‌ای از تفکر و نظام حکومتی خاصی باشد اما وقتی انقلاب رخ می‌دهد، تماش عوض می‌شود و مفاهیم جدیدی در آن جای می‌گیرد.

■ آقای حبیبی، به نظر شما بناها و فضاهای شهری در چه صورت دارای خصوصیت یادمانی می‌شوند؟ آیا مجموعه‌ای قدیمی، مجموعه‌ای یادمانی است یا اینکه اگر بتایی اکنون در دست ساخت است به صرف اینکه عظیم و پرخرج است حتماً بتایی یادمانی خواهد شد؟

♦ هنگامی به بناها و فضاهای شهری، یادمانی می‌گوییم که تاریخ در آنها مستتر باشد یا به عبارت دیگر انباشت تاریخی در آنها صورت گرفته باشد. ممکن است بنا یا مجموعه‌ای در زمانی خاص به عنوان یادمان بنا شود، ولی برای آنکه به نماد تبدیل شود و در ذهن بنشیند، نیاز به گذشت چندین نسل و سرمایه‌گذاری فرهنگی و اجتماعی دارد. در این صورت می‌توانیم بگوییم این بنا یا مجموعه، یادمانی شده است. بسیاری از بناها بوده‌اند که در دوره‌ای خاص ساخته شده‌اند، ولی به یادمان تبدیل نشده‌اند. مجموعه‌هایی هم هستند که با گذشت زمان، یادمان شده‌اند.

■ کدام مجموعه‌ها برجسته‌تر یا به تعبیری یادمانی‌تر از بقیه شده‌اند؟

♦ از نمونه‌های بارز می‌توان به مجموعه میدان نقش جهان اصفهان یا مجموعه گنجعلیخان کرمان اشاره کرد. ممکن است این مجموعه‌ها در ابتدا با انگیزه‌های مختلف ساخته شده باشند، مثلاً آدم صاحب نفوذی یا شخص افسان

مدیریت شهری و فضای یادمانی

■ پس با این اعتبار، بیش از آنکه خصوصیات فیزیکی، طراحی معماری، ساخت و اجرا در خلق یادمان مؤثر باشند جنبه‌های فرهنگی، تاریخی و اجتماعی اهمیت دارد؟

○ از لحاظ مفهوم یادمان همین‌طور است. ولی از طرف دیگر، بناهای یادمانی اگر استوار نباشند تخریب می‌شوند و از بین می‌روند. در این صورت نمی‌توان قضایی را که انباشت فرهنگی و اجتماعی در آن صورت گرفته است تجسم کرد. برای مثال میدان توپخانه را در نظر بگیرید؛ مفهوم میدان توپخانه به عنوان یک میدان مرکز شهری به جامانده است، اما دیگر آن فضا وجود ندارد. اگر الان از نسلی که میدان توپخانه را نمی‌شناسد درباره آن سوال کنید میدان را به عنوان پایانه اتوبوسهای شهری توصیف می‌کند. یا مثلاً می‌توان به کوچه پشت شهرداری در همان میدان اشاره کرد. اکنون دیگر آن شهرداری وجود ندارد که بخواهد کوچهای پشت آن باشد. زمانی در آنجا بلدیه بوده است و کوچهای هم پشت آن. بعدها خراب شده است، اما مفهوم کوچه پشت شهرداری باقی مانده است.

اگر امروز آن بناها استوار می‌بود ما می‌توانستیم مکان و خاطره را بر هم منطبق کنیم. الان رجوع ما به میدان توپخانه، رجوع تاریخی و مفهومی است، در حالی که رجوع ما به میدان نقش جهان هم رجوع تاریخی و مفهومی و هم رجوع کالبدی و ساختمانی است. با وجود همه اینها، چیزی که مفهوم یادمان را می‌سازد سرمایه‌گذاری اجتماعی و فرهنگی نسلهای مختلف در مکان و قضای ویژه است.

■ ولی در عین حال اراده‌ای در پسر یادمان کردن بناها یا فضاها وجود داشته است.

○ درست است، اما این اراده متعلق به نسلهای مختلف است. در میدان آزادی به اراده حکومتی اشاره کردم که می‌خواست این بنا را به نماد شهر تهران تبدیل کند. با وقوع انقلاب، این خواست به اراده ملی تبدیل می‌شود و مفهوم آزادی را به این بنایم دهد. میدان انقلاب نیز همین‌طور. ممکن است حکومتها یا دمانهایی بسازند اما اگر جامعه در آنها

سرمایه‌گذاری فرهنگی نکند از یاد می‌روند.

■ آقای حبیبی، وقتی از بناها و فضاهای یادمانی صحبت می‌کنیم همیشه به گذشته برمی‌گردیم. البته با در نظر گرفتن عامل تابناست زمان در یادمانی کردن بنا یا فضا، بازگشت به گذشته طبیعی است، اما متوقف شدن در گذشته این خطر را دارد که یادمانها را چیزی ببینیم که روزی عمرشان سپری خواهد شد. حالا من می‌خواهم نوع دیگری به ماجرا نگاه کنم. این نگاه معطوف به آینده است و ریشه یادمانها را به آینده پیوند می‌دهد، شاید بتوانیم آن را با تعبیر «بازگشت به آینده» بیان کنیم. به عقیده من این نگاه بنیادی تر از نگاه گذشته‌گر است. نظر شما چیست؟

○ ببینید، بناها یا فضاهای یادمانی اصلاً متعلق به ما نیست، بخش مهمی از آن مربوط به نسلهای قبلی است و بخش بسیار بیشتر آن متعلق به آیندگان است. در این میان، بخش اندکی که شاید به ۱۰۰ سال هم نرسد به نسل ما تعلق می‌گیرد. نسل ما فقط به اندازه چند دهه ممکن است در این مجموعه سرمایه‌گذاری کند. به طول تاریخ که نگاه کنیم این زمان فقط برهه‌ای است، اگر از تبور و تراکم خاطره جمعی در یادمان صحبت می‌کنیم فقط به گذشته تعلق ندارد. نسل ما هم در فرصت کوتاهی که دارد اگر بتواند مهر و نشانی می‌زند به گوشه‌ای خاطره‌ای می‌افزاید و می‌رود در تاریخ. اما یادمان می‌ماند و اگر یادمان توانسته باشد تاکنون چند قرن زندگی کند بدون تردید قرتها بعد از ما نیز زندگی خواهد کرد. اما مهم این است که آیا نسل ما می‌تواند تأثیری بگذارد و بگوید این هم سهم من، یا خیر.

■ این سهم چگونه می‌تواند ادا شود؟

○ نسل ما به دو صورت می‌تواند نقش خود را ایفا کند: یا از لحاظ کالبدی و قضایی چیزی به یادمان بیفزاید و یا از لحاظ مفهومی آن را غنی‌سازد. یادمانها صحنه‌های نمایشی هستند که نسلهای مختلف در آنها بازیگری کرده‌اند. هر چه نقشی که بازی کرده‌اند استوارتر باشد آن نقش بیشتر به یاد خواهد

مانند و اگر آن نقش دست دوم و سوم باشد کمتر به یاد می‌ماند. در این صحنه نمایش، هر نسل نقشی ایفا می‌کند و یادگاری به خاطر جمعی می‌افزاید و آن را به آینده می‌سپارد. بنابراین به نکته درستی اشاره کردید که فقط بحث از گذشته نیست، موضوع بیشتر به آینده تعلق دارد.

■ به نظر شما آیا این نگاه به یادمانها در فضای فکری و عملی جامعه ما وجود دارد؟

⊙ مشکل این است که نگاه موجود به بناهای یادمانی، نگاه میراثی است؛ یعنی چیزی که از گذشته به ما رسیده است. در نگاه میراثی، میدان نقش جهان میراثی است که از صفویه به ما رسیده است، در حالی که این طور نیست، نقش جهان در دوره صفویه تأسیس شده اما پس از صفویه انواع ماجراها و

⊙ متأسفانه این تصور در جامعه وجود دارد که نهاد یا سازمان خاصی مسئول نگهداری آثار یادمانی است. در واقع یکی از گرفتاریهای ما در ۱۰۰ سال اخیر - یعنی از وقتی تجدیدطلب شدیم - این بوده است که مردم همیشه از خود سلب مسئولیت کرده‌اند همیشه مسئولیت خود را به دولت و یا گروهی خاص تفویض نموده‌اند. از زمان تجدیدطلبی هیچ‌گاه به ما گفته نشده است که مثلاً خودت مسئول این کار هستی و یا اینکه خودت باید از این ثروت محافظت کنی. حتی بساد گرفتاریم اگر دلمان بخواد از چیزی استفاده کنیم یا نکنیم. اگر تعامل داشتیم چیزی را حفظ کنیم یا نکنیم، در حالی که قطعاً نباید این طور باشد.

بنابراین به نظر من برای اصلاح این تفکر نیاز به اراده ملی است و این امر می‌تواند از طریق نهادهای مدنی تبیین و تشویق شود. مثلاً به آموزش داریم تا به یادمانها بمان احترام بگذاریم، حتی از سطح پیش دبستانی. الان ممکن است من و شما درباره ارزش و زیبایی اینها، ماسوله یا کرندغرب صحبت کنیم، اما این تصور برای کسی که در این مناطق زندگی می‌کند به یاور تبدیل نشده است. ساکنان آنجا تصور می‌کنند این مناطق جایی است که عده‌ای توریست به تماشا می‌آیند و خودشان نیز به اشیایی درون آن فضاها برای سرگرمی توریست‌ها تبدیل شده‌اند. این آموزش کاملاً جنبه تخریبی دارد، چون انسان هیچ وقت نمی‌خواهد به شیئی تبدیل شود. بنابراین آنجا را خراب می‌کند و از بین می‌برد. در حالی که اگر بدانند وجود خودش، نه به آن خشت و گل، بلکه به تمام آن فضا بستگی دارد و اینکه وجودش جقدر در هدایت این فضا اهمیت دارد، آن وقت خودش در حفظ آن می‌کوشد. در فرهنگ‌های دیگر و در کشورهای دیگر این کار را کرده‌اند.

اگر ما به جایی برسیم که نسل ما نتواند خاطره جمعی تولید کند و خاطره‌های جمعی قبلی را هم از بین برده باشد، نسل بعدی نسل بی‌خاطره‌ای خواهد بود. نسل بی‌خاطره هم یعنی نسلی که تاریخ را از خود دور کرده است و این یعنی نسلی بی‌ریشه!

انسان از کودکی آشنایی و احترام به یادمانها را تعلیم می‌بیند. اما امروزه ما چگونه می‌توانیم به بچه‌مان بگوییم مثلاً اینجا خانه بابای بزرگ است، یا در اینجا فلان اتفاق تاریخی رخ داده است، بچه ما هیچ خاطره‌ای ندارد که سه نسل قبل از او چگونه زندگی کرده است، در حالی که بچه باید از طریق همین خاطره‌ها و یادمانها تعالی و ترقی را کشف کند. سازمانهای میراث فرهنگی هر چه تلاش کند چند بنا را به عنوان بنای تاریخی می‌تواند ثبت کند؟ تازه وقتی ثبت هم بکند، صاحب بنا اگر به آن اعتقاد نداشته باشد آب به پی و بنیاد بنا می‌ریزد، بنابراین قضیه مربوط به یک نهاد و سازمان نیست بلکه فرهنگی و آموزشی است. اگر ما به جایی برسیم که نسل ما نتواند خاطره جمعی تولید کند و خاطره‌های جمعی قبلی را هم از بین برده باشد، نسل بعدی نسل بی‌خاطره‌ای خواهد بود. نسل بی‌خاطره هم یعنی نسلی که تاریخ را از خود دور کرده است و این یعنی نسلی بی‌ریشه!

■ جدای از نقشی که مردم یا دیدید آورندگان اصلی بناها و فضاهای یادمانی باید ایفا کنند، نقش نهادهای رسمی و سازمانهای دولتی چیست؟

⊙ مقهوم شهروندی و نهادهای مدنی بشریخ در حال

حکایتها در آن روی داده است. این حکایتهاست که نقش جهان را نقش جهان کرده است. مجموعه این رویدادها و حکایتها خاطره جمعی را شکل داده است. خاطره جمعی فقط متعلق به گذشته نیست، ممکن است خاطره فردی به گذشته تعلق داشته باشد، اما خاطره جمعی معطوف به حال است، یعنی مجموعه حوادثی که همه ما را کم و بیش متأثر کرده و در ذهن ما نشسته است. این حوادث اگر در مکان و فضای خاصی اتفاق افتاده باشد آن را یادمانی کرده است. به نظر من این قضیه، به خاطر همان نگاه میراثی، هنوز روشن نشده است. نگاه میراثی می‌گوید این یادمانها ارزشی است که به ما رسیده است، می‌توانیم از آن نگهداری کنیم و یا تخریبش نماییم. اجازه داریم فرزند خلف یا ناخلف باشیم زیرا مالک همه چیز هستیم، در حالی که داستان چیز دیگری است؛ اینها اصلاً متعلق به ما نیست، ما نقش کوچکی داریم و آن هم هنوز روشن نشده است.

■ با این تعبیر اگر بپذیریم که بناهای یادمانی، تیلور کالبدی خاطره‌های جمعی است که در طول زمان شکل گرفته است، باید انتظار داشته باشیم اراده و آگاهی جمعی نیز در نحوه برخورد با این آثار وجود داشته باشد. آیا این طور است؟

ساخته شدن و شکل گرفتن است. این نهادها نظیر شوراهای شهرداریها بسیار مؤثرتر و مسئول تر از سازمانهای دولتی هستند، چون شهرداریها به نمایندگی از مردم صاحب شهردن و نزدیکترین گفتگو را هم می توانند با مردم شهر برقرار کنند. بنابراین بجز سازمانهای مسئول مانند میراث فرهنگی و وزارت ارشاد، اگر بخواهیم از جایی آغاز کنیم، نهادها و شوراهای مدنی است. با تکیه بر شوراهای مدنی می توان حتی فضاهای یادمانی جدیدی را خلق کرد. اگر تاکنون خواست و اراده حکومتی در ایجاد مجموعه ها و فضاهای یادمانی مؤثر بوده است اکنون شوراهای و شهرداریها به نمایندگی جامعه می توانند این نقش را ایفا کنند.

در مورد ایجاد فضاهای یادمانی با شما در میان بگذارم که شاید چندان خوش بینانه نباشد. به نظر می رسد در زمانه ما پارادوکسی میان جریان زندگی و خلق فضاهای یادمانی به وجود آمده است. در دوران گذشته که آهنگ زندگی و شتاب تحولات آرام بود فرصت بیشتری برای شکل گرفتن فضاهای یادمانی وجود داشت، ولی امروزه که شتاب تحولات و رویدادها سریعتر شده است و به فضاهای بیشتری هم نیاز دارد تا این رویدادها را در خود حفظ کند، اما فرصت کمتری وجود دارد. نظر شما چیست؟

به جای اینکه دنبال طرحهای عجیب و غریبی برویم که می خواهند تکلیف تمام شهر را یک دفعه روشن کنند، بهتر است با کار دقیق تر و خردتر در فضاهایی که امکانات مختلفی دارد به ایجاد فضاهای شهری یادمانی بپردازیم.

میدان گنجهلیخان / کرمان

■ به نظر شما چه سیاست مشخصی فراروی شوراهای و سایر نهادهای مدنی وجود دارد تا نقش مؤثرتری در تقویت یا خلق فضاهای مدنی پیدا کنند؟

■ به عقیده من شوراهای مدنی در زمینه اقتصادی - تولیدی شهر یا تولید مجتمع زیستی نمی توانند خیلی مؤثر باشند، ولی به راحتی می توانند در تولید فضا نقش مهمی ایفا کنند. زیرا ابزار قانونی آن را دارند. تولید فضا از طریق طرح جامع و تفصیلی امکان پذیر نیست، بلکه از طریق طرحهای اجرایی میسر است؛ تصمیم گیری درباره تکلیف یک خیابان از طریق گفتگو میان شورای شهر و مردم یا ساکنان محل به راحتی می تواند انجام شود.

بنابراین به جای اینکه دنبال طرحهای عجیب و غریبی برویم که می خواهند تکلیف تمام شهر را یک دفعه روشن کنند، بهتر است با کار دقیق تر و خردتر در فضاهایی که امکانات مختلفی دارد به ایجاد فضاهای شهری یادمانی بپردازیم. از این طریق چهره شهر عوض می شود. نکته مهم دیگر، تأکید بر کارهای کوچک و کم هزینه است. باید ساختن بناها یا فضاهای بسیار پرشکوه و پرهزینه را رها کنیم و به دنبال خلق فضاهایی باشیم که در تاریخ بماند.

■ آقای حبیبی، در پایان گفتگو می خواهیم نکته ای

■ به نظر من این پارادوکس در جامعه ای مثل جامعه ما به وجود می آید؛ یعنی جامعه ای که عجله دارد توقعهای خواسته یا ناخواسته گذشته را پشت سر بگذارد و خود را با جامعه معاصر همسو کند و به خاطر این عجله حاضر نیست برنامه ریزی کند و حتی حاضر نیست اندیشه کند، زیرا اندیشه و عجله با هم در نمی آیند. ولی نکته اینجاست که فقط زندگی ما پرشتاب نیست، بلکه تصام جهان با شتاب عظیمی حرکت می کند. کشورهایی هستند که همین دوران ما را طی کرده اند، اما زمان بیشتری را در آن گذرانده اند. آنها هم تخریبهایی انجام داده اند، ولی اکنون فهمیده اند که اشتباه آنها کجا بوده است، از این رو در همین جهان پرشتاب، فضاهای آرام خلق می کنند تا آن آدمی که از این سو به آن سو می دود بیاید و در این فضا آرامش پیدا کند. پس جامعه ای که می خواهد آن توقعها را جبران کند، باید از تجربه دیگران سود ببرد. قرار نیست سرما هم مثل انسان به سنگ بخورد. وقتی آن جهان پرشتاب - که حتماً شتابش از ما بیشتر است - فضاهای آرام خلق می کند، ما چرا نتوانیم؟ تصور می کنم داریم به آن نقطه مطلوب می رسیم؛ یعنی جامعه می خواهد با وجود شتاب و نه عجله، به پایداری برسد. خوشبختانه داده های پایداری در شهرهای ما هنوز وجود دارد و همه آنها از بین نرفته است، باید از آنها استفاده کنیم. گرفتاری شهرداریها و اصولاً کشور ما در حال حاضر این است که ما هنوز دنبال ایجاد ساختمانهای یادمانی هستیم و نه فضاهای یادمانی. ساختمانهای یادمانی دارای هزینه های سنگین است و مشارکت عمومی معمولاً در آنها وجود ندارد. در حالی که فضاهای یادمانی با مشارکت عمومی ساخته می شود، مدنی است و هزینه کمتری نیز در بر دارد. اکنون باید دنبال تقویت و خلق فضاهای یادمانی برویم.

■ پس شما امیدوارانه نگاه می کنید؟

■ به نظر من اگر ما با وجود شتابی که داریم اندیشه کنیم، هم از شتابمان گرفته می شود و هم می توانیم به خودمان فکر کنیم. الآن جامعه ما به دوندگی می ماند که می خواهد به هدف برسد ولی از همان اول با آخرین سرعتش می دود، بنابراین اصلاً به هدف نمی رسد، اما اگر عاقلانه فکر کند هم به هدف می رسد و هم از نفس نمی افتد و این در صورتی است که ما به خودمان فکر کنیم.

■ با سپاس از شما.

به سوازیات روند افزایش جمعیت و کثرت فعالیتهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و روابط پیچیده حاکم بر شهرنشینان و همچنین منظر شهری و ساختار فرهنگی شهرنشینی، وضع قوانین و مقررات مناسب که تمامی دیگر گونیهای پدید آمده را جوا بگو باشد و نیز مسائل و نیازهای عمومی شهری را تأمین نماید، اجتناب ناپذیر است. به عبارت دیگر، شهرها مانند موجودات زنده در حال رشد و توسعه هستند و برای دوام خود ناچارند تدابیر و تمهیدات لازم قانونی را از جهت فراهم آوردن شرایط و امکانات کافی زیست محیطی برای تأمین آسایش و رفاه حال ساکنان خود بوجود آورند. برای رسیدن به این مقصود، مطالعه و شناخت بافتهای متنوع شهری، بررسی نیازهای عمومی شهری و تدوین و تنظیم قوانین و مقررات مورد لزوم و مرتبط و متناسب با اهداف ضروری است و در این میان با توجه به مسئولیتهای و وظایف خطیر محوله به شهرداریها، نقش و دخالت آنها در اداره امور شهری امری بدیهی است.

ماده ۸

حسین احتشامی
حقوقدان

قانون نوسازی و عمران شهری

شهرداری به عنوان نهاد محلی و برخاسته از متن مردم منطقه و متولی اصلی اداره امور خنعتی، عمرانی و نوسازی شهری ناچار است در قبال ایقایی وظایف قانونی خود، به دلیل عدم وابستگی به دولت و بودجه عمومی، به طرق مختلف حسب تجویز قانون، عوایدی را کسب و به مصرف امور مورد نظر برساند. در این زمینه، قانون نوسازی توانسته است ضمن ارائه خط مشیهای لازم به شهرداریها، تا حدودی منبع درآمد قابل اطمینانی برای تحقق اسور اشاره شده فراهم نماید. قانون نوسازی و عمران شهری در سال ۱۳۴۷ با هدف اصلاح ساختار اساسی بافتهای مختلف شهری، تأمین نیازمندیهای عمومی، ایجاد و توسعه پارکها و فضاهای تفریحی، اصلاح و احداث معابر و خیابانهای ارتباطی، نوسازی محلات، مراقبت در رشد متناسب و موزون شهرها مطابق طرحهای مصوب شهری و... از تصویب مجلس وقت گذشت و جهت اجرا به شهرداریها ابلاغ گردید.

گرچه قانون یاد شده توسط قوانین مصوب سالهای ۵۰، ۵۱، ۵۲ و ۵۵ اصلاح شد و بعد از انقلاب نیز گاه آن قسمت از احکام قانونی آن که با تقویم و تملک املاک شهری ارتباط موضوعی و حکمی دارد توسط قوانین آتی اصلاح و منسوخ گردیدند (توضیحات در بخش مربوطه ارائه خواهد شد). معالوصف با وجود اصلاحات، الحاقات و تغییرات وارده،

قانون سال ۱۳۳۷ بیکره اصلی قانون را تشکیل می‌دهد و صلاح عمل است و وظائف و مسئولیت‌های شهرداری‌ها را تبیین و ترسیم می‌نماید. اگر چه مواد و موضوعات قانون حلقه‌وار، با یکدیگر ارتباط دارند، لکن برخی از احکام قانونی آن به دلیل ویژگی‌هایی که دارند، از ترتیبات و تشریفات خاصی پیروی می‌نمایند که در این نوشتار سعی خواهد شد جایگاه قانونی نحوه اعمال ماده ۸ قانون نوسازی مورد تشریح و تحلیل واقع گردد.

جایگاه قانونی نحوه اعمال ماده ۸ قانون نوسازی و عمران شهری، مصوب سال ۱۳۴۷

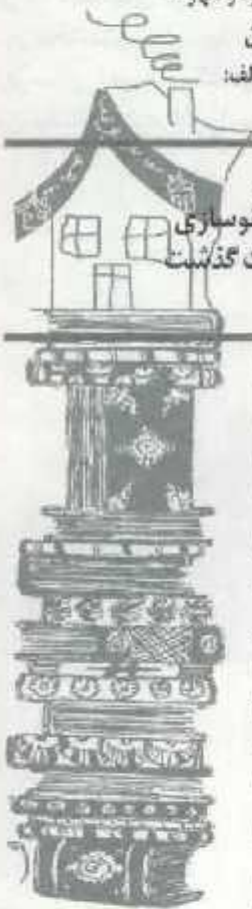
الف - مضامین احکام ماده ۸ قانون

۱- رسیدگی به اعتراضات راجع به معیاری در مورد اختلافات مساحت اراضی و مستحذات و محل وقوع ملک و تطبیق مشخصات ملک با ضوابط موضوع ماده ۴ اعلام شده از طرف شهرداری در شهرهای مشمول قانون نوسازی.

۲- رسیدگی به اعتراضات راجع به ارزیابی املاک و حقوق کسب و بیشه و میزان آن مربوط به اجرای طرح‌های نوسازی و اصلاح و توسعه معابر در شهرها

ب- تحلیل و تشریح موارد فوق

۱- تحلیل حکم موضوع بند ۲ الف:

قانون نوسازی و عمران شهری در سال ۱۳۴۷ با هدف اصلاح ساختار اساسی بافتهای مختلف شهری، تأمین نیاز مندیهای عمومی، ایجاد و توسعه پارکها و فضاهای تفریحی، اصلاح واحداث معابر و خیابانهای ارتباطی، نوسازی محلات، مراقبت در رشد متناسب و موزون شهرها مطابق طرحهای مصوب شهری و... از تصویب مجلس وقت گذشت و جهت اجرا به شهرداریها ابلاغ گردید

بر اساس منطوق ماده ۸ قانون - با کیفیتی که تدوین و انشا گردیده - سعی خواهد شد موارد مختلف به تفکیک در محل مربوط ذکر شود که تشریح آن بر حوال محور دو حکم مستقل از یکدیگر مبتنی و استوار است. حل اختلافات و مسائل ناشی از اجرای این ماده در کمیسیون مشترکی از نمایندگان انجمن شهر (شورای شهر به موجب تبصره ۱ بند ۲۹ ماده ۷۱ قانون شوراها مصوب سال ۱۳۷۵ جایگزین انجمن شهر گردید)، دادگاه شهرستان (با توجه به تغییرات ایجاد شده در ساختار قضایی کشور، محاکم عام مورد جایگزین دادگاههای شهرستان گردید)، وزارت کشور و ۳ نفر از افراد با اطلاع و معتمدان محلی آشنا به تقویم املاک (که در این مورد می‌توان از کارشناسان رسمی دادگستری و مورد اعتماد استفاده نمود)، قابل رسیدگی است، مشروط به اینکه مؤدی در صورت عدم شمول بخشودگی، عوارض مورد نظر خود را مطابق ماده ۴ قانون به حساب شهرداری واریز و فیش آن را ارائه نماید.

همان طور که در مقدمه بحث گفتیم، قانون نوسازی در حوال سنوات گذشته توسط پارهای از قوانین دستخوش تحولات و تغییراتی گردید و به دلیل مغایر بودن بخشی از مواد آن با احکام قوانین لاحق، اعتبار اجرایی و اسنادی خود را از دست داد و به عبارتی منسوخ گردید که در این رهگذر قسمت اخیر ماده ۸ قانون به شرح مستندات و دلایل ذیل از قاعده الفاً مستثنی نگردید.

ضمناً افزایش تعداد کمیسیونها بنا به تشخیص وزارت کشور با توجه به وسعت شهر و میزان اعتراضات واصله به موجب تبصره ۱ ماده ۸ قانون با وزارت کشور است.

خرید اراضی و املاک مورد احتیاج دولت و شهرداریها (مصوب ۱۳۵۸/۹/۳) نخست حکم قسمت اخیر ماده ۸ قانون نوسازی را لغو نمود و سپس با اختلاف تقریباً دو ماه، لایحه قانونی نحوه خرید و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه‌های عمومی و عمرانی و نظامی دولت (مصوب ۱۳۵۸/۱۱/۷) جایگزین احکام لایحه قبلی گردید و این قانون با حفظ اعتبار مواد اسنادی خود انحصاراً در خصوص تقویم، توسط قانون نحوه تقویم ارضیه، املاک و اراضی مورد نیاز شهرداریها (مصوب سال ۱۳۷۰) اصلاح گردید که به موجب

اکنون ضمن تفکیک و انعکاس احکام متمایز و مستقل مندرج در ماده ۸ قانون، به تشریح و تحلیل جایگاههای قانونی موارد مربوطه می‌پردازیم:

عقاد آن شهر تاریها ملزم شدند ضمن پیروی از ترتیبات و تشریفات مندرجه در مضمون قانون، اولاً تقویم املاک واقع در طرحهای عمرانی و نوسازی شهری را بر اساس قیمت روز و با توافق با مالک، انجام دهند و در صورت بروز اختلاف از طریق کارشناس رسمی منتخب و محاکم صالح محل وقوع ملک، امر تقویم و تملک را به کیفیتی که در عموماً قانون آمده است عمل نمایند. مضافاً اینکه شهرداریها در تعیین

نوسازی لازم الاجراست.

۲- بهای ساختمانهای موضوع قانون نوسازی بر اساس ضوابط مورد عمل وزارت مسکن و شهرسازی در قالب جدول مختلف و متناسب با نوع مصالح مصرف شده در ساختمانها، از سوی وزارتین کشور و مسکن و شهرسازی تعیین می شود و پس از تصویب هیئت وزیران به مدت ۵ سال برای شهرداریهای مشمول ماده ۲ قانون نوسازی لازم الاجراست.

بهای ساختمانهای موضوع قانون نوسازی بر اساس ضوابط مورد عمل وزارت مسکن و شهرسازی در قالب جدول مختلف و متناسب با نوع مصالح مصرف شده در ساختمانها، از سوی وزارتین کشور و مسکن و شهرسازی تعیین می شود و پس از تصویب هیئت وزیران به مدت ۵ سال برای شهرداریهای مشمول ماده ۲ قانون نوسازی لازم الاجراست

اولویت اجرائی طرحهای مصوب و نحوه اجرای آنها به لحاظ تعیین تکلیف مالکان و متصرفان املاک قانونی و شرعی، ملزم به رعایت ترتیبات خاصی شده اند که در متن و احکام قانون تعیین وضعیت املاک واقع در طرحهای دولتی و شهرداریها (مصوب ۱۳۶۸/۸/۲۹) مقرر گردیده است. نهایتاً ورود و مداخله احکام قانونی توصیفی در حکم قسمت اخیر ماده ۸ قانون نوسازی، به دلیل معایرتهای اساسی و تصریح قانونی و مؤخرالتصویب بودن قوانین مذکور، عملاً محلی برای اجرای حکم مورد بحث باقی نگذاشته و این قسمت از ماده ۸ قانون نوسازی را منسوخ نموده است.

لازم به توضیح اینکه میزان به هنگام تنظیم فرمهای مربوط به ممیزی املاک، ضمن رعایت ضوابط ابلاغی، احکام تبصره ذیل ماده ۴ قانون را نیز - که معایرتهایی را از لحاظ عدم برخورداری برخی مناطق از مزایای آب و برق قانوناً به آنها اعطا نموده است - مراعات نموده و تحقیقات لازم قانونی را برای مشمولان مورد اشاره در

۲- تحلیل و تشریح موضوع بند ۱ الف:

حکم قسمت اول ماده ۸ قانون صریحاً به اختلافات ناشی از ممیزی مساحت اراضی و مستحدثات و محل وقوع ملک و تطبیق مشخصات ملک با ضوابط موضوع ماده ۴ قانون اشاره دارد و ضمن اینکه مستقل از حکم قسمت دوم ماده ۸ قانون است، تاکنون از سوی سایر قوانین و مقررات بعدی، مورد اصلاح واقع نگردیده، بنابراین اصل بر بقای حکم یاد شده است و به کیفیتی که اشاره خواهد شد، شهرداریها می بایست مطابق ضوابط اجرائی موضوع ماده ۴ قانون نسبت به ممیزی مساحت اراضی و ساختمانهای واقع در محدوده قانونی شهرها اقدام و قبوض نوسازی صادر نمایند:

نظر می گیرند.

سخن آخر

کمیسیون موضوع ماده ۸ قانون به گونه ای که جایگاه قانونی آن تشریح و ترسیم گردید، انحصاراً در یک مورد و صرفاً درباره اختلافات ناشی از ممیزی مساحت زمین و ساختمان و محل وقوع ملک، صلاحیت رسیدگی داشته و نسبت به حکم قسمت دوم ماده ۸ قانون به دلایلی که مطرح شد فاقد وجاهت قانونی است.

بسا وجود این، به حکایت از سوابق پرونده های متشکله کمیسیون یاد شده احتمالاً به دلیل ناچیز بودن میزان عوارضی که بر اساس قیمت های دولتی و منطقه ای محاسبه می گردد، کمتر مورد اعتراض مؤدیان واقع شده و به ندرت و به صورت اتفاقی و موردی تشکیل می شود. در هر صورت کمیسیون درباره موضوعات مرتبط با حکم قسمت اول ماده ۸ قانون نوسازی تنها مرجع تصمیم گیری و حل اختلاف است. ♦

۱- بهای اراضی مورد عمل قانون بر مبنای ارزش معاملاتی زمین موضوع ماده ۶۴ قانون مالیات های مستقیم (مصوب سال ۱۳۶۶) که هر ۲ سال یک بار به وسیله وزارت دارایی تعیین و تجدید می شود، از سوی وزارتین کشور و دارایی در قالب جداولی تنظیم و پس از تصویب هیئت وزیران به مدت ۵ سال برای شهرداریهای مشمول ماده ۲ قانون

شوراها تاریخی قانون تحولات

حسین ایمانی جاچرمی

بخش پایانی

دو بخش قبلی مقاله، روند تحولات قانون شوراهای و شهرداریها را از سال ۱۲۸۶ تا ترور رژیم آرا بررسی نمود. بخش پایانی مقاله، ادامه این تحولات را از دولت دکتر مصدق تا انقلاب اسلامی بررسی می کند

نظر شهربانی نرخ کرایه وسایع نقلیه شهر را تصویب کند.

نکته قابل توجه در این قانون این بود که بر اساس ماده ۳۲ آن، عضویت در انجمن شهر، انتخابی و بدون حقوق بود و هرگاه عضوی بدون عذر موجه دو جلسه متوالی یا سه جلسه متناوب در ۳ ماه غیبت می نمود، مستعفی محسوب می شد. به نظر می رسد این ویژگی سبب می شد اعضای انجمن به شغل خود به عنوان وظیفه اجتماعی نگاه کنند و آن را به عنوان حرفه در نظر نگیرند تا در ازای آن توقع دستمزد داشته باشند. این نوع نگاه به کار برای اعضای انجمنهای شهر بسیار مهم بوده و هست؛ زیرا وظیفه اصلی این افراد نظارت بر کار شهرداری و هدایت آن در جهت رفع مسائل و مشکلات شهر با مشارکت تمامی شهروندان است. از همین رو شاید مهمترین ویژگی که اعضای انجمن یا شورای شهر باید داشته باشند، احساس مسئولیت اجتماعی در قبال شهر و شهروندان است. نه آنکه انجمن شهر را، پله ای برای ترقی تلقی کنند. نقطه ضعف این قانون در قیاس با قانون بلدیة عصر مشروطیت این بود که دولت توانایی انحلال انجمن را داشت. ماده ۵۵ این قانون مقرر می دانست: «در صورتی که

وزارت کشور به جهاتی بقای انجمنی را مقتضی نداند، مراتب را در هیئت وزیران مطرح و در صورت تصویب، دستور انحلال انجمن را صادر و مطابق ماده ۱۱ در تجدید انتخاب اعضای انجمن اقدام خواهد نمود». این اجازه به قوه مجریه سبب می شد انجمنها هر لحظه این خطر را احساس کنند که در صورت مخالفت با تشکیلات دولت، منحل خواهند شد؛ موضوعی که خطر افزایش روحیه محافظ کاری و اجتناب از نوآوری را دامن می زد.

برای مشخص نمودن چگونگی ارتباط شوراهای و

در ۱۶ اسفند ۱۳۲۹ در حالی که کشور در تب و تاب اختلافات ایران و انگلستان بر سر مسئله نفت بود، فدائیان اسلام، سپهبد رزم آرا، نخست وزیر وقت، را ترور کردند. بر اثر استمرار درگیریها و اختلافات، مجلس محمد مصدق را در ۷ اردیبهشت ۱۳۳۰ به نخست وزیری انتخاب کرد. برای دولت مصدق اولویت اول با مسئله نفت بود. از این رو بیشترین وقت دولت او بر سر درگیری در این مسئله و همچنین کشمکش با نیروهای مخالف بویژه سلطنت طلبان صرف شد. پس از قیام ۳۰ تیر ۱۳۳۱ و عقب نشینی شاه و دربار «مصدق اختیارات فوق العاده ۶ ماهه ای از مجلس گرفت تا بر اساس آن هر قانونی را که برای حل مشکلات مالی، اصلاحات انتخاباتی، قضایی و آموزشی ضروری بداند وضع کند». ۱. قانون شهرداری از موضوعاتی بود که مورد توجه قرار گرفت و مجلس هفدهم - که در ۷ اردیبهشت ۱۳۳۱ گشایش یافته بود - در یازدهم آبان همان سال قانون جدید شهرداری را به تصویب رساند. این قانون که چهارمین قانون شهرداری کشور به شمار می رفت ۹۰ ماده و ۱۴ تبصره داشت. ماده ۳ قانون مقرر می داشت: «هر شهر و قصبه انجمنی خواهد داشت به نام انجمن شهر یا انجمن قصبه که اعضای آن از طرف اهالی مستقیماً با انتخاب جمعی و رأی مخفی

با اکثریت نسبی برای مدت ۴ سال انتخاب می شوند و هر شهر یا قصبه برای انتخاب نمایندگان انجمن به نسبت تقریبی جمعیت به حوزه ها تقسیم می شود و ساکنان هر حوزه ۳ نفر نماینده برای تشکیل انجمن شهر انتخاب می کنند».

فصل پنجم قانون به وظایف انجمن شهر اختصاص داشت و ۲۱ مورد وظیفه از جمله نظارت در حسن اداره و حفظ سرمایه، تصویب بودجه شهرداری، تصویب لوایح، برقراری یا لغو عوارض شهر و نظارت در امور تماشاخانه و سینما را برای انجمن بر شمرده بود. انجمن همچنین وظیفه داشت با جلب

شهر بودند بر اساس ماده ۲ هر حوزه شهرداری انجمنی داشت به نام انجمن شهر که اعضای آن از طرف اهالی به طور مستقیم و مابرای مخفی و اکثریت نسبی برای مدت ۴ سال انتخاب می شدند. وظایف انجمن شهر در ماده ۴۵ بیان شده بود که شامل ۱۹ بند از جمله نظارت در حسن اداره و حفظ سرمایه و تازایی نقدی و جنسی و اموال منقول و غیر منقول متعلق به شهر و همچنین نظارت در حساب درآمد و هزینه آنها، تصویب بودجه سالیانه و تصویب نرخ کرایه وسایط نقلیه در شهر می شد. براساس ماده ۲۷ اصلاحی، اعضای انجمن برای شرکت در جلسات انجمن، حق

انجمنهای شهر با وزارت کشور، ماده ۲۵ قانون بیان می کرد: «وزارت کشور برای راهاندازی شهر دارای نقشه های ساختمانی و این نامه های لازم را در هر قسمت تهیه و شهرداریها را آگاه خواهد ساخت. وظایف انجمن شهر و چگونگی ارتباط با وزارت کشور و جزئیات دیگر، ضمن این نامه از طرف وزارت کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.» موضوع قابل توجه دیگر این قانون، پیش بینی برگزاری مجمع سازخسور صاحبان انجمن شهر و وزارت کشور برای مذاکره و تصمیم گیری درباره موضوعات و مسائل انجمنها و

مهمترین ویژگی که اعضای انجمن یا شورای شهر باید داشته باشند، احساس مسئولیت اجتماعی در قبال شهر و شهروندان است، نه آنکه انجمن شهر را، پله ای برای ترقی تلقی کنند

حضور در بافت می کردند و میزان حق جنبه حقوقی این نامه ای بود که باید از طرف وزارت کشور تهیه و به تصویب هیئت دولت می رسید، اما پیش از آن عضویت در انجمن شهر اختیاری بود. اگر چه به تصریح ماده ۴۱ انجمن غیر قابل انحلال بود، اما با تمهیداتی این اجازه به وزارت کشور و دولت داده شده بود تا به بهانه محل مصالح عمومی بودن، انجمنهای شهر را منحل کنند. بر خلاف قوانین قبلی شهرداری، اجازه انتخاب شهردار از میان اعضای انجمن شهر به انجمن داده نشد زیرا «از سال ۱۳۲۸ به بعد تجربه نشان داده بود که بعضی از اعضای انجمن شهر به قصد اخراج سمت شهردار علاوه بر اینکه با شهردار و انجمن شهر در پیشرفت امور شهرداری همکاری نمی نمودند، با استفاده از موقعیت خود به امید اینکه با برکناری شهردار امکان انتخاب خود را فراهم نمایند، از هر گونه کارشناسی و ایجاد احتیاط در مسائل شهر و شهرداری فریادگاری می کردند».

اگر چه موارد متعددی از قانون شهرداری مصوب سال ۱۳۲۴ مورد تجدید نظر قرار گرفته اما کلیات آن تا امروز به قوت خود باقی است. بر اساس قانون شهرداری مصوب ۱۳۲۴ عقرر شده بود که سازمان مدیریت شهری یعنی شهرداری از دو قسمت تشکیل شود: قسمت سیاستگذاری، برنامهریزی و تصمیم گیری که انجام وظایف آن به عهده انجمن شهر بود و قسمت اجرا که وظیفه اش بر هوش شهرداری قرار داشت. با وجود افزایش تعداد شهرها و گسترش جمعیت شهری به سبب توسعه نیافتگی سیاسی، انجمنهای شهر در دست یابی به اهداف خود شکام ماندند و بنا به عوامل مختلف کارایی لازم را نداشتند. این وضعیت منبب شد که شاه در اواخر دهه ۱۳۳۰ از وزیر کشور بخواهد تا علل این مسئله را بررسی و نتیجه را به او گزارش دهد. وزیر کشور انجام این وظیفه را از «سازمان اتحادیه شهرداریهای ایران» که مسئولیت مدیریت و نظارت بر شهرداریها را داشت، خواست. گزارش هیئت مدیره این سازمان به وزارت کشور - که در مجله شهرداریهای سال ۱۳۳۹ درج گردیده - نشان می دهد دو عامل به عنوان عوامل اصلی شکست انجمنهای شهر نقش داشتند: «نخست ضعف مردم در این گزارش آمده که عدم رشد سیاسی و اجتماعی مردم سبب شکست

شهرها (ماده ۲۷) بود. این موضوع در قوانین بعدی به فراموشی سپرده شد، در حالی که کارکردی سودمند در انعکاس مشکلات و نیازهای انجمنها به وزارت کشور داشت (فقدان چنین ساز و کاری در آخرین قانون شوراها (مصوب ۱۳۷۵) نیز احساس می شود و به نظر می رسد از نقاط ضعف این قانون باشد). ماده ۲۷ مقرر می داشت: «وزارت کشور می تواند در صورت لزوم مجمع عمومی با حضور نمایندگان انجمنهای شهر کشور تشکیل دهد که در مورد کارهای عمومی شهر و ارتباطات لازمه آنها مذاکره و تصمیمات مقتضی اتخاذ نمایند. دوره اجلاس این مجمع یک هفته و هزینه مسافرت نماینده هر انجمن به عهده انجمن مربوطه خواهد بود.»

دولت مصدق فرصت چندانی برای پیاده کردن لایحه قانون شهرداری سال ۱۳۳۱ نیافت. اختلافات میان اعضای جبهه ملی، اقدامات افسران سلطنت طلب و تغییر سیاست امریکا در پشتیبانی از انگلستان به کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۱ و سرنگونی دکتر مصدق انجامید.

برده چهارم: از ۱۳۳۲ تا ۱۳۵۷: تحکیم خودکامگی و شکست انجمنهای شهر

پس از سرنگونی دولت دکتر مصدق، شاه سرعخت به تحکیم پایه های قدرت خود پرداخت. عوامل کودتا مناصب مهمی را در حکومت دریافت کردند. کمک مالی امریکا به ارزش ۱۴۵ میلیون دلار، به یاری شاه آمد و دولت را از ورشکستگی نجات داد. «شاه در دهه ۱۳۳۰ بر بیشتر بخشهای جامعه بویژه طبقه روشنفکر و کارگر کاملاً مسلط بود. استانداران با استفاده از ژاندارمری و شهرپایان پشت بر انتخابات نظارت می کردند و بدین ترتیب عنوان اختیار هر دو مجلس شورای ملی و سنا را در دست داشت» ۲. اگر چه شاه پایه های حکومت خود را تثبیت کرد، اما شکست نهفت همو کراسی تر ایران، ضربه های سهمگین بر ارمان خواهیهای مثبتی وارد آورد. در چنین شرایطی، قانون جدید شهرداری در یازدهم تیر ماه یکهزار و سیصد و سی و چهار به تصویب کمیسیون مشورت مجلس رسید. قانون جدید همان لایحه قانون شهرداری (مصوب ۱۳۳۱) بود که در آن اصلاحاتی انجام شده بود. قانون سال ۱۳۳۲، ۹۵ ماده داشت و فصول دوم تا چهارم آن مختص به انجمن

پانویس

- ۱- پروتکل اتحادیه ایران بهر دو مقاله در مجله اتحادیه...
- ۲- علی اوابی، مدیریت شهری، تهران انتشارات اتحادیه شهرهای ایران، ۱۳۳۱، صفحه سوم، ص ۵۳.
- ۳- مجله شهرهای ایران، سازمان اتحادیه شهرهای ایران، ایران، شماره ۱، سال چهارم، زمستان ۱۳۳۲، ص ۳۱.
- ۴- علی اوابی، مدیریت شهری، تهران انتشارات اتحادیه شهرهای ایران، ۱۳۳۱، صفحه سوم، ص ۵۳.
- ۵- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، فرهنگ معاصر فارسی، تهران انتشارات فرهنگ، ۱۳۳۱، صفحه ۱۳۳۱.

امور و دخالت‌های غیر قانونی و فراتر از قانونی شاه و نجیبان سیاسی حاکمیت و تفسیر و تفسیر قانون اساسی و سایر قوانین به نفع خود موجب شد مشارکتهای مردمی در سطوح خرد و کلان یا نگیرد و تشکلهای قانونی مانند انجمنهای شهر یا مجلس شورای ملی، صرفاً تأیید کننده نظرات شاه و عوامل دولت باشند.

انجمنهای شهر شهر شده است. چون مردم شهر ستانها فاقد رشد کافی برای استفاده صحیح از حق قانونی خود هستند، تحت تأثیر اشخاصی نامناسب قرار گرفته کسانی را به عضویت انجمن انتخاب می کنند که صلاحیت و حسن نیت لازم را ندارند و انجمنهای شهر به همین دلیل تاکنون، هرگز نتوانستند به سطحی کف بوده است. در این

بر اساس قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۴ مقرر شده بود که سازمان مدیریت شهری یعنی شهرداری از دو قسمت تشکیل شود: قسمت سیاستگذاری، برنامه ریزی و تصمیم گیری که انجام وظایف آن به عهده انجمن شهر بود و قسمت اجرا که وظیفه اش بر دوش شهردار قرار داشت

نتیجه گیری

در این نوشتار تلاش شد به طور مختصر تحلیلی تاریخی از قوانین مربوط به شوراهای شهر (انجمن بلدیة انجمن شهر) از ابتدای تأسیس در سال ۱۲۸۶ تا سقوط نظام شاه در سال ۱۳۵۷ ارائه گردد. مسیر تحولات قانون شوراهای شهر از پیروزی انقلاب اسلامی تا زمان کنونی که در آن اتفاقاتی مانند جدایی قانون شوراهای شهر از قانون شهرداری برای نخستین بار روی داد، نیازمند فرصت مناسب دیگری است. اما نگاهی کلان به قوانین شوراهای شهر از ۱۲۸۶ تا ۱۳۵۷ نشان می دهد در ابتدای تأسیس شهرداری یا بلدیة در ایران، سازمان اداری شهرداری به گونه ای طراحی گردید که در آن انجمن بلدیة از بلدیة جدا نبود و رئیس انجمن به عنوان کلانتر یا شهردار که مستخدم دولت محسوب می گردید انجام وظیفه می نمود و هر یک از اعضای انجمن نیز ریاست کمیسیونهای را برای اداره امور بلدیة بر عهده داشتند. این ترکیب مدیریتی، متفاوت از ترکیبی بود که بعدها و در حال حاضر بر سوم است. در ترکیب جدید میان شهردار و شهرداری، جدایی وجود دارد و شهردار صرفاً وظیفه سیاستگذاری و نظارت را به عهده دارد. از دیگر ویژگیهای قانونی شوراهای شهر در این دوره - که بعدها تغییر کرد - این بود که هیچ نهاد حکومتی، به قدرت انحلال انجمن بلدیة را نداشت و حقوق مردم محترم شمرده شد. با قدرت گیری حکومت مرکزی در دوره رضاشاه، شهرداری به اداره خدماتی تبدیل شد و نگاه به شهرداری به عنوان نهادی مردمی برای اداره امور شهرها دگرگون گردید. نگاهی که بعدها حتی با وجود تلاشهای دولت مصدق تغییر نیافت و تا سقوط نظام شاهی ادامه پیدا کرد. در مجموع با وجود تلاشهایی که شد اهداف در نظر گرفته شده برای انجمنهای بلدیة یا انجمنهای شهرها به درستی و به طور کامل تحقق نیافت و به علت خودکامی سیاسی و تمرکز شدید امور و تا اندازه ای بی تجربگی و نبود آگاهی از حقوق قانونی از سوی شهروندان، این تشکیلات ثبات و ساختار نهادی پیدا نکرد. شکست این تجربه ها سبب شد که پس از حدود ۶۰۰ سال از نخستین اقدام برای تأسیس شوراهای شهر دیگر در سال ۱۳۷۸ جامعه و دولت ایران به آزمودن این تجربه بپردازد.

گزارش دخالت و اعمال نفوذ مأموران دولت در کار انتخابات شهر، دومین و بزرگترین علل شکست انجمنها معرفی شده است. اگر چه گزارش رسمی اتحادیه شهرداریها، عدم آمادگی مردم و دخالت عوامل دولتی را مهمترین علل شکست انجمنهای شهر می داند، اما به نظر می رسد علت اصلی شکست انجمنهای شهر در عدم تحقق جایگاه و وظایف قانونی خود در دوره پهلوی، توسعه نیافتگی ساختار سیاسی جامعه بوده است. «شاه هر چند ساختار اجتماعی و اقتصادی را نوسازی کرد، برای توسعه نظام سیاسی - اجازه شکل گیری گروههای فشار، ایجاد فضای باز سیاسی برای نیروهای مختلف اجتماعی، ایجاد پیوند میان رژیم و طبقات جدید، حفظ حلقه های ارتباطی موجود میان رژیم و طبقات قدیمی و گسترش پایگاه اجتماعی سلطنت که عمدتاً به علت کوتاهی نظامی سال ۱۳۳۴ همچنان پابرجا مانده بود، تلاش چندانی نکرد. او به جای نوسازی نظام سیاسی، قدرتش را همانند پدرش بر روی سه ستون نیروهای مسلح، شبکه حمایتی دربار و دیوان سالاری گسترده دولتی قرار داد».

توسعه نیافتگی سیاسی در دوره پهلوی سبب شد که ساختارهای کلان و خرد مشارکت سیاسی یعنی مجلس شورای ملی و انجمنهای شهر هیچ گاه نتوانند کارایی لازم را داشته باشند و آلت دست شاه بزرگ در تهران و شاهان کوچک در شهرها قرار گیرند. اهمیت نظام سیاسی و درجه توسعه یافتگی آن تا حدی است که «وینست چرچیل» که اساتید در تحلیلی از مسائل و مشکلات شهرنشینی در چند کشور خاورمیانه از جمله ایران می نویسد: «برنامه ریزی شهری و کشوری، صرفاً ساختن جاده و طراحی پارکها و اطمینان یافتن از اینکه سیستمهای فاسلاب وضع مساعیدی دارد نیست، بلکه چیزی از فرآیند سیاسی است. برنامه ریزی شهری مؤثر تنها در جامعه ای ممکن است که اهداف روشنی داشته باشد، که از یک نظر به اجتماعی خاص برگرفته شده است و میل و اراده برنامه ریزی و قدرت انجام این کار، نیز هر آن موجود باشد».

اگر چه درآمدهای سرشار نفتی اجازه گسترش شهرها و فراهم آوردن خدماتی مانند آب و برق را به رژیم شاه داد، اما تمرکز شدید

گزارشی از نشست کمیته اجرایی آیولا - ایمه در استانبول

● مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری وزارت کشور

نشست سال ۱۹۹۹ کمیته اجرایی منطقه‌ای آیولا - ایمه با هدف ارائه گزارش فعالیت‌های سال ۱۹۹۹، برنامه‌های سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۲، توضیح برنامه سی و پنجمین گردهمایی جهانی آیولا در برزیل (۲۰۰۱) و تبادل نظرات اعضای کمیته در مورد فعالیت‌ها و برنامه‌های آیولا - ایمه با نمایندگان آیولا - ایمه، چند کشور عرب و هیئت اعزامی ایران (وزارت کشور) در چهارم دسامبر (۱۲ آذر ۱۳۷۸) در استانبول برگزار گردید. نمایندگان ایرانی اعزامی به این نشست عبارت بودند از حسین ایمانی حاجرمی، رئیس مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری وزارت کشور و سید محمود نجاتی حسینی کارشناس ارشد این مرکز.

در این گزارش ابتدا این اتحادیه و اهداف آن معرفی می‌شود و سپس گزارش نشست سال ۱۹۹۹ ارائه خواهد شد.

آیولا یا اتحادیه بین‌المللی مقامات محلی از سال ۱۹۱۲ میلادی با هدف تقویت و بهبود حکومت‌های محلی جهانی آغاز به کار نمود. مقر این سازمان در لاهه هلند است و بیشتر حکومت‌های محلی و شهرداری‌های جهانی عضو آن هستند. بخش‌های منطقه‌ای آیولا در سرتاسر جهان عبارت‌اند از: «آیولا - سیم» در اروپا، «آیولا - سلکادل» در امریکای

شمالی و لاتین، «آیولا - آسیا» در افریقا، آسیا و اقیانوسیه و «آیولا - ایمه» در مدیترانه شرقی و خاور میانه.

اهداف در کان و فعالیت‌های آیولا - ایمه

آیولا - ایمه از سال ۱۹۸۶ میلادی آغاز به کار کرده است. مقر این سازمان در استانبول قرار دارد و از سوی شهرداری این صادر شهر حمایت می‌شود. آیولا - ایمه به عنوان یک سازمان بین‌المللی غیر انتفاعی متعهد به تشویق و گسترش مؤثر مردم سالاری در سطح حکومت‌های محلی منطقه مدیترانه شرقی و خاور میانه است و از حمایت فعال حکومت‌های ملی و محلی، شهرداری‌های بزرگ، سازمان‌های توسعه شهری و سازمان‌های بین‌المللی اصلی در سطح این منطقه برخوردار است. این سازمان همچنین یکی از اعضای بنیانگذار و حامی فعال «والد» ۷ یا آکادمی جهانی حکومت محلی و مردم سالاری است. هدف والد، تدارک یک عرصه نهادی برای تشویق و گسترش حکومت‌های محلی مردم سالار در سطح جهان است. ۸ ارکان اصلی آیولا - ایمه عبارتند از: شورای منطقه‌ای، کمیته اجرایی ۹ و دبیر کل. اهداف، سیاست‌ها، راهبردها و خط مشی‌های منطقه‌ای آیولا - ایمه بر گرفته از اساسنامه آیولا است و بودجه آن از محل حق عضویت‌های اعضا، کمک‌های مالی بنیانگذاران سازمان، اجرای پروژه‌ها در شهرها و کمک‌های سازمان‌های بین‌المللی تأمین می‌شود. محورهای عمده فعالیت این سازمان را می‌توان بزرگسازاری کارگاه‌ها و نشست‌های آموزشی، اطلاع رسانی، بزرگسازاری نشست‌ها و همایش‌های علمی، انجام پروژه‌های پژوهشی و انتشار کتب و متون تخصصی دانست.

گزارش نشست کمیته اجرایی منطقه‌ای آیولا - ایمه (۱۹۹۹)

در این نشست، پنج محور کلی مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفتند که عبارت‌اند از: ۱- فعالیت‌های ۱۹۹۹ آیولا - ایمه ۲- برنامه فعالیت‌های سال ۲۰۰۰ آیولا - ایمه ۳- گزارش برنامه بودجه سال ۲۰۰۰ آیولا - ایمه ۴- گزارش پیش نویس برنامه راهبردی سال ۲۰۰۲ - ۲۰۰۰ آیولا - ایمه ۵- معرفی برنامه سی و پنجمین نشست جهانی آیولا در سال ۲۰۰۱ (برزیل).

مذاکرات نمایندگی وزارت کشور، امور محله‌ها و برنامه ریزی شهری اعضای آیولا - ایمه

در این نشست، تعیین‌کنندگان اعزامی وزارت کشور ضمن معرفی فعالیت‌های ده ساله مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری و سایر مدیریت‌های حوزه معاونت هماهنگی امور عمرانی (پروژه دفتر برنامه ریزی عمرانی که ارتباط گسترده‌ای با شهرداری‌ها و شوراهای اسلامی شهر دارد) به توضیح پیشرفت‌های ناشی از بزرگسازاری موفقیت آمیز انتخابات شوراهای اسلامی شهر و مشارکت شهروندان در این انتخابات پرداختند. تجربه موفق دفتر برنامه ریزی عمرانی و مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری در راه‌اندازی «ماهنامه شهرداری‌ها» و موضوع راه‌اندازی فصلنامه علمی - پژوهشی «مدیریت شهری»، پروژه‌های آموزش شهرداران و اعضای

از نگاه شهر دار

◆ گفتگو با مسعود الماسی - شهردار قروه

◆ گفتگو کننده: غلامرضا طالبی

قروه یکی از شهرهای استان کردستان است که از قدمت آن یکصد سال می‌گذرد. این شهر در ۸۷ کیلومتری شرق سنندج قرار دارد. ساکنان شرق و شمال شرقی قروه به زبان ترکی و ساکنان ساحل غربی رود شور به زبان کردی سخن می‌گویند. ارتباط قروه با همدان و تأسیس تشکیلات اداری و سازمانهای تابع کردستان موجب شده است که فرهنگی آمیخته از کردی و ترکی پدید آید. قروه از نظر کشاورزی مستعد است و درآمد ساکنان این شهر از کشاورزی و تا حدودی از دامداری تأمین می‌شود. علاوه بر این قروه دارای معادن مهم سنگ بوده و تأمین کننده سنگهای ساختمانی منطقه است.

شدیم. او در آلمان تحصیل کرده و مسائل مربوط به زیاله را در کشورهای جهان سوم از جمله ایران مطالعه و بررسی نموده است. از او دعوت کردیم در شهر مائیز در همین زمینه سمیناری برگزار کند. در سمینار به این نتیجه رسیدیم که معضل اصلی شهرنریزهای استان و به طور کلی تمام کشور، مسائل مربوط به زیاله است. ابتدایی ترین وظیفه شهرداریها جمع آوری، حمل و بازیافت اصولی زیاله است، اما ما تاکنون فقط آن را دفن کرده ایم. آنهم غیر اصولی و این یعنی فاجعه محیط زیست و تهدیدی بزرگ برای شهر و نژاد.

● زیاله در شهر شما چه مشکلی به وجود آورده است؟

■ ساکنان و کشاورزان اطراف محل دفن زیاله به این موضوع اعتراض کردند. زیاله در اطراف پراکنده می‌شد. مواد پلاستیکی برای کشاورزان مشکلاتی به وجود می‌آورد و راه آنها را سد می‌کرد. نفوذ شیرابه‌های زیاله، تهدیدی جدی و جبران ناپذیر برای منابع آبی زیر زمینی بود. شورای بهداشت نیز روی این قضیه انگشت گذاشته بود. فشارهای اداری، نامه نگاری، ناسه‌های محرمانه و... باید فکری می‌شد. چاره‌جا کردن محل دفن، راهکار اصولی نبود، چون منطقه کشاورزی بود و در این صورت این غده چرکین به جای دیگری منتقل می‌شد و آنجا را آلوده می‌کرد. تا سرانجام راه چاره را در

میزر شهر دار قروه از زمان رسمیت یافتن شورای این شهر به مسعود الماسی واگذار شده است. الماسی نیز مانند شهر دار خلف و دیگر شهرداران اینچنینی این خاک پهنانوار باغزار و یک مشکل مواخه است. البته آنها هم، کمبود اعتراض و... حتی مشکلاتی که بیخ نمانده‌اند. اما آنچه نورا دلخوش می‌دارد «ایده‌هایی است که برای شهر خود تدابیر کرده است» می‌خواهد که هر چه تو در اندازد.

الماسی از اهالی همین شهر است. لیسانس جغرافیا دارد و اولین بار است که لباس شهردار را به تن می‌کند. جوان است و پویا، انرژی، دلبش پر در دانت و حرف و حدیثش بسیار. اما دغدغه ما جهت مشخصی داریم. فقه‌ایم تا تفسیر شادیمت تلاشهای نورا از خود او بشویم.

تو گفته است که «می‌خواهد وضعیت شناخته و مشکل ساز جمع آوری و حمل زیاله را در شهر خود به کیفیت برتر از تقاضا بخشد و سیستم دفن زیاله را به سیستم صحیح بازیافت تغییر دهد. اما چگونه؟ می‌خواهیم بدانیم شهرداری که به «ساخت طرح» شهروندان خود معتقد است نه صدقه دولت، چگونه این ایده را اساماندهی خواهد کرد و تا به حال چه کرده است؟

■ یک روز به صورت کاملاً تصادفی با خانم دکتر... آشنا

«باز یافت» دیدیم.

آیا سیستمی که برای باز یافت انتخاب کردید، با اوضاع و شرایط منطقه همخوان بود؟

بله، ما از میان هفتاد نوع کار باز یافت - که برای اوضاع و شرایط مختلف طراحی شده است - سیستم خاصی را که با وضعیت منطقه همخوان بود انتخاب کردیم. این روش که کمترین هزینه و بیشترین بازده را داشت، پیشنهاد خانم دکتر... بود و آن را در کرمانشاه اجرا کرده بود که ما از آن

سرانه زیاله شما چقدر است؟

■ قروه حدود ۷۰ هزار حصیت دارد. سرانه زیاله ما ۸ دهم کیلو برای هر نفر است؛ یعنی ۵۲ تن در روز!

سیستم جمع آوری و حمل زیاله فعلی، جواب شهر را می دهد؟

■ خیر، طبق قرار دادی که بستیم پنج ماشین داریم و هر کدام ۳ تن زیاله را در روز جمع آوری و حمل می کنند که می شود ۱۵ تن در روز. اما بقیه زیاله در سطح شهر جا می ماند.

برای پاکسازی کامل شهر چه تدبیری اندیشیده اید؟

■ زیاله باید ارزش مالی پیدا کند؛ یعنی باید آن را از تولید کننده بخریم و باز یافت کنیم و دوباره بفروشیم.

روی آموزش شهروندان هم کار می کنید؟

■ «آموزش» و «زور» اثر چندانی ندارند، فقط باید به زیاله ارزش اقتصادی بدهیم، ولی هنوز پیمانکاران ما از این پیشنهاد هراس دارند. پیمانکار به طور کلی کار را بهتر انجام می دهد، حالا در این سیستم اگر کارگر بداند در مقابل بالا انداختن هر کیسه ۳ ریال مثلاً گیرش می آید، بهتر کار می کند و دنبال کیسه می گردد و دیگر زیاله ای باقی نخواهد ماند.

شهر دار قروه هنوز در فضا سازی گفتن دارد و بجز این، داد و ستدهای دیگری نیز که در این سوی ایران یک سو و یک سو بیشتر قد کشیده اند. اکنون شمسی هست و ۲ سال و چند ماه در پیش.

آقای شهردار از این که ما را پذیرفتید متشکریم.

توضیح وزارت کشور

در مورد اجرای پروژه تولید کود کمپوست به شیوه های کم هزینه توسط شهرداری قروه، وزارت کشور این پروژه را غیر ضروری تشخیص نداده است. اساساً توجه به اولویتهای موجود شهرهای کشور، بویژه شهرهای بزرگ و همچنین معضلات خاص مربوط به اینگونه پروژه ها، بویژه در استانهای مازندران و گلستان، پروژه قروه را واجد اولویت کافی ندانسته است. چنانچه شهرداری در ارتباط با بهبود مدیریت مواد زاید جامد از مرحله تفکیک از مبدأ، جمع آوری، حمل و دفن بهداشتی و یا تبدیل به کود آلی، از محل فرآیندهای شهرداری اقداماتی به عمل آورد، وزارت کشور نیز از آن حمایت خواهد کرد و در حد امکانات موجود مساعدتهای مالی نیز خواهد نمود. اما با توجه به شیوه مورد نظر خانم دکتر... که از مدتها قبل در کرمانشاه شروع شده است و مراحل پایانی خود را طی می کند، پیشنهاد می شود تا قبل از زمان بهره برداری از این پروژه و مشخص شدن نوع کمپوست تولید شده و کیفیت آن، از احداث واحدهای مشابه در این استان و سایر استانهای کشور خودداری نمود. بدیهی است که پس از بهره برداری از پروژه کرمانشاه - که احتمالاً پایان سال جاری خواهد بود - در صورت موفقیت این پروژه و قابل قبول بودن کود حاصله، مساعدتهای مالی لازم به سایر شهرداریها برای اجرای پروژه مشابه به عمل خواهد آمد.

بازدید کردیم. آنجا دشتی را مسطح کرده بودند و آسفالتی ۱۰ سانتی روی آن ریخته بودند. زیاله را تفکیک شده از در منازل تحویل می گرفتند و به این محل منتقل می کردند. در اینجا با فواصل زمانی معین زیاله را هوادهی می کردند، سپس سرطوبش می کردند و باز هوادهی، تا به مواد آلی و یا کود زراعی تبدیل شود که از کود شیمیایی فوق العاده ارزاتر است.

بر خورد مسئولان با راهکار پیشنهادی شما چه بود؟

■ طرح را به وزارت کشور پیشنهاد کردیم، اما با توجه به عدم موفقیت طرحهای مربوط به باز یافت، این طرح را نیز مثبت ندیدند و گفتند عملی نیست. سپس طرح را به شورای شهر پیشنهاد کردیم و شورا که قبلاً در سمینار حضور داشت و توجه شده بود، طرح را تصویب کرد و به استانداری ارسال شد. اما استانداری هم آن را رد کرد.

مگر چقدر اعتبار می خواستید؟

■ حدود ۱۱۰ میلیون تومان. جای شگفتی است که حاضریم برای خرید یک دستگاه بولدوزر ۱۵۰ میلیون تومان بدهیم، یا برای هر تیر چراغ برق در تهران حدود یک میلیون تومان هزینه کنیم و یا برای یک میدان با چشم اندازی مناسب، ۱۰۰ میلیون تومان خرج کنیم، اما برخی امور زیربنایی از جمله زیاله را - حتی در مرحله آزمون و خطا - به فراموشی سپاریم!

۴- جلسات شورا به طور مرتب در روزها و ساعات معین تشکیل می‌شود.

۵- هر وقت کار فوق العاده‌ای پیش آید، بلافاصله جلسه فوق العاده تشکیل می‌شود.

۶- در جلسات شورا فقط در مورد موضوع معینی که مطرح شده است بحث و بررسی می‌شود و بحث تأسیس به

کتاب فنون مدیریت شهرداری که از انتشارات اتحادیه بین‌المللی شهرداران امریکا (ICMA) و مرجع بسیار معتبری است یک خود آزمایی مطرح کرده که می‌تواند کارایی مؤثری در برقراری و حفظ ارتباط صحیح بین شوراهای شهر و شهرداریها داشته باشد. بویژه شهرداریهای کوچک و متوسط خواهند توانست از این خودآزمایی بهره ببرند. توضیح این نکته نیز لازم است که اگر چه نکات دیگری در این مورد وجود دارد ولی مهمترین نکات موارديست گانه‌ای است که در ذیل می‌خوانید.

موفقیت یا شکست شورای شهر در دست خود شماست. شهردار، رئیس و یا عضو شورای شهر می‌تواند تأثیر قطعی در موفقیت یا شکست شورا داشته باشند. اگر می‌خواهید بدانید موفقیت شما در حال حاضر در چه درجه‌ای است، مواردیست گانه زیر را بخوانید و آن را با وضع خود تطبیق دهید: اگر جواب مثبت بود جلو آن علامت (+) و اگر منفی بود علامت (-) بگذارید.

۱- اعضای شورا یا دست کم اکثریت آن، بیشتر نفع اجتماعی را در نظر دارند تا نفع شخصی.

۲- اعضای شورا از شهردار و دستگاه شهرداری توقعات شخصی ندارند.

۳- هر یک از اعضای شورا خود را بهتر و بالاتر از عضو دیگری نمی‌دانند و به عبارت دیگر، حسن خودخواهی و خودبزرگ بینی ندارد.

سنجش رابطه شوراها و شهرداریها،

طرح یک آزمون

♦ فضل‌الله هاشمی
♦ دکتر در اقتصاد

نتیجه قطعی ادامه پیدا می کند، سپس موضوع و مورد بعدی مطرح می گردد.

۷- در زمینه مسائلی که شهردار برای اتخاذ تصمیم به شورا پیشنهاد می کند بررسی کامل نموده و نتیجه آن را مشروحاً همراه با نظر صریح خود اعلام می نماید.

۸- مسائلی را که باید در جلسات شورا مطرح شود ۳ روز

قبل از تشکیل جلسه به وسیله شهردار تعیین و به یک یک اعضای شورا اطلاع داده می شود، تا فرصت کافی برای مطالعه و بررسی نسبت به آن داشته باشند.

۹- شهردار در تمام جلسات شورا، از ابتدا تا انتها شرکت می کند.

۱۰- شهردار مضایقه ندارد که تمام جریانات مهم شهرداری را برای اطلاع شورا در جلسات مطرح نماید و اگر لازم بود نظر شورا را حتی به طور غیر رسمی و بدون ذکر در صورت جلسه بخواهد. این کار را بویژه در مورد انتصابات مهم شهرداری انجام می دهد.

۱۱- شهردار وظایف اداری خود را به موقع و به خوبی انجام می دهد.

۱۲- شهردار خودش را در مقابل شورا مسئول می داند و برای آن به عنوان نمایندگان مردم شهر احترام قائل می شود.

۱۳- شورا به پیشنهادهای منطقی شهردار کاملاً توجه می کند و از اقدامات خوب شهردار تقدیر می نماید.

۱۴- شهردار تماس و ارتباط شخصی با بعضی از اعضای شورا ندارد و شورا را در حکم یک فرد می داند.

۱۵- شورا احترام شهردار را محفوظ داشته، اگر انتقادی از او دارد، در محیطی آرام و دوستانه و در جلسات غیر علنی یا او در میان می گذارد.

۱۶- شورا در ساره هیچ موضوعی، قبل از آنکه آن را با شهردار در میان بگذارد و نظر او را بخواهد تصمیم نمی گیرد.

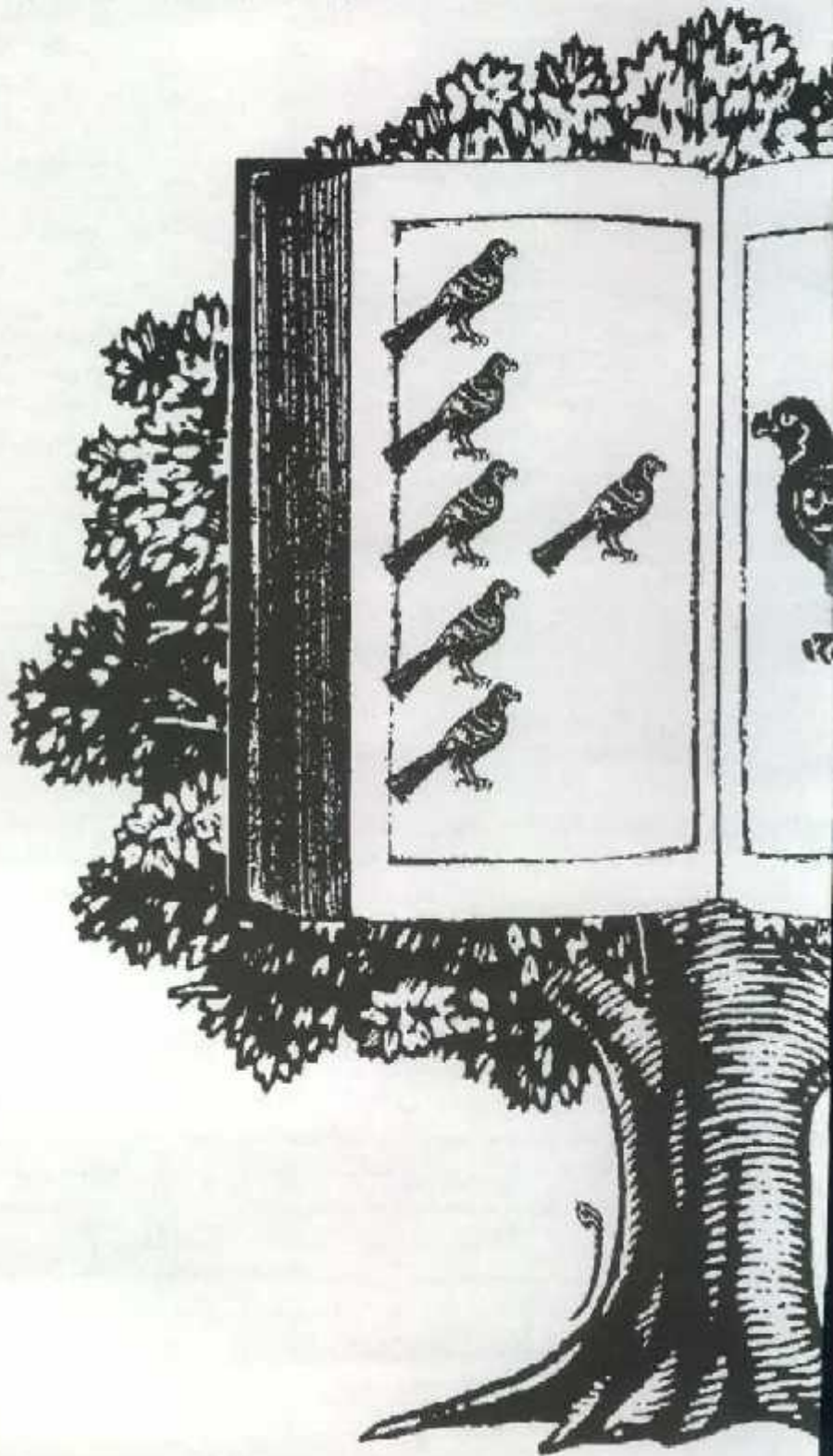
۱۷- شهردار به طور منظم گزارش وضع مالی شهرداری را به شورا تسلیم می کند.

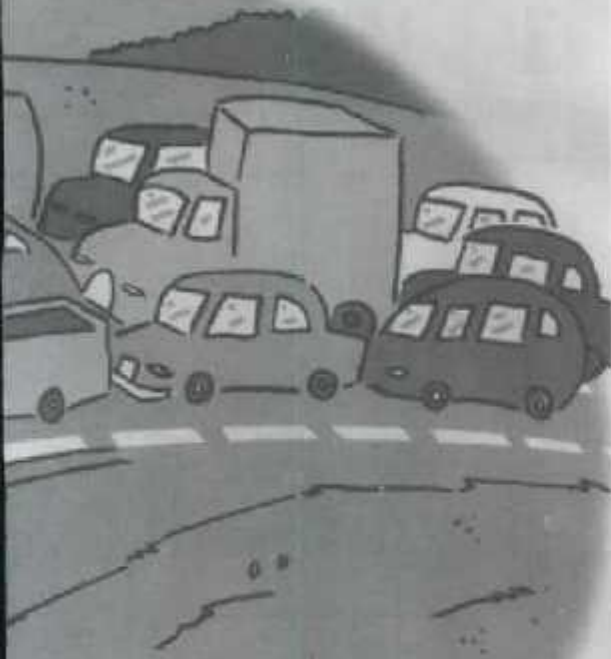
۱۸- شهردار بودجه شهرداری را به موقع و با دقت تهیه و برای تصویب به شورا تسلیم می کند.

۱۹- شورا بودجه پیشنهادی شهردار را مورد مطالعه و دقت خاص قرار داده، به موقع آن را تصویب می کند.

۲۰- شورا در کارهای اجرایی که از وظایف شهردار است دخالت نمی کند و فقط به وظایف ثانوی خود که نظارت و اتخاذ تصمیمهای اصولی است اکتفا می کند.

حال علامتها را بشمارید، اگر علامتهای مثبت از ۱۵ زیادتر باشد باید به شما تبریک گفت که خیلی موفق هستید و سایر اشکالات شما جزئی است و به زودی رفع می شود. اگر علامتهای مثبت بین ۱۰ و ۱۵ بود باید کوشش کنید معایب را برطرف سازید و اطمینان داشته باشید که به زودی نتیجه خواهید گرفت. ولی اگر علامتهای مثبت کمتر از ۱۰ بود، باید خیلی کوشش کنید اما مأیوس نباشید، زیرا با کوشش و جدیت همه امور را می توان اصلاح کرد.

کاهش ترافیک از طریق جریمه نقدی

کابریل روت
ترجمه محسن میرزائی

بالا بودن تراکم ترافیک، موضوع جدیدی نیست، حتی ساکنان امپراطوری روم قدیم با توجه به سروصدا و افزایش قابل توجه گاریهای باربری تردد آنها را در طول روز ممنوع کردند. با گذشت زمان و رواج افزایش اعتبار اتومبیل، پدیده تراکم ترافیک به «بیماری تمدن جدید» تبدیل شده است. نظرسنجی اخیر نشریه Urban Age نشان می‌دهد که تراکم ترافیک یک مسئله مهم از سوی مسئولان شهری است. امروزه ۵۴/۵ درصد جمعیت شهری این موضوع را مسئله‌ای غیرقابل تحمل می‌دانند و تعداد کثیری نیز (۶۱/۳ درصد) آن را در ۱۰ سال آینده طاقت‌فرسا پیش‌بینی می‌کنند.

شهرداران و سایر مسئولان شهری به این موضوع واقف هستند که با توجه به روند روبه‌افزایش تعداد اتومبیلها در جهان احتمال کمی وجود دارد اتومبیل‌ها از سطح خیابانها محو شوند. براین اساس طی تحقیقی در شهر یکن، پژوهشگران پی بردند که جوانان بین سنین ۱۶ تا ۲۰ سال داشتن اتومبیل را به سایر کالاها ترجیح می‌دهند. این جذابیت و کشش نه به خاطر عشق و علاقه به اتومبیل و کسب شهرت، بلکه به خاطر سرعت آن و انجام فعالیت‌های متعدد در مدت زمان محدود است. به عنوان مثال در شهر بانکوک، استفاده اصلی از اتومبیل شخصی از سوی والدین به خاطر بردن کودکان به مدارس است. این موضوع همراه با عدم استفاده از وسایل نقلیه عمومی، فضای خیابانها و راههای ارتباطی را به حداقل رسانده است. در صورتی که استفاده از وسائل عمومی جهت بردن کودکان به مدارس چنین فضاهایی را افزایش خواهد داد. متأسفانه در بانکوک هم، والدین نتوانستند کودکان خود را به پیاده روی برای رفتن به مدرسه تشویق کنند.

روی هم رفته ۵ روش رایج جهت کاهش ترافیک در شهرها به شرح ذیل وجود دارد:

الف - گسترش و تعریض خیابانها.
ب - محدود کردن استفاده از اتومبیل‌ها.
ج - بهبود شبکه حمل و نقل عمومی.
د - تغییر یا اصلاح قوانین کاربری اراضی.

ه - پرداخت حق استفاده از بزرگراهها و خیابانهای پرتراکم. روش دیگری نیز وجود دارد به این صورت که هیچ اقدامی از سوی مسئولان برای بهبود اوضاع صورت نگیرد تا تراکم ترافیک موجب دلسردی مردم به استفاده از اتومبیل شود. این روش با وجود اینکه آسانترین و راحت‌ترین پیشنهاد است و نیاز به بودجه و تصمیمات سختگیرانه ندارد، اما عملی نخواهد بود مگر اینکه هزینه‌هایی را جهت اجرای آن بپذیرا شویم. این موضوع را نیز نباید فراموش کرد که شهرها به خاطر تسهیل ارتباطات ایجاد شده‌اند، پروژه شهرهایی که در پی جذب سرمایه و توسعه اقتصادی هستند.

شهرهایی که دور از دسترس بوده و شبکه ارتباطی ضعیفی دارند در رقابت‌های جهانی دچار محدودیت و مشکل می‌شوند. رایج‌ترین، روش فراهم ساختن خیابانهای مناسب برای تمام وسایل نقلیه - عمومی یا خصوصی - است که

می‌خواهند از آنها استفاده کنند. معیشتاً از روش عملی نیست. حتی شهرهای پررونق همچون لوس آنجلس نمی‌توانند فضای تردد متناسب در شبکه‌های بزرگراهها جهت کاهش ترافیک فراهم کنند. ضمن اینکه محدود کردن استفاده از اتومبیل نیز مصلحتات سیاسی و رفاهی به دنبال دارد. جذابترین شیوه برای بسیاری از گروه‌های علاقمند به محیط زیست، توسعه و گسترش شبکه حمل و نقل عمومی و کاهش هزینه‌های تردد درون شهری است. اما این شیوه نیز بهتر در شهرهایی مانند لندن، نیویورک و پاریس، آثار قابل توجهی به دنبال ندارد چرا که در شهرهای مذکور قبل از پیدایش اتومبیل، سیستم کاربری اراضی متناسب با سیستم حمل و نقل عمومی طراحی شده است.

انتخاب استفاده از شبکه حمل و نقل عمومی و یا خصوصی تا حد زیادی تحت تأثیر سرعت انتقال و جابه جایی قرار می‌گیرد. در بیشتر شهرها، حتی شهرهای پرتراکم، وسائل نقلیه خصوصی، سرعتی دو برابر وسائل نقلیه عمومی دارند. به عبارت دیگر سیستم استفاده از شبکه حمل و نقل عمومی بیشتر مورد توجه و استقبال عابران پیاده قرار می‌گیرد نه راننده‌ها، تجربه ژم در مورد استفاده رایگان از وسائل حمل و نقل عمومی مؤید این ادعاست که عمدتاً افراد فاقد اتومبیل از آن استقبال کردند.

شهرهایی توانمند الگوهای کاربری اراضی متناسب با شبکه حمل و نقل عمومی را طراحی و اجرا کنند مطابق با گزارش سال جاری نشریه Urban Age، ۱۰ درصد افزایش تراکم ساختمانی ۶۵ درصد کاهش استفاده از ماشینها را به دنبال دارد نتیجه اینکه می‌توان با برنامه‌ریزی مانع سکونت افراد در مناطق کم ترافیک شد اما نمی‌توان آنها را به زندگی در مناطق پرتراکم مجبور کرد. افرادی که از زندگی در مناطق کم تراکم لذت می‌برند غالباً قادر هستند مناطق دلخواه خود را انتخاب کنند.

هم اکنون جاده‌ها و خیابانهای پرتراکم، در کالیفرنیا،

سنگاپور و چند شهر نروژی به شبکه‌های الکترونیکی برای دریافت هزینه‌های تردد، مجهز هستند. به این صورت که رانندگان موظفند برای تردد در این خیابانها مبلغی را پرداخت نمایند. هزینه‌ها نسبت شمارهٔ تومیل این مبلغ را از حساب راننده کسر می‌کنند هر چند ایجاد این روش در مناطق زیادی از دنیا مشکلات اجرایی و سیاسی زیادی را به دنبال دارد. اما این روش می‌تواند به عنوان یک روش عمومی مورد استفاده قرار گیرد.

خیابانهای مجهز به شبکه‌های الکترونیکی و مخابراتی، سرمایه اقتصادی مهمی هستند. این سرمایه اقتصادی خواهد در حوزه‌های عمومی یا خصوصی باید درآمدزا باشند. نه اینکه با ایجاد تراکم ترافیکی بالا، فشار سنگینی بر منابع شهری وارد نمایند. مدیران شهری می‌توانند با چشم پوشی از آثار سیاسی، از تجربیات شهرهای مجهز به سیستم الکترونیکی برای برآورد هزینه استفاده از خیابانها استفاده نمایند. مثلاً در هنگ کنگ زمانی که دولت پیشنهاد کرد درآمدهای حاصله از شبکه الکترونیکی محاسبه کننده هزینه استفاده از خیابانها به درآمدهای عمومی دولت واریز گردد، با مخالفت شدید مردم روبرو شد و مورد پذیرش قرار نگرفت. اما در تروژ قسمتی از درآمدهای حاصله را به توسعه شبکه راهها اختصاص دادند و به خوبی از آن استقبال شد. معیناً ضرورت ندارد تمام خیابانهای پرتراکم شهرها از سیستم هزینه گذاری الکترونیکی استفاده کنند، بلکه خیابانهای جدیدی را که بعضاً بخش خصوصی می‌سازد، می‌توان به چنین سیستمی مجهز کرد.

هزینه استفاده از خیابانها

برای مؤثر و کارآمد بودن طرح کاهش تراکم ترافیک، هزینه‌هایی را برای استفاده کنندگان از خیابانهای پرتراکم تعیین نموده‌اند بر اساس تراکم ترافیک، رانندگان می‌توانند با پرداخت هزینه‌های مقرر، زمان استفاده از خیابان و مسیرها را انتخاب کنند. با توجه به اینکه جمع‌آوری بانه‌های اخذ عوارض عادی عملاً ناممکن است، ضمن اینکه این بانه‌ها

تأخیر غیر قابل قبولی را به ترافیک تحمیل می‌نمایند. سیستم الکترونیکی دریافت هزینه‌ها هم اکنون در چند شهر مهم و اصلی دنیا مورد استفاده قرار می‌گیرد. پرداخت این هزینه‌ها بر حسب مکان (خیابانها و بزرگراهها)، زمان اوج ترافیک و بالا و پایین بودن سرعت متغیر است. به طور مثال در تروژ وسائل نقلیه موتوری در زمان‌های مشخصی نمی‌توانند بدون پرداخت هزینه اضافی به برکن، اسلو و تروندهایم وارد شوند. در غیر این صورت هزینه تردد آنها از طریق سیستم الکترونیکی از حساب شخصی راننده کسر می‌شود. در دو بزرگراه کالیفرنیا نیز استفاده کنندگان وسائل نقلیه با پرداخت وجه از طریق شبکه الکترونیکی و استفاده از خطوط ویژه جدیدی که در کنار مسیرهای عمومی و به موازات آنها ایجاد شده‌اند، از تراکم ترافیک می‌توانند بگریزند. از سال ۱۹۷۵، در زمان اوج ترافیک ورود وسائل نقلیه به نواحی مرکزی سنگاپور با مجوزهای روزانه و ماهانه ویژه‌ای انجام می‌شد که از سال ۱۹۸۸، این هزینه‌ها و مجوزها از طریق سیستم پرداخت الکترونیکی صورت می‌گیرد.

سیستمهای الکترونیکی کنار خیابانها و بزرگراهها با دقت کافی به نیاز استفاده کنندگان پاسخ می‌دهند. به این ترتیب که برای رانندگان حساب سالی باز می‌شود و سپس بر روی شیشه‌های عقب جلو و میله نقلیه فرستنده - گیرنده‌هایی نصب می‌شود که علامت شناسایی را پخش کرده و بعد از خواندن آن توسط دستگاه، متناسب با عوارض موجود در بزرگراهها از حساب شخصی راننده کسر می‌گردد. این شیوه امروزه در تروژ و کالیفرنیا مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در سنگاپور، سیستمهای الکترونیکی محاسبه کننده هزینه استفاده از خیابانها به سه طریق عمل می‌کنند:

الف - فروش کارت‌های شبیه کارتهای تلفن که ارزش نقدی دارند این کارت‌ها به صورت پیش فروش در اختیار متقاضیان قرار می‌گیرند.

ب - نصب سیستمی که بتواند با قرار گرفتن در وسائل نقلیه کارتهای مزبور را خوانده و هزینه‌های مترتبه را از کارت کسر نماید.

ج - نصب گیرنده‌های سقفی در اتومبیلها که با استفاده از دوربینهای کنترل و کامپیوترها هزینه‌ها را متناسب با میزان تراکم ترافیک از کارتهای مزبور کسر می‌کنند.

هنگامی که وسائل نقلیه به گیرنده‌های حساس سقفی مجهز شوند هزینه‌های استفاده از خیابانها نیز کاهش می‌یابد.

کارتهای فوق الذکر را می‌توان از بانکها، ادارات پست، فروشگاهها و پمپ بنزینها خریداری کرد. رویهم رفته می‌توان گفت، ترافیک نتیجه تردد زیاد ماشینها در زمانی مشخص و در فضایی محدود است. واقعیت این است که هنوز راه حل آسانی برای رفع این مشکل قدیمی وجود ندارد. به همین دلیل روشهای زیادی می‌توانند به کار گرفته شوند که ضرر و زیان حاصل از ترافیک سنگین را به شهر و شهروندان کاهش دهد. ♦

این مقاله ترجمه از انجمن ترافیک
Gabriel Fohi, Combating Congestion
With cash, The Urban Age,
Fall 1999, Vol.7, No.2, PP.4-6.

فنون برنامه ریزی، رهنمودهایی برای تدوین برنامه پنجساله شهر دارها

بخش پایانی
مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری وزارت کشور

روشهای پیش بینی
همانطور که خواندیدیم آینده نگری و پیش بینی، مرحله دوم از مراحل اصلی برنامه ریزی در شهرداریهاست. اما روشهای پیش بینی، متنوع و پیچیده اند و برای هر نوع آن اعم از جمعیتی، اقتصادی مالی و کالبدی، روش باروشهای خاصی وجود دارد که ذکر تمام آنها در حوصله این مقاله نیست، از این رو تنها سه روش از روشهای اصلی پیش بینی را بررسی می کنیم:

۱- روش در صد افزایش:
در این روش که ساده ترین روش پیش بینی و در عین حال نامطمئن ترین آن است، عملکرد قطعی یک سال (معمولاً سال گذشته) مبنای پیش بینی برای سال یا سالهای بعدی قرار می گیرد. مثلاً اگر درآمد شهرداری در سال مالی گذشته ۲۰۰ میلیون ریال بوده است، در آمد سال بعد با احتساب در صد افزایش قابل قبول (مثلاً ۳۰ درصد) ۲۶۰ میلیون ریال پیش بینی می شود. مزیت این روش به در دسترس بودن اطلاعات و آسانی محاسبه است. اما از آنجا که عوامل مؤثر بر افزایش درآمد، مورد بررسی قرار نگرفته و به عبارت دیگر، به عوامل زیربنایی و سازنده درآمد توجه نشده است، پیش بینی از قابلیت پایینی برخوردار است، زیرا تغییر یک یا چند عامل مؤثر بر درآمد شهرداری (مثلاً رکود فعالیت ساختمانی) می تواند پیش بینی را خدشه دار کند.

۲- روش سریهای زمانی: در این روش آمارهای مربوط به سالهای قبل بررسی می شود و تحولات سالهای آینده تابعی از تحولات سالهای قبل تلقی می گردد. مثلاً برای برآورد درآمد سالانه شهرداری در ۱۳۸۰، تحولات درآمد شهرداری بین سالهای ۷۰-۶۵ و ۶۵-۷۰ بررسی می گردد و فرض می شود که اگر به همین روال افزایش یابد، درآمد شهرداری در سال ۱۳۸۰ به چه میزان خواهد رسید. برخلاف آنچه معمولاً در بنا بر تصور می شود، نتیجه پیش بینی ها همیشه حاکی افزایش مطلق نیست و گاه نتیجه چیز دیگری از کار در می آید. مجموعاً سریهای زمانی ممکن است چهار روند را نشان دهند: ۱- افزایش در دراز مدت ۲- کاهش در دراز مدت ۳- تغییر و توسعه های فصلی ۴- تغییر و توسعه های دورانی.

در کنار برد سریهای زمانی باید به این مسئله توجه داشت که پیش بینی بر اساس این روش وقتی دقیقتر خواهد بود که سری زمانی در فواصلهای طولانی (مثلاً برای برآورد میزان توسعه یافت شهری، روند گسترش ۱۵ تا ۲۰ سال گذشته) بررسی شود، زیرا اگر بررسی فقط به چند سال گذشته منحصر گردد، تحت تاثیر شرایط خاص آن سالها خواهد بود و نمی تواند بیانگر روند باشد. از سوی دیگر این روش جزء روشهای پیشرفته پیش بینی محسوب

نمی شود، زیرا به دلیل ماهیت پویای پدیده های شهری، کمتر پیش می آید که روندهای گذشته به طور کامل در آینده تکرار شوند و معمولاً تحولات غیر منتظره این روند را تغییر می دهد.

۳- مدل های خطی: مدل های خطی مدلهایی هستند که روابط میان متغیرهای آنها به صورت معادله خطی بیان می شود. از آنجا که در این معادلات تغییر متغیرها یا یکدیگر نسبتی مستقیم دارند و اگر روابط میان متغیرها روی کاغذ شعرنجی معمولی نقطه گذاری شوند، خطی مستقیم را تشکیل خواهند داد. این معادلات، مدل های خطی نام گرفته اند. یکی از مشکلات عملی استفاده از مدلها، عدم دسترسی به آمار و اطلاعات کامل است. حتی ساده ترین مدلها به اطلاعات زیادی نیاز دارند و هرچه مدل به واقعیت نزدیکتر می شود نیازش به اطلاعات افزونتر می گردد.

نحوه محاسبه مدل های خطی، شیوه محاسبه ضرایب همبستگی بین متغیرها و دیگر موارد در کتاب آمار و برنامه ریزی به صورت مسوط ذکر شده است. دیگر مدل های اصلی مورد استفاده برای پیش بینی عبارتند از: مدل های جاذبه ای لاری، مدل های خاص پیش بینی جمعیت و روشهای تحلیلی مانند تحویل داده ها - ستانده، تحلیل ترکیب شهر و تحلیل اقتصاد پایه.

روشهای اولویت بندی اهداف

تعیین و اولویت بندی اهداف، مرحله سوم برنامه ریزی در شهرداریهاست. روشهای متعددی در اولویت بندی وجود دارند. در امور عمرانی می توان چند روش زیر را مطرح نمود و مورد آزمایش قرار داد:

الف - نظرخواهی ساده: در این روش از جامعه ذی نفع نظرخواهی می شود و هر هدفی که مورد نظر تعداد بیشتری از جامعه مورد نظر خواهی شده، قرار گرفته بود در مرتبه اول قرار می گیرد. هر گاه تعداد جامعه مورد نظر خواهی زیاد باشد برای آسان نمودن محاسبات نظرخواهی، بهتر است از جدول توزیع فراوانی استفاده شود. در روش نظرخواهی، هر نفر فقط در مورد یک هدف اظهار نظر می کند و آن را در اولویت قرار می دهد.

ب - نظرخواهی کامل: در این روش نظرات افراد جامعه نسبت به هر یک از اهداف به ترتیب اولویت که به آنها می دهند پرسیده می شود و به ترتیب اولویت که هر فرد از جامعه به هر یک از اهداف می دهد، امتیازی دقیقاً برابر شماره ترتیب به آن هدف تعلق می گیرد که از لحاظ حسابی، امتیاز منفی است. آنگاه جمع امتیازات به دست آمده در خصوص هر هدف ثبت می شود و هر چه حاصل جمع امتیازات منفی یک هدف، کمتر باشد، مراتب اولویت آن بالاتر است.

ج - ماتریس تصمیم گیری: اولویت بندی بین هدفها با روش ماتریس تصمیم گیری، بر اساس مقایسه اهمیت هر هدف با سایر هدفها انجام می شود و قبل از هر چیز مبتنی بر نظر کامل کارشناسی است. این روش معمولاً با جدول دو بعدی خاصی انجام می شود و با وجود آنچه گذشت، اولویت بندی هدفها در تمامی شرایط صدق نمی کند، مثلاً ممکن است پس از اینکه اولویت بندی به روش صحیح انجام گرفت و نتیجه مطلوب، برنامه ریزان واقع شد، مشاهده گردد هدفی را که در اولویتهای بعدی قرار گرفته

بخش اول این مطلب را با عنوان «برنامه ریزی آینده در آینده امروز» در شماره ۷ ماهنامه خواندید. در این شماره بخش پایانی این مطلب را می خوانیم. در بخش اول تعریف برنامه ریزی، اجزای برنامه ریزی شهری و مراحل اصلی برنامه ریزی شهرداریها مورد بررسی قرار گرفت؛ مراحل اصلی برنامه ریزی شهرداریها عبارت بودند از:
۱- شناخت وضع موجود
۲- آینده نگری و پیش بینی
۳- تعیین اولویت بندی اهداف
۴- تدوین استراتژی و سیاستها
۵- تدوین برنامه عملیاتی
۶- تخصیص منابع
۷- ساماندهی و آماده سازی محیط اجرای برنامه
۸- نظارت، کنترل و بازنگری. در این شماره با روشهای علمی خاصی که در بعضی از این مراحل مطرح شده است، آشنا می شویم.

می‌توان در بدو امر به صورتی سریعتر و کم هزینه‌تر از سایر هدفها به دست آورد. از این رو اولویت بندیها بر حسب شرایط (حوادث، زلزله، مکان، امکانات و بودجه) تغییرپذیر می‌نمایند، اما به هر حال باید بر اساس منافع عمومی انجام پذیرند و سلیقه‌ای نباشد.

روشهای ارزیابی برای انتخاب طرحها و پروژهها

تدوین برنامه عملیاتی، مرحله پنجم برنامه‌ریزی در شهرداریهاست و در این مرحله لازم است برای انتخاب طرحها و پروژهها ارزیابی خاصی صورت گیرد. ارزیابی عبارت است از بررسی و آزمایش یک طرح یا پروژه بر اساس معیارها و ضوابط تعیین شده و معیار، محک و مقیاس و به عبارت دیگر ابزاری برای سنجش طرحهاست. در هر مورد، طرح بر اساس معیارهای توافق شده، مورد سنجش قرار می‌گیرد و هر اندازه طرح یا پروژه تأثیر بیشتری در تحقق معیارها داشته باشد، احتمال انتخاب آن نیز افزایش می‌یابد. معیارها بر گرفته از اهداف طرح‌اند، مثلاً اگر هدف برنامه «حفاظت از نواحی ارزشمند شهر» باشد، دو معیار متناسب با این هدف - که در طرحها باید رعایت شوند - شامل: ۱- صدمه نرساندن به باغها و مزارع شهری ۲- حفظ بافتهای تاریخی خواهد بود.

روشهای ارزیابی متنوع و متعددی، اما به طور کلی می‌توان آنها را به سه دسته زیر طبقه‌بندی نمود: الف- روشهای جامع ارزیابی ب- روشهای ارزیابی بخشی ج- روشهای جدولی (ماتریسی) برای تحلیل سریع.

الف- روشهای جامع ارزیابی

روشهایی که تمامی اثرات و پیامدهای یک طرح را مورد ارزیابی قرار می‌دهند، روشهای جامع ارزیابی نامیده می‌شوند و رایج‌ترین آنها عبارت‌اند از:

۱- بررسی نسبت هزینه به سودمندی اجتماعی: این روش برای ارزیابی اجتماعی پروژه‌های دولتی از طریق گسترش روش کلاسیک تحلیل هزینه-فایده به وجود آمد و از اوایل قرن بیستم به طور وسیع در ارزیابی پروژه‌های آبی مانند رودخانه‌ها و بندرگاهها در امریکا مورد توجه قرار گرفت و به تدریج دامنه کاربرد آن به مسائل شهری و منطقی‌های نیز گسترش یافت. روش یادشده نه تنها برای کمک به انتخاب بهترین رادخل از میان راه‌گلهای مختلف برای اجرای پروژه‌های معین مورد استفاده قرار می‌گیرد، بلکه در گزینش بهترین پروژه از بین چند پروژه مستقل که با توجه به میزان محدود و معین سرمایه‌گذاری در رقابت هستند نیز مفید است.

روش کنار بیدین ترتیب است که منافع و ضررهایی را که از اجرای یک پروژه بر یکایک افراد جامعه وارد می‌شوند یا در نظر گرفتن اولویتهای افرادی که تحت تأثیر اقدامات طرح قرار گرفته‌اند، مورد سنجش واقع می‌شوند. ضمناً تعیین اولویتهای در روش نسبت هزینه به سودمندی اجتماعی بر اساس مشاهده رفتارها و عملکردهای افراد مشخص می‌گردد و در نهایت هر طرحی که بیشترین منافع اجتماعی را در برداشته باشد به عنوان طرح برتر انتخاب می‌شود.

مراحل به کارگیری این روش عبارت است از: ۱- تعریف پروژه

این مطلب خلاصه‌ای است از مقدمه طرح تدوین نظام برنامه‌ریزی بلندمدت شهرداریها که در سال ۱۳۷۷ توسط نویسندگان زیر عنوان «مؤلفین» گردیده است.

۲- شناخت و اندازه‌گیری منافع و هزینه‌ها ۳- اولویت بندی افراد و گروهها ۴- ارزیابی منافع و هزینه‌ها ۵- ارائه و نمایش نتایج.

۲- روش جدول موازنه برنامه‌ریزی: روش جدول موازنه را - که کاربرد خاصی از روش نسبت هزینه به سودمندی اجتماعی است - ابتدا در سال ۱۹۵۶ لیچفیلد در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای به کار گرفته. دلایل ابتداء این روش، ضعف روشهای قبلی در توجه به انصاف و برابری و عدم امکان تبدیل تمامی معیارهای کیفی به مقادیر کمی و بولی بود. در این روش افراد درگیر در طرح به دو گروه تولید کنندگان (که مسئول راه‌اندازی طرح و نتایج حاصل از آن هستند) و مصرف کنندگان (که نتایج طرح یا پروژه را دریافت می‌کنند) تقسیم می‌شوند و سپس اثر طرحهای مختلف بر گروههای تحت تأثیر طرح به صورت بخش به بخش، مورد مقایسه و ارزیابی قرار می‌گیرد و به عنوان هزینه‌ها و منافع طرح در جدول موازنه آورده می‌شود.

مراحل ارزیابی در روش جدول موازنه برنامه‌ریزی به ترتیب عبارت‌اند از: ۱- ارائه راه حل ۲- تعیین گروههای تولید کننده و مصرف کننده ۳- آگاهی از هدف ۴- تعیین و اندازه‌گیری منافع و هزینه‌ها ۵- رتبه بندی اهداف و بخشها ۶- جایگزینی موازنه مالی و تعیین نتایج.

جدول موازنه برنامه‌ریزی، بیشتر برای ارزیابی عملکرد طرحها در توسعه‌های محدود و همچنین پروژه‌های بازسازی مناسب است، ولی در طرحهایی که نقش راهنما و هدایت کننده برای رسیدن به اهداف مشخص و چندگانه دارند چندان مناسب نیست.

۳- ماتریس دستیابی به اهداف: این روش در سال ۱۹۹۶ توسط موریس هیل به منظور رفع نقاط ضعف روشهای موجود ارزیابی مطرح شد. هیل مدعی بود «ارزیابی آلترناتیوها بایستی سنجشی قیاسی از میزان دستیابی آنها به اهداف (مقاصد) مشخص سیستم تحت برنامه‌ریزی باشد». بدین منظور او پیشنهاد کرد اهداف (مقاصد) یک طرح باید به طور صریح بیان شوند و گزینه‌های مختلف بر اساس میزان دسترسی به این مقاصد مورد سنجش قرار گیرند. در نتیجه بر طبق روش پیشنهادی هیل، ابتدا اهداف و گروهها مشخص شده و بارگذاری می‌شوند، سپس بارها وزن گروهها در بار اهداف ضرب شده و از مجموع حاصل ضرب آنها اهمیت گزینه‌ها برآورد می‌شود و هر طرح یا گزینه‌ای که بالاترین امتیاز را کسب نمود به عنوان طرح یا گزینه برتر انتخاب می‌گردد. به عبارت دیگر در این روش، قبل از تدوین آلترناتیوها، مجموعه آرمانها و مقاصد طرح صورت بندی شده، آنگاه مقاصد به صورت عمومی و اجزای تشریح می‌گردند تا بدین وسیله، سنجش میزان دستیابی طرحها به مقاصد تعیین شده - که معمولاً توسط مجموعه‌ای از ارزشهای عددی نشان داده می‌شوند - ممکن گردد. سطوح دستیابی طرح به هر یک از مقاصد به نوبت برآورد شده و آنگاه توسط ارزشهای عددی بارگذاری می‌شوند و نتیجه در یک ماتریس درج می‌گردد، سپس ارزشهای مختلف با هم جمع می‌شوند تا سطح کل دستیابی طرح به مقاصد در شاخصی معین به دست آید. در نهایت ارزش شاخصی یادشده با توجه به عدالت و

برابری در توزیع سودها و ضررها، تطبیق می‌یابد تا مقایسه کامل گردد.

ب- روشهای ارزیابی بخشی

این روشها تنها بخشی از عواقب و پیامدهای یک طرح را مورد بررسی قرار می‌دهند و از آنها می‌توان برای ارزیابی یک پروژه یا به عنوان مکمل ارزیابیهای جامع استفاده نمود. این روشها معمولاً در موقعیتهایی که منابع کمیاب بوده و وجوه کافی برای ارزیابی موجود نباشد به کار می‌روند. روشهای یادشده را می‌توان در سه گروه زیر طبقه بندی نمود:

۱- روشهایی که به هزینه‌ها و سودمندیها مربوط می‌شوند، اما نمی‌توانند عوامل اضافی را ارزیابی کنند (ارزیابی مالی).

۲- روشهایی که میزان مؤثر بودن طرحهایی با هزینه‌های مساوی را مقایسه می‌نمایند به عبارتی دیگر هر کدام از آلت‌رناتیوها هزینه یکسانی دارند و پروژهای انتخاب می‌شود که سودمندی آن بیشتر است.

۳- روشهایی که هزینه طرحهایی را که دارای تاثیر مساوی هستند مقایسه می‌کنند (تحلیل کمیته سازی). به عبارت دیگر در سودمندی یکسان، طرحهایی انتخاب می‌گردند که کمترین هزینه را دارند. به منظور جلوگیری از طولانی شدن بحث و رعایت اختصار از تشریح موارد فوق صرف نظر می‌کنیم و تنها به روشهای تحلیل کمیته‌سازی که در پروژهای شهرسازی اهمیت زیادی دارند اکتفا می‌کنیم.

روشهای کمیته‌سازی هزینه: این روشها برای انتخاب کم‌هزینه‌ترین راه حل ممکن از میان راه‌حلهایی با سودمندیهای مساوی به کار می‌روند و معروفترین آنها، روش تحلیل آستانه‌های شهری است که در مسائل شهری کاربرد فراوان دارد. از نظر تئوری این روش در مورد هزینه‌های سرمایه‌گذاری اولیه برای از میان برداشتن محدودیتهای متوالی توسعه شهری در یک دهکده، شهر یا منطقه مطرح شده است و بر اساس آن شهرها در روند توسعه خود یا محدودیتهایی مواجه می‌شوند که بر طرف نمودن آنها، به سرمایه‌گذاری زیادی نیاز دارد تا با برطرف شدن این محدودیتهای هزینه‌های توسعه شهری کاهش یابند. در طرحهای شهری معمولاً با سه آستانه عمده مواجه هستیم که عبارتند از:

۱- آستانه‌های فیزیکی مانند باغات، رودخانه‌ها، شیپهای نند که توسعه شهری را محدود می‌نمایند.

۲- آستانه‌های کمی که در آن ظرفیت تأسیسات عمومی مانند شبکه‌های آب و فاضلاب و خیابانها مطرح است.

۳- آستانه‌های ساختاری که در مورد ساخت شهر و ظرفیت فضاهای آن مطرح می‌گردد.

روش تحلیل آستانه‌ای در مشخص نمودن رشد بالقوه و جهات مناسب توسعه شهر و همچنین تنظیم اولویت‌بندی پروژه‌های عمومی نقش اساسی دارد.

از معایب این روش نکیسه و تمرکز آن بر روی هزینه‌های سرمایه‌ای اولیه و هزینه‌های راهاندازی بعدی و نادیده گرفتن تغییر در هزینه‌ها با استفاده از تکنولوژی در گذشت زمان و همچنین عدم امکان تشخیص تمامی آستانه‌هاست. با وجود این، تحلیل

آستانه‌ای نقش مهمی در تعیین هزینه‌های اراضی و ارزیابی سیاستهای برنامه‌ریزی در مورد تعیین مکان مناسب و قابل دسترس برای توسعه شهری دارد.

ج- روشهای ماتریسی برای تحلیل سریع: این روشها سریعترین و ساده‌ترین نوع ارزیابی طرحهای شهری هستند که در آنها با استفاده از اصول شهرسازی و ارزشهای اجتماعی به تعیین عبارتهای سنجش پرداخته می‌شود. سپس طرحها یا توجه به میزان پاسخگویی به معیارها ارزیابی می‌شوند. این روشها انواع مختلفی دارند که به دو نمونه از آنها اشاره می‌شود:

۱- **روش ماتریسی گولدر:** این روش اثرات و پیامدهای آلت‌رناتیوها را در واحدهای طبیعی (پول، زمان، واحدهای فیزیکی) و سایر موارد کمی و کیفی تشریح می‌کند. هر ردیف ماتریس نمایانگر یک تاثیر و هر ستون نشانگر یک آلت‌رناتیو است. اطلاعات در مورد پیامدها و اثرات هر یک از آلت‌رناتیوها در مقابل آن به صورت عدد یا تصویر نشان داده می‌شوند. همچنین یک ستون تمامی اثرات و پیامدهای یک آلت‌رناتیو را بیان می‌کند. ارزش هر آلت‌رناتیو بر اساس معیار داده شده، در ردیف مشخص آن آورده می‌شود. با استفاده از این ماتریس، می‌توان اثرات یک آلت‌رناتیو را نشان داد. همچنین روش ماتریسی گولدر به تصمیم گیرنده اجازه می‌دهد برای معیارهای مختلف به گونه‌ای که مناسب می‌داند باری تعیین نماید.

۲- **ماتریس آلت‌رناتیو - نتیجه برآیند:** روش ماتریسی دیگری که برای ارزیابی سریع مفید است روش ماتریس راه حل - نتیجه برآیند است. در این روش آلت‌رناتیوها را در یک محور و معیارها یا اهداف را در محور دیگری قرار می‌دهند، اما بر خلاف روش ماتریسی گولدر، عواقب اندازه‌گیری شده و به صورتهای «قبول» یا «رد» یا نمره‌های عددی تعیین می‌شوند. معیارهای اصلی یا به قول برآیند «باید» (Must) یا ملاک قبولی یا ردی سنجیده می‌شوند و اگر یک آلت‌رناتیو جوابگوی معیارهای باید باشد نمره قبولی و در غیر این صورت نمره رد دریافت می‌کند. بعد از این مرحله، تنها آلت‌رناتیوهایی که پذیرفته شده‌اند مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. بنابراین از روش یادشده برای شناسایی و حذف آلت‌رناتیوهایی نامطلوب نیز می‌توان استفاده نمود.

در مرحله بعدی، آلت‌رناتیوهایی بزرگتر برای سنجش و درآییدن معیار «خواستن» (Want) بررسی می‌شوند. این معیارها حداقل در مقیاس ترتیبی، قابل اندازه‌گیری هستند. در بعضی موارد استفاده از واحد پول، هکتار، زمان و... در حد امکان ترجیح داده‌اند. اما مقیاس ترتیبی (نظم رتبه‌ای) نیز - که در ماتریس گولدر مشاهده شد - می‌تواند اطلاعات مفیدی ارائه دهد.

روشهایی که ذکر شد تعدادی از روشهای ارزیابی هستند و روشهای دیگری از جمله روش ارزیابی روند تحلیل سلسله مراتبی (A.H.P) نیز وجود دارد.

روشهای کنترل

نظارت، کنترل و بازنگری مرحله پایانی برنامه‌ریزی در شهرسازی است و روشهای خاصی از سوی صاحب نظران برنامه‌ریزی برای آن تدوین شده است. هر گونه روش نظارت و

منابع:

- ۱- آبراهام، عمر و رابرت اسمول برادشور، مرکز آموزش مدیریت دولتی، تهران، ۱۳۳۴
- ۲- اسماعیل، سید علی، برنامه‌ریزی توسعه منابع منطقه‌ای، جلد چهارم، شماره ۱۵-۱۴، زمستان، ۱۳۷۲
- ۳- سید حسن، جبار، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، مرکز تحقیقات علمی، تهران، زمستان، ۱۳۷۲
- ۴- دفتر برنامه‌ریزی عمرانی وزارت کشور، توسعه آستانه‌های منطقه‌ای و روابط به روشها یا پنجاه شهری در یک منطقه، تهران، شماره ۱۳، بهار، ۱۳۷۲
- ۵- سید علی، رکنی، توسعه نظریه اقتصادی و اجتماعی و اجتماعی، تهران، زمستان، ۱۳۷۲
- ۶- سید علی، رکنی، توسعه نظریه عمومی، تهران، زمستان، ۱۳۷۲
- ۷- سید علی، رکنی، توسعه نظریه عمومی، تهران، زمستان، ۱۳۷۲
- ۸- سید علی، رکنی، توسعه نظریه عمومی، تهران، زمستان، ۱۳۷۲
- ۹- سید علی، رکنی، توسعه نظریه عمومی، تهران، زمستان، ۱۳۷۲
- ۱۰- سید علی، رکنی، توسعه نظریه عمومی، تهران، زمستان، ۱۳۷۲

۳- تشخیص اختلافات و انحرفات احتمالی موجود بین عملکرد واقعی و استاندارد.

۴- انجام اقدامات اصلاحی برای بازگرداندن فعالیت و کار به مسیر مطلوب.

کنترل برنامه‌ریزی معمولاً بر اساس ترسیم نمودارهای ستونی، تابلوها و شبکه‌هایی است که با آنها می‌توان هر وظیفه و هر فعالیت را شناخت و مشخص نمود و مثلاً در هر لحظه به عنوان مدیر متوجه شد که چه کارهایی به انجام رسیده‌اند، چه کارهایی در جریان هستند، چه کارهایی را می‌توان شروع کرد و چه کارهایی را هنوز نمی‌توان شروع کرد.

برنامه‌ریزی در درون خود پیش‌بینی‌ها و پیشگیریهایی می‌کند که اولین نوع کنترل یعنی کنترل قبل از عملیات را تشکیل می‌دهند. دو نوع کنترل دیگر عبارت‌اند از:

الف - کنترل حین عملیات: یعنی مدبران ضمن انجام عملیات با مقایسه عملکرد واقعی و عملکردی که طبق برنامه پیش‌بینی شده بود (استانداردها)، اشتباهات و انحرفات احتمالی را شناسایی کرده و به رفع آنها می‌پردازند.

ب - کنترل بعد از عملیات: یعنی پس از پایان یک فعالیت یا وظیفه به بررسی آن پرداخته، نواقص و انحرفات آن را اصلاح نمایند.

در این خصوص، کنترل قبل از عملیات رابه عنوان بهترین نوع کنترل می‌شاسند، حال آنکه کنترل بعد از عملیات طبعاً به دلیل مسائل متعددی که پیش می‌آورد، نامطلوب‌ترین نوع کنترل به شمار می‌رود. در هر حال ارزیابی، اصلاح یا تجدید نظر در کنترل‌های حین عملیات یا بعد از عملیات بر عهده فرماندهی است.

سیستم کنترل

وقتی مراحل اصولی کنترل یعنی کارسنجی و استاندارد کردن وظایف و فعالیت‌های هر واحد و هر عضو، بازرسی و ارزشیابی عملکرد هر کدام از آنها، تصمیم‌گیری در مورد اصلاحات لازم یا تجدید نظر در انجام هر فعالیت و وظیفه و بالاخره اصلاح و تجدیدنظر در برنامه یا تهیه برنامه جدید و لاجرم دوباره کارسنجی و استاندارد کردن وظایف و فعالیت‌ها و... به دنبال یکدیگر در یک چرخه قرار می‌گیرند، سیستم کنترل را پدید می‌آورند.

بهترین راه حل برای اعمال نتایج کنترل و انعطاف بخشیدن به برنامه، استفاده از ایده برنامه غلطان است. مفهوم برنامه غلطان این است که شهر دریاها یا استفاده از راهبردهای طرح جامع، برنامه میان مدت ۵ سال را تهیه کنند و فعالیت‌های عمرانی و خنثی را بر حسب اولویت و با توجه به منابع درآمدی شهرداری در برنامه یادشده قرار دهند و برنامه هر سال را مشخص سازند و برنامه‌اولین سال را بر مبنای تنظیم بودجه آن سال قرار دهند. سپس همه ساله قبل از تنظیم بودجه سال بعد همین اقدام را تکرار کنند، یعنی برنامه ۵ سال بعد را مشخص نمایند، بدین ترتیب شهرداری در هر زمان، چشم‌انداز فعالیت ۵ سال آینده را پیش رو دارد. حسن برنامه غلطان این است که هیچ تأخیری در برنامه پیش نمی‌آید و پیوستگی آن حفظ می‌شود.

کنترل، متناسب با فعالیت‌ها و وظایف مورد نظر به وجود می‌آید. اساس کنترل اداری شبیه به آنچه که در کارخانه‌های مونتاژ در اوایل قرن بیستم صورت پیدا کرد، کنترلی ساختاری است. در آنجا فقدان یک قطعه باعث عدم دستیابی به هدف نهایی و احتمالاً از بین رفتن نتیجه زحمات می‌گردید. در آن زمان مهمترین روشهای کنترل به دو نوع تقسیم می‌شدند: الف - روشهای فرماندهی ب - روشهای برنامه‌ریزی.

مسلماً چنین روشهایی باید تمامی فعالیت‌های اداری یک سازمان را شامل شود، اعم از فعالیت‌های معمولی یا فصولی، تطبیق نیروی انسانی با کار مورد نظر، رعایت دستورالعملها در ضمن کار و...

کاربرد فهرست کنترل که ابتدا در امریکا متداول شد یکی از وسائل ساده و در عین حال بسیار مؤثر در امر کنترل بود. در آن زمان «چک - لیست» که کارکنان را با ماشینهای پیچیده جدید تطبیق می‌داد مورد توجه همه قرار گرفت. از دهه ۱۹۷۰ به بعد کاربرد فهرست کنترل روز به روز افزایش یافت و بویژه برای اموری چون برکناری سمینارهای علمی، تشریح و توصیف یک ماشین و... به کار رفت.

بتدریج «فرماندهی» و «راه‌اندازی» نیز به عنوان مکمل و مباحثی از برنامه‌ریزی معرفی شدند. فرماندهی به منظور تعیین و نظارت بر فعالیت‌های هر بخش و کنترل پیشرفت کار به وجود آمده است. راه‌اندازی با تقسیم کار بین کارمندان و به طور کلی کارکنان شروع می‌شود.

برنامه‌ریزی، وظیفه هر بخش و هر یک از اعضا را تعیین می‌کند و به این ترتیب وسائل کنترل پیشرفت کار مدیر را فراهم می‌نماید و اساس و اولین مرحله از کنترل را تشکیل می‌دهد. کنترل قبل از هر چیز مستلزم برنامه‌ریزی قبلی است. مراحل اساسی کنترل عبارت‌اند از:

- ۱- یساقتن مبنایی برای مقایسه فعالیت‌های آینده با عملکرد مورد نظر (معمولاً به همین منظور به برنامه‌ریزی روی می‌آورند) و یا سرعت استاندارد.
- ۲- سنجش عملکرد واقعی و مقایسه آن عملکرد مورد نظر استاندارد در مدت انجام کار نظارت.

بخش پایانی

پورهنک بهرامی

کارشناس مسکن‌سازی شهرداریها

۴- مرحله اجرای طرح

مدت پیمان از تاریخ اولین صورت جلسه تحویل کارگاه شروع شده و با تقاضای تحویل موقت از کارفرما خاتمه می‌یابد که اصطلاحاً آن را زمان اجرای طرح می‌نامند. دوره اجرایی طرح با انقضای قرارداد آغاز و با تکمیل موضوع قرارداد پایان می‌یابد و کلیه هزینه‌هایی که در این دوره بابت اجرای طرح شناسایی می‌شود، باید به حساب مخارج دوره اجرای طرح منظور گردد.

مسئولیت کنترل و نظارت مستقیم عملیات به عهده ناظر خواهد بود که از طرف کارفرما یا مجری طرح کتاباً به پیمانکار معرفی خواهد شد. رئیس کارگاه نیز به نمایندگی از طرف پیمانکار به کارفرما معرفی می‌گردد. در هر حال مسئولیت حسن اجرای کلیه عملیات بر اساس نقشه‌های تفصیلی و محاسبات فنی به عهده پیمانکار بوده و استقرار مهندس ناظر از طرف پیمانکار هیچگونه تأثیری در ایضای وظایف و مسئولیت پیمانکار نداشته و از ارفع تکلیف نمی‌کند.

بر اساس اصول متداول حسابداری، هزینه‌های قبل از انعقاد قرارداد، در صورتی که قابل تشخیص و شناسایی باشد به حساب پیمان منظور می‌گردد. در غیر این صورت این هزینه‌ها جزء هزینه‌های دوره وقوع محسوب خواهد شد.

همان‌طور که قبلاً نیز اشاره شد، بعد از انعقاد قرارداد و استرداد سپرده شرکت در مناقصه و اخذ ۵ درصد مبلغ پیمان به عنوان تضمین حسن انجام معامله، کارفرما به منظور تقویت بنیه مالی پیمانکار و تکمیل تجهیزات او، معادل ۲۵ درصد مبلغ اولیه پیمان به عنوان پیش پرداخت به شرح زیر به پیمانکار پرداخت خواهد نمود:

الف - معادل ۱۰ درصد مبلغ اولیه پیمان بعد از امضای میانه آن.

ب - معادل ۵ درصد مبلغ اولیه پیمان پس از تهیه حدود ۶۰ درصد ماشین آلات مورد نیاز اجرای کار و تجهیز کامل کارگاه.

ج - معادل ۵ درصد مبلغ اولیه پیمان بعد از آنکه پیمانکار معادل ۲۰ درصد مبلغ اولیه پیمان بر طبق صورت وضعیت ماهانه (بدون احتساب مصالح پای کار) کار انجام داده باشد.

د - معادل ۵ درصد مبلغ اولیه پیمان بعد از آنکه معادل ۴۰

درصد مبلغ اولیه پیمان بر طبق صورت وضعیتهای ماهانه (بدون احتساب مصالح پای کار) کار انجام شده باشد. مبلغ بالا به ترتیب زیر واریز می‌شود:

بابت ۱۰ درصد بند الف، از اولین صورت وضعیت به بعد تا ۲۲ درصد ناخالص در صورت وضعیت کسر خواهد شد. بابت سایر پیش پرداختها طبق تشخیص کارفرما در صدی از مبلغ ناخالص هر صورت وضعیت کسر می‌گردد. به طوری که کلیه مبالغ پیش پرداخت با آخرین صورت وضعیت موقت (صورت وضعیت ماقبل آخر) مستهلک شود.

پیش پرداختهای بالا در مقابل ضمانت نامه از بانک مورد قبول کارفرما، پرداخت می‌شود. این ضمانت نامه‌ها باید تا پایان پیمان معتبر و به دستور کارفرما قابل تعدیل باشند. ضمانت نامه‌ها باید طوری تنظیم شوند که در عوق ضرورت، ریختن مبالغ آنها به حسابی که کارفرما تعیین می‌کند مقدور باشد.

مبلغ ضمانت نامه‌ها همزمان با واریز اقساط ماهانه پیش پرداخت، تقلیل خواهد یافت. بدیهی است چنانچه مبلغ اولیه پیمان یا الحاقیه‌هایی تغییر نماید، مبالغ این الحاقیه‌ها نیز عیناً مشمول مراتب فوق خواهد بود.

در آخر هر ماه شمسی دستگاه نظارت به همراه نماینده پیمانکار، صورت وضعیت کلیه کارهایی که از شروع پیمان تا آن تاریخ انجام یافته و نیز وضعیت مصالح و تدارک لازم برای اجرای پیمان را که در پای کار موجود است، تعیین کرده و بر اساس نرخهای منضم به پیمان تقدیم می‌کند. صورت وضعیتهای موقت ماهانه که بدین ترتیب تنظیم می‌شود و امضای نماینده پیمانکار و دستگاه نظارت را دارد از سوی این دستگاه تا آخر روز دهم ماه بعد به کارفرما تسلیم می‌شود. کارفرما پس از رسیدگی به تطبیق ارقام با پیمان، تصدیقات احتمالی لازم و کسر مبالغ هشت گانه زیر (مکسورات قانونی) تمهه قابل پرداخت به پیمانکار را حداکثر ظرف ده روز (بیستم ماه بعد) همراه با تنظیم سند و امضای آن از سوی نماینده مختار پیمانکار، با صور چک به پیمانکار پرداخت می‌نماید.

مکسورات قانونی

به موجب قانون از هر صورت وضعیت موقت مبالغی بابت مالیات و برصه و مبالغی نیز بر اساس مفاد قرارداد باید به شرح

در دو شماره قبل، دو قسمت از بحث حسابداری طرحهای عمران شهری را خواندید. طی بحثهای مطرح شده، علاوه بر تعریف طرح عمرانی و ذکر انواع آن، به مراحل مختلف اجرای طرحهای عمرانی اشاره کردیم. در شماره قبل مرحله شناخت و مطالعه مقدماتی طرح، مرحله ارجاع کار به پیمانکار و مرحله انعقاد قرارداد با پیمانکار را بررسی کردیم. این شماره در ادامه بحث مراحل اجرای طرحهای عمرانی به مرحله چهارم یعنی مرحله اجرای طرح و مرحله پایانی طرحهای عمرانی می‌پردازیم.

حسابداری طرح‌های عمرانی

زیر کسب و در وجه مؤسسات ذی نفع پرداخت کردند:

۱- تخفیف پیمانکار: در صورتیکه پیمانکار نسبت به قیمت‌های واحد و یا به مبلغ کل کار تخفیفی داده باشد. ۲- جمع وجوهانی که بابت صورت وضعیت‌های موقت ماهانه قبلی پرداخت شده است. ۳- ۱۰ درصد بابت کسور وجه الضمان (تضمین حسن انجام کار). ۴- اقساط پیش پرداخت. ۵- مالیات و حقوق معادن و عوارض طبق قوانین مربوطه. ۶- اقساط بهای مصالح و لوازم و تجهیزات تحویلی از طرف کارفرما به پیمانکار. ۷- هر گونه جرائم احتمالی طبق مفاد شرایط عمومی بیعان. ۸- کسور متفرقه دیگری که بر طبق مفاد شرایط عمومی بیعان به عهده پیمانکار است، با پرداخت صورت وضعیت موقت ماهانه به شرح بالا. کلیه کارها و تدارکاتی که در این صورت وضعیت درج گردیده است به کارفرما تعلق خواهد گرفت و به منظور اجرای بقیه عملیات مورد بیعان، به رسم امانت تا موقع تحویل موقت در اختیار پیمانکار خواهد بود. ذکر این نکته در قرارداد ضروری است که نگهداری و حفاظت کارهای انجام یافته و تدارکاتی که بهای آنها پرداخت شده، بر اساس بیعان به عهده پیمانکار است. در این مرحله نیز مثال قبلی، مطلب را روشن‌تر خواهد کرد.

اولین صورت وضعیت شرکت امید پیمانکار، طرح احداث ساختمان خانه فرهنگ - پروژه حمیلا به مبلغ ۲۸۰ هزار ریال واصل شد که پس از بررسی و کارشناسی فنی و تأیید محوری طرح جهت پرداخت به امور مالی ارسال گردید. امور مالی پس از کسر ۵ درصد مالیات و ۲/۸ درصد بیمه سهم پیمانکار (در حال حاضر بیمه سهم کارفرما ۲/۸ درصد است) ۱۰ درصد حسن انجام کار، دو در هزار صندوق کارآموزی، سه در هزار نهضت، سواد آموزی و واریز قسمتی از پیش پرداخت به مبلغ ۷ هزار و ۳۶۰ ریال، مابقی با تنظیم سند و صدور چک در وجه پیمانکار پرداخت گردید.

این مکسورات باید در مدت قانونی در وجه خزانه شهرداری و سازمان‌های ذی ربط پرداخت و رسید دریافت گردد تا شهرداری متحمل جرائم دیر کرد نشده و نیز از این بابت مسئولیتی متوجه ذی حساب نگردد.

خزانه تمرکز وجوه سپرده حواله گردد و در موقع استرداد آن از محل نتخواه گردان رد سپرده صورت پذیرد. پرداخت صورت وضعیت موقت به صورت علی الحساب علی الحساب عبارت است از پرداختی که برای ادای قسمتی از تعهد با رعایت مقررات صورت می‌گیرد. از این رو علی الحساب زمانی در شهرداری پرداخت خواهد شد که دینی سر ذمه شهرداری ایجاد شده باشد ولی شهرداری به علت اختلاف حساب یا نقص صورت وضعیت ارائه شده و یا کافی نبودن موجودی بانکی و نقدینگی قادر به انجام تعهد خود نبوده و به طور کامل وجه پرداخت نگردد.

در صورتی که علی الحساب به علت نقص صورت وضعیت ارائه شده باشد، معمولاً ۷۰ درصد آن پرداخت خواهد شد. ولی در صورتی که علی الحساب به علت عدم کفایت نقدینگی شهرداری پرداخت شود، مبلغ قابل پرداخت باید پس از کسر مالیات مربوطه محاسبه شده و در وجه پیمانکار بابت علی الحساب صورت وضعیت پرداخت گردد. به علت کمبود نقدینگی، در صورتی که علی الحساب در اثر اختلاف حساب و یا نقص باشد و یا ارقام آن مورد اعتراض و قبول شهرداری نباشد، معمولاً ۷۰ درصد آن به طور علی الحساب با تنظیم سند و صدور چک در وجه پیمانکار قابل پرداخت است.

با ارائه آخرین صورت وضعیت از طرف پیمانکار و تأیید آن از سوی کارفرما (شهرداری) مرحله چهارم اجرای طرح خاتمه یافته تلقی شده و مرحله بعدی که عبارت است از مرحله خاتمه کار (تحویل موقت و قلمی) شروع خواهد شد. با پایان یافتن این مرحله ضمانت نامه بانکی مربوط به پیش پرداخت که می‌بایست تا پایان فعالیت و عملیات طرح معتبر باشد، آزاد و مسترد خواهد شد.

۵- مرحله پایانی و خاتمه طرح‌های عمرانی

مرحله پنجم که مرحله پایانی و خاتمه طرح عمرانی نامیده می‌شود، پس از ارائه آخرین صورت وضعیت موقت شروع شده و با تنظیم صورت جلسه تحویل قطعی پایان خواهد یافت. از این رو به محض دریافت و تأیید آخرین صورت وضعیت ارائه شده، سپرده دریافت شده در قابل پیش پرداخت مسترد می‌گردد.

بر اساس شرایط عمومی بیعان، پس از آنکه پیمانکار

عیب و نقص و گسار ناتمامی باقی نمانده باشد، صورت جلسه تحویل موقت و گواهی ریز نقائص و معایب و همچنین نتیجه آزمایشهای خواسته شده را برای کارفرما ارسال خواهد داشت تا پس از تصویب او به پیمانکار ابلاغ شود.

هر گاه قسمتی از ساختمانها و تأسیسات موقتی پیمانکار، مورد احتیاج کارفرما باشد قبعت آن با تراضی طرفین معین و این تأسیسات و ساختمانها به کارفرما فروخته و تحویل خواهد شد. در غیر این صورت مصالح آن در ظرف مدت معینی با هزینه پیمانکار از محل کار خارج می گردد. همان طور که قبلاً اشاره شد در موقع انضای پیمان، برای تضمین انجام تعهدات، پیمانکار باید ضمانتنامه ای معادل « ۵ درصد مبلغ اولیه پیمان » صادره از طرف بانک مورد قبول کارفرما - طبق نمونه ای که ضمیمه اسناد مناقصه بوده است - تسلیم کارفرما کند. این ضمانت نامه باید تا تاریخ تصویب صورت جلسه تحویل موقت موضوع پیمان معتبر باشد. وقتی تحویل موقت انجام شد، پیمانکار مکلف است به دستور کارفرما ضمانت نامه را تمدید کند و چنانچه تا ۱۵ روز قبل از انقضای مدت اعتبار، طبق دستور کارفرما اقدام به تمدید نکند، کارفرما حق دارد مبلغ آن را از بانک ضامن دریافت کند و وجه آن را به جای ضمانت نامه به رسم وثیقه تا تصویب صورت جلسه تحویل موقت نزد خود نگاهدارد. کارفرما این ضمانت نامه را به محض تصویب صورت جلسه تحویل موقت مسترد می نماید.

بابت استرداد « ضمانت نامه انجام تعهدات » بر اساس صورت جلسه تحویل موقت به شرکت امید، به محض آنکه تحویل موقت کلیه کارها انجام گرفت، دستگاه نظارت (یا جانشین آن) همراه با نماینده پیمانکار اقدام به اندازه گیری و تهیه صورت وضعیت قطعی کارهای انجام شده خواهد کرد. ارقامی که در صورت وضعیت قطعی منظور می شود، قاطع خواهد بود و منبع تصفیه قطعی محاسبات قرار خواهد گرفت و لکن آنکه بین آنها و مقادیر با ارقامی که در صورت وضعیتهای موقت منظور شده اختلافی باشد. در صورتی که پیمانکار با وجود اخطار قبلی ده روزه دستگاه نظارت یا جانشین آن، برای تهیه صورت وضعیت قطعی حاضر نشود و یا نماینده خود را به دستگاه نظارت معرفی نکند، دستگاه نظارت رأساً اقدام به تهیه صورت وضعیت قطعی خواهد نمود.

صورت حساب قطعی که به ترتیب فوق تنظیم می گردد، مأخذ تصفیه حساب نهایی پیمانکار خواهد بود و پس از انضای آن از طرف کارفرما و پیمانکار برای طرفین قطعی بوده و هر گونه اعتراضی نسبت به آن بی اثر خواهد بود.

هر گاه بر اساس صورت وضعیت قطعی پیمانکار بدهکار و یا بستانکار گردد، باید ظرف یک ماه نسبت به پرداخت و یا وصول مطالبات اقدام گردد. در صورتی که پیمانکار در مهلت مقرر، طلب کارفرما را پرداخت کند، غیر از نصف کسور وجه الضمان (سپرده حسن انجام کار) که تا تحویل قطعی نزد کارفرما باقی می ماند، بقیه ضمانت نامه های او به هر عنوان که باشد بلافاصله از طرف کارفرما آزاد می گردد. ●

حداقل ۹۷ درصد عملیات موضوع پیمان را طبق مشخصات و نقشه ها و سایر اسناد ضمیمه پیمان انجام داد، مشروط بر آنکه باقیمانده و یا نقائص کارها مربوط به قسمت عمده ای از کار نبوده و یا به صورتی نباشد که استفاده از کار انجام شده را غیر ممکن سازد، پیمانکار می تواند از طریق دستگاه نظارت تقاضای تحویل موقت کرده و نماینده خود را برای عضویت در کمیسیون تحویل معرفی نماید. دستگاه نظارت مراتب را مورد رسیدگی قرار داده و در صورت تأیید با تعیین تاریخ تحویل، تقاضای تشکیل کمیسیون تحویل موقت را از کارفرما می نماید. این کمیسیون مرکب خواهد بود از نمایندگان کارفرما، حسابداری دستگاه کارفرما، دستگاه نظارت و پیمانکار هر کدام یک نماینده. کارفرما، اعضای کمیسیون و همچنین تاریخ تشکیل آن را کتباً به اطلاع پیمانکار خواهد رساند. تا تشکیل کمیسیون تحویل موقت، دستگاه نظارت بر نامه ای برای انجام آزمایشها طبق اصول فنی تهیه و به پیمانکار ابلاغ می کند تا آن قسمت از وسائل را که تدارک آنها طبق پیمان به عهده اوست برای روز تشکیل کمیسیون در محل کار آماده نماید.

دستگاه نظارت آزمایشهای لازم را با حضور اعضای کمیسیون انجام می دهد و نتایج آن در صورت جلسه تحویل موقت قید می گردد. کمیسیون تحویل موقت فهرستی از معایب کار، عملیات ناتمام و آزمایشهایی که نتیجه آن بعداً معلوم می شود، تنظیم کرده و ضمیمه صورت جلسه تحویل موقت خواهد نمود. به منظور رفع نقائص و معایب و تکمیل کارهای ناتمام، مهتی برای پیمانکار معین و به دستگاه نظارت مأموریت خواهد داد که در رأس این مهلت عملیات را مجدداً بازدید کند و اگر بر اساس فهرست نقائص هیچگونه

ختایع

- ۱- انجمن مهندسان مشاورین شهرهای و محدوده
- ۲- انجمن مهندسان مشاورین شهرهای و محدوده
- ۳- انجمن مهندسان مشاورین شهرهای و محدوده
- ۴- انجمن مهندسان مشاورین شهرهای و محدوده
- ۵- انجمن مهندسان مشاورین شهرهای و محدوده

نگاهی کوتاه به طراحی فضای سبز

مهندسین مشاور ره شهر ♦

مفهوم فضای سبز

فضای سبز بر خلاف معنایی که ممکن است در ذهن ایجاد کند، تنها محلی دارای درخت و گیاه نیست، بلکه نماد و سمبلی از تفکرات فرهنگی و اجتماعی یک جامعه است. مکان ظهور فضای سبز تنها پارکها را در بر نمی گیرد، بلکه باغها، باغچه‌های خصوصی، توار سبز حاشیه شهرها و حتی خیابانها و گورستانها را نیز شامل می‌گردد. همین طور فضاهای سبز، اماکن فرهنگی (کتابخانه، تئاتر و...) اماکن مذهبی، محلی برای انواع بازیها و ورزشهای مختلف، محلی برای الهام گرفتن از طبیعت جهت سرودن شعر، نقاشی، عکاسی و... را نیز شامل می‌شوند. موارد یادشده، تنها بخشی از مزایای جنبی این گونه اماکن هستند که ضمن پسر کردن اوقات فراغت گروههای سنی، اهداف فرهنگی را نیز تحقق می‌بخشند.

زمین آرایشی

اکنون عصر جدیدی در طراحی فضای سبز با به عرصه وجود نهاده که خاستگاه اصلی آن امریکاست، ولی در اروپا نیز می‌توان آن را مشاهده نمود. این پدیده انعکاسی از شناخت زمان و فضا بر زمین است و به طور عمده از سوی هنرمندان و مجسمه‌سازان هدایت می‌گردد.

باغهای دوران رنسانس ریشه در اندیشه‌های جدید و آزادخواهانه دارند. باغهای فرانسوی از استدلال و موازین عقلی و قدرت پادشاهان حکایت می‌کنند و باغهای انگلیسی روایت سادگی رمانتیک و نیمه اکولوژیک و گسترش عینی زمین هستند. اما از آن تاریخ تاکنون سبک و تفکر جدیدی ارائه شده است که تعیین زمان دقیق تولد آن مشکل است، تنها می‌توان گفت هنرمندان بانی آن هستند و گوته‌های مختلف

هنر بر زیباییهای آن افزوده است.

زمین آرایان در واقع نقاشی روی بوم و مجسمه‌سازی را به قلمرو زمین گشایند. در آغاز، به این هنر همچون هنری تجسمی می‌نگریستند. هر هنرمند زمین آراء روشی را به کار می‌برد؛ برخی اکولوژی را مینا قرار می‌دادند، بعضی از عامل زمان بهره می‌بردند و گروهی فضا و تغییرات مقیاسها را مورد استفاده قرار می‌دادند، اما به هر حال هدف همه آنها راه یافتن به عمق طبیعت بوده است.

با وجود اینکه امروزه طراحی فضای سبز اصولاً بر اساس الگوهای سنتی اروپاست، اما برخی طراحان با الهام از زمین آرایان به شکلهای جدیدی از طراحی باغ و فضای سبز رسیده‌اند و در اثر انتقال مهارت‌های نقاشان، گرافیک‌ها و مجسمه‌سازان به طراحی فضای سبز، بندریخ شاهد تغییر نگرشی بنیادین در ادراک فضای سبز هستیم. در اروپا و بویژه انگلستان نیز چنین اتفاقی در حال شکل گرفتن است. ولی نتیجه با امریکا متفاوت است. در اروپا هنوز از زمین به عنوان یک عنصر استفاده نمی‌شود و حداکثر استفاده از عوارض طبیعی محدود به سنگریزه، درختان و گیاهان است. در اینجا تغییرات بسیار جزئی‌تر از امریکا رخ می‌دهند. هنوز طراحی فضای سبز در انگلستان محافظه کارانه است و به مقیاسی نرسیده که تأثیر عمده‌ای بر زمین بگذارد و بیشتر جنبه شخصی دارد. در انگلستان نیز مانند امریکا تأثیر سازه‌های قبل از تاریخ، قوی است و از نمادهای بسیاری برای ایجاد رابطه با گذشته استفاده می‌شود.

در مجموع، اختلاف عمده هنر زمین آرایان در امریکا و انگلستان در این است که در امریکا، زمینها بزرگتر و

این مقاله خلاصه‌ای است از طرحی با عنوان طراحی
کرنا در طراحی فضای سبز (فرهنگیان کشورها) مختلف
که توسط بعضی از نویسندگان و معماران هنرمندان معاصر
و به طور ویژه، جوهرات دیگر آن را تطبیق کرده
است.

بیشتر چشم‌اندازهای ساخته دست بشر، تنها به چند دهه بی‌توجهی انسان نیاز دارند تا شکل اولیه خود را باز یابند. چشم‌انداز سازی نیاز به مراقبت دائمی در برابر نیروهای فرساینده طبیعی دارد.

باغ‌سازی اولیه (بویژه باغهای انگلیسی) ترکیبی بود از طراحی بشر و طبیعت و ضمانت اجرایی آنها تنها منوط به استفاده از روشهای صحیح کشاورزی بود. امروزه کاملاً پذیرفته شده است که طراحی فضای سبز باید تا حد امکان به شرایط طبیعی نزدیک باشد. استفاده از گیاهان بومی و پستی و بلندی زمین، کارهای طراحی را کاهش می‌دهد و مقابله با عوامل طبیعی را ساده‌تر می‌گرداند. بنابراین در چنین طراحی‌هایی نیاز کمتری به نیروی کار دائم وجود دارد و از سوی دیگر روابط زیست محیطی محل نیز حفظ می‌شود. در

دست‌نخورده‌تر هستند و این باعث می‌شود دامنه فضای سبز به عنوان بستری برای آبراز احساسات و در نتیجه طرحهای وسیعتر گسترش یابد. فضای سبز نوین امریکا، الگوی طراحی فضای سبز در اروپاست و در زمانی مناسب به عنوان عصری جدید از فضای سبز ظهور خواهد کرد، همان گونه که در گذشته عصری به نام عصر «فضای سبز انگلیسی» وجود داشت. در یک کلام فضای سبز نوین نشانگر فرهنگ غالب قرن بیستم است.

زمین‌آرایی محدود به استفاده از گیاهان و یا حتی آبها نیست، بلکه تلفیقی است از معماری، نقاشی، مجسمه‌سازی و ادبیات که هر کدام از این رشته‌ها از تمامی امکانات خود برای به نمایش گذاردن احساسات و روحیه افراد بهره می‌برند و در واقع حامل پیامی برای نظاره‌گران هستند. این عمل با

زمین‌آرایی محدود به استفاده از گیاهان و یا حتی آبها نیست، بلکه تلفیقی است از معماری، نقاشی، مجسمه‌سازی و ادبیات که هر کدام از این رشته‌ها از تمامی امکانات خود برای به نمایش گذاردن احساسات و روحیه افراد بهره می‌برند و در واقع حامل پیامی برای نظاره‌گران هستند

بیشتر طراحی‌های انجام شده در اروپا سعی شده رابطه‌ای بین گذشته، حال و آینده ایجاد شود تا زمینه آشنایی با طبیعت و معماری فراهم آید. در مهم‌ترین فضاهای سبز از این دست، صرف نظر از مقیاس زمان و مکان، اولویت به سازماندهی فضا داده شده است. در طراحی فضای سبز، فضا و حجم مورد علاقه آرشیوتکت‌هاست. آنان همواره به سبکهای رنسانس، باروک و نئوکلاسیک‌ها تمایل بیشتری داشته‌اند تا مثلاً به شکل‌های آزادتر و طبیعی‌تر. این موضوع به روشی در کوششهای انسان برای بردن هندسه معماری به فضای باز، آشکار است، از این رو می‌توان آن را برای گسترش معماری نیز تجربه نمود. البته باید الهام از طبیعت را نیز عامل مهمی فراروی آرشیوتکت‌ها دانست، چرا که عواملی چون ردیفهای پرچین حاشیه مزارع، درختان کنار جاده‌ها و بوچینه‌های لبه باغچه‌ها، منابع مفیدی برای تأثیرپذیری در طراحی فضای

استفاده از عوارض طبیعی زمین از قبیل پستی، بلندی، شیب، لغافت و حتی در مواردی خشونت آن و به طور کلی با تأکید بر شرایط محیطی و اقلیمی صورت می‌گیرد، که در این حالت، فضای ایجاد شده به صورت بخشی ثابت و متعلق به محل رشد خواهد کرد و هم اینکه هزینه کمتری خواهد داشت.

چشم‌انداز سازی

هدف اصلی هنر طراحی چشم‌انداز و فضای سبز (Landscaping) ایجاد احساس سکونی متناسب با زمین است، به طوری که هر بیننده‌ای بتواند آن را برای خود تفسیر نماید. با این دیدگاه، طراحی فضای سبز، معماری را به خاطر می‌آورد، ولی در مقایسه باید گفت طراحی فضای سبز ارتباط مستقیمتری با توپوگرافی زمین دارد و به همین دلیل، قدری زوال پذیرتر است. قرن‌ها و شاید میلیون‌ها سال طول می‌کشد تا ساختمانها به شکل اولیه زمین خود بازگردند. در حالی که

طراحی پارک مسیح زویست / مکتوبک

سبز است.

زمان و فضای سبز

به هر حال کیفیت طراحی فضای سبز، چه از معماری ریشه بگیرد و چه کیفیتی ذاتی باشد، این دو مقوله نمی‌توانند جدا از یکدیگر وجود داشته باشند. فضای سبز اجزای زندگای را شامل می‌شود که پیوسته تغییر می‌کنند و دوره انتقالی آنان نیز باید به عنوان عاملی مهم در طراحی در نظر گرفته شود. آهنگ زمان، چرخه حیات، تاریکی، روشنایی، باد و هوا، همه باید در طراحی انعکاس پیدا کنند. تحت فشار قرار دادن گیاهان و نگهداری آنها در شرایط غیر طبیعی عاقلانه نیست. زمان به عنوان یک بعد، بسیار مهم است؛ بنابراین وضعیتهای مختلف چرخه یک گل در حالت‌های رنگ پریده، پژمرده و حتی خشکیده نیز به اندازه حالت‌های رشد کرده، غنچه دار و گلدار آن

۲- باغ‌های خصوصی: در دهه‌های ۱۹۱۰ و ۱۹۲۰ زمینه اصلی طراحی فضای سبز، باغ‌های خصوصی بودند و این کار را «معماری باغ» می‌خواندند. اغلب باغ‌های قبل از ۱۹۲۰ در مزارع و املاک بزرگ احداث شدند، ولی پس از آن بتدریج کوچک شدند و سبک نئوکلاسیک خود را نمایان ساختند.

۳- بناهای یادبود: وظیفه مهم فضاهای یادبود، تصویر کردن احساسات مختلف از جمله اندوه، تنهایی، آرامش، لذت، خاطرات، رهایی و... در یک مکان است؛ یعنی تبدیل یک حالت فکری به فضا. یادبودها معمولاً سعی در حفظ سادگی طرح و کاربرد مصالح کم جلوه دارند. یکی از مهم‌ترین فضاهای یادبود، گورستانها هستند و شهرنشینی قرن جدید لزوم احداث گورستانها و روش‌های جدید دفن را ایجاب می‌کند.

فضای سبز بر خلاف معنایی که ممکن است در ذهن ایجاد کند، تنها محلی دارای درخت و گیاه نیست، بلکه نماد و سمبلی از تفکرات فرهنگی و اجتماعی یک جامعه است و مکان ظهور آن تنها پارکها را در بر نمی‌گیرد، بلکه باغها، باغچه‌های خصوصی، نوار سبز حاشیه شهرها و حتی خیابانها و گورستانها را نیز شامل می‌گردد

نتیجه‌گیری

با قبول اینکه غالباً با دیدن طرحها می‌توان فضای سبز مورد نظر را تجسم نمود، اگر قرار باشد طراحی فضای سبز تنها بر ارتباطات فضایی استوار شود، بسیار محدود خواهد شد. بررسی ترکیب گیاهان، سبزینه‌ها، ویژگی‌های طبیعی، چرخه‌های رشد و نمو و بویژه کارهای خاکی روی زمین، معنایی بسیار عمیق‌تر از آن دارند که ظاهراً استنباط می‌شود؛ قابلیت‌هایی که صرفاً در طرحها و نقشه‌ها قابل ارائه نیستند. چه بسا طرح‌هایی که روی کاغذ بی‌معنا به نظر می‌رسند، ولی در عمل از کیفیت بالایی برخوردارند، همچنان که طرح‌هایی روی کاغذ بسیار زیبا هستند، ولی در عمل با موفقیت چندانی روبرو نمی‌شوند. *

درازای اهمیت است. در همین زمینه می‌توان سه گروه متمایز را در طراحی فضای سبز - که در سالهای اخیر مورد توجه قرار گرفته‌اند - معرفی نمود:

۱- سازه‌های سبز: با در نظر داشتن زمین و گیاهان به عنوان مصالح معماری فضای سبز، وابستگی این فضاها به زوایای قائم بسیار کمتر از معماری است. معماری فضای سبز در نمونه‌هایی که به آنها «سازه‌های سبز» گفته می‌شود، نوعی بسازی آزاد و غیر متمدن است. سازه‌های سبز، مجموعه‌های تعریف شده‌ای از اندیشه‌های غیرمتظاهراته است که در عمل و موقعیت مکانی، ربط اندکی با پروژه‌های ساختمانی دارند. این سازه‌ها پدیدهای برای خودشان هستند و نه مکملی برای اتفاقی که در ساختمان مجاور می‌افتد. در این زمینه می‌توان به طراحی ال‌اچ‌یو‌های گیاهی اشاره نمود.

دستور العمل نحوه تنظیم بودجه شوراهای اسلامی شهرهای کشور ابلاغ شد

دستور العمل نحوه تنظیم بودجه شوراهای اسلامی شهرهای کشور دی ماه جاری برای اجرا در شوراهای یادشده، به استانداریها ابلاغ شد.

مسئول اعتبارات دفتر برنامه ریزی عمرانی وزارت کشور ضمن اعلام این خبر گفت: دستور العمل نحوه تنظیم بودجه شوراهای شهر می بایست به نحوی تدوین می گردید که در برگیرنده وظایف و فعالیتهای شوراها باشند. وی افزود: با توجه به این موضوع که اصولاً بخشی از وظایف پیش بینی شده در ماده ۷۱ قانون «تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای دارای بار بودجه ای است، از این رو با دقت در این وظایف و همچنین با توجه به نیازهای مالی و تدارکاتی شوراها که طبق مفاد ماده ۷۵ قانون یادشده از محل درآمدهای بودجه شهرداری تأمین خواهد شد، بودجه شوراهای اسلامی شهر در قالب دو وظیفه خدمات اداری و خدمات عمرانی شکل گرفته است.

سعادت با اشاره به وظایف خدمات اداری گفت: این وظیفه، اعتبارات مالی و تدارکاتی مورد نیاز اداره امور شورا و واحدهای مربوطه را از قبیل پرداخت حقوق و مزایای اعضا و دبیرخانه شورا، هزینه های اداری، هزینه جلسات و حق حضور را شامل می شود.

او در تشریح وظایف خدمات عمومی گفت: این وظیفه در برگیرنده اعتبارات مورد نیاز اجرای برنامه های شوراهاست که در قالب وظایف پیش بینی شده در ماده ۷۱ قانون شوراهای اسلامی کشور، قابل تعریف است.

گفتنی است بر اساس دستور العمل یادشده، اعتبار وظیفه خدمات اداری از درآمدهای بودجه شهرداری مربوطه تأمین می گردد و برای تأمین اعتبارات هر یک از برنامه های وظیفه دوم که اجزای آنها در هر شهر ضرورت پیدا می کند، شورا با برآورد منابع مالی مورد نیاز، بر اساس مفاد ماده ۷۷ قانون یادشده عوارضی متناسب با تولیدات و درآمدهای اهالی شهر وضع می نماید که توسط شهرداری وصول و به عنوان بودجه شورای اسلامی شهر و برنامه های مورد نظر تخصیص می یابد.

سعادت ضمن تأکید بر تنظیم بودجه یکسواخت در تمام شوراهای اسلامی

شهرهای کشور گفت: در این زمینه شش بزرگ فرم بر اساس اصول فوق و طبقه بندی متداول بودجه تنظیم و به دستور العمل مورد ذکر شده، ضمیمه می گردد.

وی افزود: در ابلاغیه دستور العمل یادشده از استانداران سراسر کشور خواسته شده است که ترتیبی اتخاذ نمایند تا کارشناسان دفاتر امور شهری و روستایی برای رفع اشکالات و ابهامات نحوه اجرای این دستور العمل، مساعدت و همکاری های لازم را با شوراهای اسلامی شهرهای کشور معمول دارند.

سعادت در پایان ضمن ابراز امیدواری از اجرای صحیح دستور العمل یادشده، گفت: این امر موجب برآورد منطقی از اجرای برنامه های شوراهای شهر می شود و اطلاعات مناسبی از عملکرد و هزینه های شوراها به عموم شهر و نندگان ارائه می گردد و همچنین دفتر برنامه ریزی عمرانی می تواند پس از گذشت یکسال از اجرای دستور العمل یادشده، اطلاعاتی از بودجه شوراهای تهیه و گزارشهای تحلیلی مورد نیاز در مدیریت شهری جمع آوری نمایند و نرم افزاری در این زمینه آماده و برای بهره برداری به شوراهای اسلامی شهرهای کشور ارائه کند.

گزارش از چهارمین گردهمایی مدیران عامل سازمانهای همیاری شهرداریهای کشور

ضرورت توجه به طرحهای تولیدی و اشتغالزا توسط شهرداریها و سازمانهای وابسته

چهارمین گردهمایی مدیران عامل سازمانهای همیاری شهرداریهای کشور در مجموعه فرهنگی حجاب برپا شد.

در این نشست سعادت، مسئول گروه توزیع اعتبارات دفتر برنامه ریزی عمرانی وزارت کشور، ضمن اشاره به وضعیت تخصصی و جذب اعتبار وام مشارکتی برای سرمایه گذاری در فعالیتهای پائزگانی و

نجاری گفت: تاکنون از مبلغ ۵۰ میلیارد ریال اعتبار این سرفصل مبلغ ۱۹ میلیارد ریال آن برای استفاده در هفت فعالیت نجاری به سازمانهای همیاری پرداخت شده است.

گفتنی است فعالیتهای یاد شده در زمینه ترانزیت سوخت از کشورهای آسیای میانه به ترکیه و خرید و فروش محصولات پستلادی است و سود قابل انتظار از این فعالیتها در یک دوره چهار تا دوازده ماهه برگشت سرمایه، بین ۱۶ تا ۱۷ درصد است و ۵۰ درصد سود حاصله برای افزایش اعتبارات کمک به شهرداریهای کشور به سازمان شهرداریها اعاده خواهد شد.

سعادت ضمن تشریح چگونگی بررسی درخواستهای وام از محل سرفصل اعتبار سرمایه گذاری در طرحهای مشارکتی گفت: برای بررسی درخواستهای

ارسالی از استانداریها کمیته اقتصادی مرکز کارشناسان متخصص سازمانهای همیاری شهرداریهای کشور و کارشناسان دفتر برنامه ریزی عمرانی، طی دو ماه اخیر ۲۳ طرح را مورد بررسی قرار داده است که از آن میان ۱۱ طرح تصویب شده است که مبلغ ۲۱ میلیارد ریال وام برای اجرای آنها اعطای می شود. وی افزود: از میان ۱۱ طرح مصوب ۲ طرح تولید محصولات مورد نیاز شهرداریها، ۳ طرح مسکن و شهرسازی، ۳ طرح تولید سایر محصولات، ۲ طرح تولید مواد غذایی و یک طرح ساخت تأسیسات عمومی بوده است.

در ادامه حرم، معاون هماهنگی امور عمرانی وزارت کشور، ضمن جمع بندی مسأحت مطروحه در گردهمایی گفت: در قبال افزایش بهای خدمات عمومی در اداره

امور شهرهای کشور عوارض شهرداریها افزایش مناسب را ندارند و در چنین شرایطی توجه شهرداریها و سازمانهای وابسته باید به کسب منابع جدید درآمد بجز عوارض باشد. همچنین سازمانهای همیاری شهرداریهای کشور، امکان و شرایط لازم را برای کشف و کسب منابع جدید درآمد دارند. اگر این سازمانها در این زمینه به درستی عمل کنند، از فشار زیاد به شهروندان برای پرداخت عوارض

بیشتر کاسته خواهد شد. خرم، ضمن تأکید بر ضرورت اجرای طرحهای تولیدی و اشتغالزا گفت: این امر ضمن تأمین منابع مالی شهرداریها به رفع معضل بیکاری، افزایش تولید ناخالص ملی و نهایتاً رشد اقتصادی کشور کمک می کند. وی اسنراک سازمانهای همیاری در شبکه اطلاع رسانی شهرداریها را در وزارت کشور برای ایجاد وحدت رویه در تمامی فعالیتهای حمله تهیه برنامه پنجساله و بودجه سالانه لازم دانست.

در پایان خرم ضمن اشاره به موضوع تشکیل اتحادیه سازمانهای همیاری کشور بر تسریع در تهیه اساسنامه آن تأکید نمود و گفت: این اتحادیه باید با جمع آوری سرمایههای کوچک سازمانهای همیاری در جهت تأسیس کنسرسیوم فعالیتهای کلان اقتصادی در داخل و خارج کشور اقدام نماید و با توجه به موضوع کیفیت در سرمایه گذاریها و کاهش هزینهها، بهره‌وری را ارتقا دهد.

آموزش و بهبود ساختار ترافیک در اصفهان

نتایج مسالمانی که در زمینه ترافیک اصفهان در سال ۱۳۶۵ انجام شد، نشان داد که نابسامانیهای ترافیک در این شهر به خاطر نبود فرهنگ ترافیک است. از این رو کمیته‌ای با عضویت راهنمایی و رانندگی، سازمان ترافیک، صداوسیما و مدیرکل امور اجتماعی استانداری تشکیل شد و به بررسی موضوع بادشده پرداخت. از جمله مصوبات این کمیته با ایجاد آموزشهای فرهنگی با همکاری شهرداری و راهنمایی و رانندگی اصفهان بود و به دنبال آن با ایجاد اداره آموزش و ارتباطات اجتماعی وابسته به حوزه معاونت حمل و نقل و ترافیک شهرداری، با هدف بهبود فرهنگ ترافیک به آموزش اقشار مختلف مردم ایجاد شد.

غزالی مدیر این مرکز گفت: تلاش ما بر این است که با به کارگیری تمامی ابزارهای آموزشی، فرهنگی و ارتباطی، ساختار ترافیک شهر به صورت بنیادی متحول شود. وی افزود این مرکز در سال ۱۳۷۸ اقدام به برگزاری کلاسهای آموزشی برای کودکان و نوجوانان در مقاطع مختلف تحصیلی نموده است و روزانه بین ۵ تا ۶ کلاس آموزشی تشکیل می شود و ماهیانه حدود ۱۰ هزار کودک، نوجوان زیر پوشش آموزش ترافیک قرار می گیرند، که در یک سال تحصیلی به ۱۰۳ هزار و ۵۰۰ نفر کودک و نوجوان بالغ می شود.

از دیگر فعالیتهای این مرکز، برپایی کلاسهای آموزشی تسویجیهی برای معلمان و مربیان مدارس، مهد کودکها و

سازمان جوانان هلال احمر است. کلاسهای نیز برای رانندگان حرفه‌ای برگزار می شود که در آن به بازآموزی و تسخیر رفتارهای ناپهناج رانندگان در جهت تغییر ساختار ترافیک توجه می شود. گفتنی است تا به حال رانندگان شرکت ذوب آهن و منابع دفاع آموزش دیده‌اند و براساس برنامه ریزی سال ۱۳۷۸ تمامی رانندگان اتوبوس و تاکسی تحت پوشش بازآموزی قرار خواهند گرفت.

این مرکز همچنین اقدام به تهیه جزوه‌های آموزشی، کاتالوگ، پوستر و برنامه‌های آموزشی از طریق صداوسیما نموده است و قصد دارد در سال ۱۳۷۸، ۱۵۰ هزار نفر را آموزش دهد. این مرکز اقدام به انتخاب دانش آموزانی از مدارس که در بر خیابانهای اصلی و فرعی قرار دارند، با عنوان گذریان مدرسه نموده است که با لباس ویژه سبوت و پرچم، مسئولیت عبور دادن دانش آموزان را از خیابان به عهده دارند. این طرح میزان تصادفات کودکان را در خیابانهای یادشده به صفر رسانده است.

همچنین مقدماتی فراهم شده است که با ایجاد چند فضای آموزشی عملی در پارکهای اصفهان، دانش آموزان یا اتوسیلرهای برقی، پدالی و دوچرخه در یک مدل شهری کوچک با تملی عالتم، چراغها و خط کشیها به رانندگی بپردازند و عملاً تحت آموزش مسائل ترافیک قرار بگیرند. طبق بررسیهای این مرکز، با ارتقای فرهنگ ترافیک، بهره‌برداری بهینه از معابر، پلها و روگذر و زیرگذر و طرحهای ترافیکی صورت می گیرد و در هزینه‌ها صرفه جویی خواهد شد.

گزارش از ساماندهی تبلیغات انتخابات مجلس ششم در شهرهای کشور

تأثیر تبلیغات انتخاباتی بر چهره شهرها

شورای اسلامی، شورای شهر و روستا و هر ۸ سال یک بار انتخابات خبرگان رهبری برگزار می‌شود به نظر می‌رسد که از این پس به‌طور متوسط در سال حداقل یک دوره انتخابات برگزار خواهد شد و چنانچه هر

اسلامی و طرفداران آنان ممنوع است و متخلفان از این قانون به ۳ تا ۳۰ روز زندان محکوم می‌شوند.
به موجب ماده تصویبی دیگر، الصاق اعلامیه، عکس، پوستر، هر گونه آگهی

تبلیغاتی بر روی عیالام رهنمای و رانندگی، تابلوی بیمارستانها، مدارس و سایر مؤسسات آموزشی و تابلوهای منصوبه در معابر عمومی توسط بخت دولتی و وابسته به دولت و صندوقهای پست، باجه‌های تلفن، تابلوهای املاک بخش خصوصی ممنوع است مگر با رضایت مالکان یا متصرفان آن.

قابل ذکر اینکه با توجه به این سنله که کاندیداها خود رأساً اقدام به تبلیغات نمی‌کنند، موضوع محکومیت به زندان چنان را حکار اجرایی ندارد.

طرح ساماندهی تبلیغات در تهران سیدایی، سخنگوی شورای شهر تهران، اعلام نمود: شورای شهر تهران آذرماه جاری در چهل و یکمین جلسه علنی خود، لایحه‌ای به شهرداری تهران ابلاغ نمود که طی آن شهرداری تهران موظف است به منظور جلوگیری از اسراف، الودگی فضای عمومی شهر و پیشگیری از تشییع حقوق شهروندان و نامزدهای انتخاباتی و همچنین ایجاد ظرفیتهای جدید برای تبلیغات انتخاباتی و قانونمند کردن و بهینه‌سازی این امر، نسبت به تهیه و تنظیم لایحه ساماندهی تبلیغات انتخاباتی اقدام نماید و آن را برای تصویب به شورای شهر ارائه نماید.

سال یک نوبت شاهد صحنه‌هایی باشیم که در دوره‌های تبلیغاتی قبل پدید آمده است، باید تصور داشتن شهری را با ظاهر قابل قبول فراموش نمود و به تمام آلودگیهای شهری، آلودگی تبلیغات انتخاباتی را نیز اضافه کرد.

در سال جاری با نزدیکی زمان برگزاری انتخابات مجلس ششم، ضرورت ساماندهی به وضعیت تبلیغات انتخاباتی در شهرهای مختلف کشور مطرح شد. بررسی اطلاعات فرمانداری تهران (۷۷/۱۱/۲۴) در روزنامه‌های کثیرالانتشار در مورد چگونگی تبلیغات نامزدهای انتخاباتی شوراهای نشان می‌دهد که در این اطلاعیه هیچ توجهی به الصاق پوستر به بدنه شهری و نمای آن صورت نگرفته و هیچ محدودیت و منع قانونی برای آن پیش‌بینی نشده است.

اما براساس مصوبه مجلس (روزنامه ابرار، شماره ۳۱۵۶، مورخ ۲۸/۷/۷۷) استفاده از هر گونه پلاکارد، تراکت، دیوارنویسی و کاروانهای تبلیغاتی و استفاده از بلندگوهای سیار در خارج از محیط سخنرانی و امثال اینها به استثنای عکس (حفاکتر در دو فرم) و جزوه و سخنرانی و پیرسش و یا سخ از طرف نامزدهای انتخاباتی مجلس شورای اسلامی، ریاست جمهوری و شوراهای

در سالهای پس از انقلاب اسلامی هموطنان ما بیست مرتبه در پیای صندوقهای رای حاضر شدند و هر بار نامزدهای انتخاباتی از اغلب مکانهای شهری و روستایی برای تبلیغات خود استفاده نموده‌اند و کمتر مکانی یافت می‌شود که از تعرض تبلیغ مضمون مانده باشد.

دیوار معابر شهری، علائم رهنمای و رانندگی، باجه‌های تلفن، صندوقهای پست، تیرهای چراغ برق، بدنه درختان، آب‌نماها، بناهای یادبود و نمایش، سطلهای زباله و حتی دیوار آبریز گاه‌های عمومی محل تبلیغ تلقی شده‌اند این تبلیغات آثار مخربی داشته‌اند از جمله: کثیف شدن دیوارهای شهر، آسیب جدی و گاه جبران‌ناپذیر به نمای شهر و اموال عمومی و خصوصی، هزینه‌های گزاف پاکسازی که هیچگاه به طور کامل انجام نشده است و از همه مهمتر ترویج هرچ و صریح و بی‌قانونی و تبلیغ این باور غلط که برای رسیدن به هدف می‌توان به اموال عمومی و خصوصی تجاوز کرد و قوانین را نادیده گرفت.

با توجه به اینکه هر ۴ سال یک بار انتخابات ریاست جمهوری، مجلس

شهرداری تهران تهیه این طرح رایبه سازمان زیباسازی شهر تهران واگذار نمود. زمانی، معاونت هماهنگی امور مناطق سازمان زیباسازی تهران، گفت: مهمترین معضل تبلیغات انتخاباتی، ایجاد آلودگی

تیین نحوه تبلیغات نامزدها وجود ندارد، اما مقررات ناقص موجود نیز غالباً رعایت نمی‌شود و فاقد راهکارهای اجرایی هستند. به عنوان مثال براساس قانون ۹۲ شهرداری متخلف باید خسارت بپردازد اما

اجرای قانون انتخابات مجلس، شهر دارها می‌توانند با استفاده از امکانات محلی، مکانهای مناسبی برای الصاق و یا ارائه آثار تبلیغاتی نامزدها تعیین نمایند. در طرح ساماندهی پیشنهاد شده است که در

بصری است که علاوه بر نازیبا بودن میمای شهر باعث آزار بین‌سردن آرامش روحی سرواتی شهروندان می‌شود. وی افزود: در این زمینه سازمان زیباسازی، طرح ساماندهی تبلیغات شهری را در دست تهیه دارد، اما تا به انجا رسیدن آن، با همکاری دفتر پژوهشهای فرهنگی طرح ساماندهی تبلیغات انتخاباتی را تهیه نموده است که از طریق شهرداری به شورای شهر پیشنهاد می‌شود و در صورت تصویب آن از بروز عوارض و پیامدهای نامطلوب و عملکرد نامرست تبلیغاتی دوره‌های گذشته جلوگیری خواهد شد و میزان خسارات و هزینه‌های پاکسازی کاهش چشمگیری خواهد یافت.

نحوه پرداخت و مقدار آن مشخص نشده است. وی افزود: در سطح شهر نماهای مختلفی از جمله سیمان، کتیلتکس و سنگهای گران قیمت وجود دارد که هر کدام روش پاکسازی خود را می‌طلبد و پاکسازی آنها هزینه‌های متفاوتی را در بر دارد. بنابراین نمی‌توان مبلغ مشخصی به عنوان هزینه خسارت تعیین نمود. مثلاً اجرای یک نقاشی دیواری، هزینه‌ای بین یک تا ۱۰ میلیون تومان دارد و خساراتی که با بی‌توجهی در زمان الصاق اعلانهای تبلیغاتی و پاکسازی با کاردک به آنها وارد می‌شود جبران ناپذیر است. از سویی روشهای پاکسازی «سند بلاست و هیدر بلاست» نیز خود آلودگیهای جدید تولید می‌نمایند و به دیوارها آسیب می‌رساند.

آیین‌نامه یادشده، شهرداری موظف به تأمین محلهایی برای امور تبلیغاتی نامزدها شود و از سویی دیگر اختیاراتی به او تفویض گردد تا بتواند با تخلفات احتمالی مقابله کند. همچنین در این طرح پیشنهاد شده است که سازمانها و مؤسسات شهری و در رأس آنها شهرداری باید امکانات موجود خود را برای استفاده نامزدها آماده کنند و امکانات ویژه‌ای برای دوره تبلیغات انتخاباتی پیش‌بینی و به امکانات موجود اضافه نمایند و در این امر به وضعیت متعلقه‌ای از لحاظ کثرت و تراکم جمعیت و نیز ملاحظه‌های فرهنگی و اجتماعی توجه نمایند و مطبوعات با انتشار ویژه‌نامه‌های مخصوص نسبت به چاپ عکس و برنامه‌های نامزدها اقدام نمایند. از آنجا که امکان دارد خرید ویژه‌نامه‌ها با استقبال مردم روبرو نشود، به صورت رایگان از سویی نامزدها در اختیار مردم گذارده شود. ایجاد تسهیلات و برنامه‌ریزی برای استفاده از محیطهای عمومی مثل پارکها برای برگزاری سخنرانی نامزدها با نظارت و مجوز وزارت کشور، اختصاص ساعاتی از یک شبکه تلویزیونی به معرفی نامزدها، برگزاری جلسات توجیهی و آموزشی قبل از شروع تبلیغات با شرکت نامزدها یا مسئولان ستاد انتخاباتی آنها، برگزاری

معاونت هماهنگی امور مناطق سازمان زیباسازی تهران در ادامه با اشاره به ماده ۹۲ قانون شهرداری گفت: براساس ماده یادشده، هرگونه تبلیغ بر روی میلان و تماشای شهری به غیر از مکانهایی که از سویی شهرداری مشخص می‌شود ممنوع است و متخلف باید بابت ایجاد آلودگی خسارت بپردازد. اما در عمل به این قانون توجهی نشده است و کاندیدانها در ابتدای ورود، در یک رقابت قانونی خود به نقض قوانین شهری می‌پردازند. زمانی افزود: در حال حاضر قانونی جامع و فراگیر برای

زمانی در ادامه گفته در حال حاضر به علت کمبود بودجه شهرداریها و هزینه‌های سنگین، به عنوان ارزاترین و راحت‌ترین راه پاکسازی تماها از رنگ‌زدن استفاده می‌شود، مثلاً نمایی که از سنگ لاشه ایجاد شده به خاطر پاکسازی تبلیغات غیر مجاز بر روی آن، به طور کلی با رنگ پوشانده می‌شود که ضمن ایجاد تصویرری نازیبا در نما، هویت مصالح نما را نیز از بین می‌برد. وی گفت: حلیق ماده ۵۳ آیین‌نامه

کلاسهای توجیهی و آموزشی برای مأموران و افرادی که مسئول نظارت بر امر فعالیت تبلیغاتی هستند، از موارد دیگری است که توجه به آن ضروری است.

زمانی گفت: همچنین در این طرح پیشنهادی به نحوه برخورد حقوقی با متخلفان نیز اشاره شده است، بدین صورت که مأموران انتظامی در صورت مشاهده تبلیغات خارج از ضوابط، باید متخلفان را جلب و تحویل مقامات قضایی دهند. مأموران شهرداری با توجه به وظیفه عمومی مستفاد از بند یک ماده ۵۵ و ماده ۹۲ قانون شهرداری و مفهوم مخالف ماده ۵۸ و ماده ۶۱ می‌توانند به منظور جلوگیری از تجاوز به اموال عمومی و دولتی و نابسامانی چهره شهر، آگهیهای تبلیغاتی غیرمجاز را پاکسازی نمایند.

زمانی افزود: در حال حاضر شهرداری تهران حدود ۲ هزار پائل رایگان در سطح شهر تهران دارد که کاندیداها می‌توانند تبلیغات خود را روی آنها انجام دهند و در صورت ناکافی بودن در بعضی از مناطق از سطح نماهای سیمانی که قابلیت پاکسازی آسان را داشته باشد نیز می‌توان استفاده کرد.

طرح ساماندهی تبلیغات در شهرهای دیگر

کرمانی - سنابلپی، معاونت خدمات شهری: شهرداری فقط می‌تواند تبلیغاتی را که در

اماکن متنوعه انجام می‌شود (مانند ایستگاههای اتوبوس) متهدم کند، اما نمی‌تواند از نصب آنها جلوگیری نماید. شهرداری کرمانی تصمیم دارد برای ساماندهی وضعیت تبلیغات پائل‌ها و دیوارهایی آماده نماید و از کاندیداها بخواهد که برای نصب پوسترها از آنها استفاده نمایند، اما به هر حال چون از لحاظ قانونی منع نشده‌اند، نمی‌توان اجاری در استفاده از پائل‌ها به کار برد. از سوی دیگر در یک هفته تبلیغات، شهرداری توان برخورد با متخلفان و کنترل لازم را ندارد. در هر دوره پاکسازی انتخاباتی در شهر کرمانی حدود ۱۵ تا ۲۰ میلیون تومان هزینه صرف می‌شود، اما با وجود این تمام نقاط پاک نمی‌شود و استفاده از دستگاههای پوسترشور باعث آسیب رساندن به دیوارها می‌شود، همچنین در هنگام پاکسازی پوسترهای نصب شده بر روی ایستگاههای اتوبوس و تراش‌های برفی به رنگ آنها آسیب می‌رسد که هزینه زیادی در پی دارد.

خرم‌آباد - بهاروند، معاونت خدمات شهری: برای ساماندهی تبلیغات، شهرداری اقدام به تهیه تابلوهای عمودی و ثابتی می‌نماید که هر کدام ۶ متر مربع مساحت دارند. با توجه به حجم تبلیغات اگر همه نیروهای شهرداری هم بسیج شوند نمی‌توانند برخوردی همه‌جانبه در یک هفته تبلیغات انجام دهند.

قزوین - علوی، معاونت خدمات شهری: طرح ساماندهی تبلیغات در شهر قزوین حدود ۸ میلیون تومان هزینه در بر دارد که متولی آن فرمانداری است و شهرداری به عنوان بازوی جانبی آن عمل می‌کند. شهرداری به این نتیجه رسیده که نصب اعلانات به صورت آویز بهتر است زیرا کمترین صدمه را به سیمای شهر می‌رساند و به راحتی قابل جمع‌آوری است.

یزد - حاجی محمدزایی، معاونت خدمات شهری: شهرداری در هر دوره تبلیغات تا سقف ۴ میلیون تومان برای پاکسازی هزینه می‌کند. برای ساماندهی تبلیغات قرار است تابلوهای بسیاری در نقاط مختلف شهر نصب شود و مکانهایی نیز اعلام شوند که تبلیغات فقط بر روی آنها انجام شود. همچنین به صورت همزمان،

پاکسازی مناطق مورد تخلف نیز انجام شود و اسامی کاندیداها را متخلف با لیست موضوعات تخلف و هزینه لازم برای پاکسازی آن به مردم اعلام و هزینه پاکسازی از کاندیدای متخلف محاسبه و از وی دریافت شود.

سمنان - قیومیان، معاونت خدمات شهری: در ۱۰۰ منطقه شهر تابلوهای با روکش موکتی نصب می‌شود که پوسترها بر روی آن نصب گردند.

زاهدان - ریگی، معاونت خدمات شهری: شهرداری زاهدان قرار است دیوارهایی را که سرعت قابل پاکسازی هستند برای تبلیغات معرفی نماید و همچنین سکوها یا بنی برای پوستر اعلانات نماید. اجازه استفاده از درختان و پایه‌های برق برای آویزان نمودن پوستر و اجازه نصب داربست در مکانهای مناسب نیز برای کاندیداها وجود دارد.

لازم به ذکر است در هر دوره تبلیغات حدود ۱۰ میلیون تومان صرف پاکسازی می‌شود.

همدان - مطهری، معاونت خدمات شهری: طرح ساماندهی تبلیغات در همدان حدود ۲۰ میلیون تومان هزینه در بر دارد. در این طرح ساخت تابلوهای تبلیغاتی و داربستهای فلزی پیش‌بینی شده است. همچنین از سوی شهرداری نسبت عکس یا آویزان نمودن آن از پایه چراغهای موجود در وسط میدان و استفاده از ریمه‌های عرضی بلا مانع است. گفتنی است در دوره قبلی انتخابات مبلغ ۱۱ میلیون تومان صرف پاکسازی شد.

تهران - دانشجویی، دبیر کمیته ساماندهی تبلیغات انتخابات مجلس ششم: طرح ساماندهی در تهریز حدود ۷۰ میلیون تومان هزینه در بر دارد و در دوره قبل ۲۵ میلیون تومان صرف پاکسازی تبلیغات شده است. در طرح ساماندهی تهیه تابلوهای بزرگ، سحر که داربست استفاده از اتوبوسهای شرکت واحد و وسایط نقلیه شخصی برای تبلیغات، ایجاد مجتمع تبلیغاتی عنصر کبیر، ایجاد محلهای مینینگ در سیمابها، تالارهای دولتی و اسکان ورزشی و همچنین تهیه بروشور تبلیغاتی پیش‌بینی شده است.

طرزهای سازمان اتوبوسرانی زاهدان

مدیرعامل سازمان اتوبوسرانی زاهدان، در گفتگویی ضمن اعلام طرزهایی در دست اقدام این سازمان گفت: بر اساس طرح سازمان یادشده پیشنهاد شده است که کارت شهروندی با اعتبار یکساله صادر گردند و بابت کارت سالانه وجهی بر اساس سرانه خانوارها دریافت شود. به طوری که شهروندان با ارائه این کارت در طول سال از خدمات رایگان حمل و نقل عمومی بهره مند شوند. مزایای این طرح، حذف سؤاستفاده

از بلیط و هزینه چاپ بلیط است و به نفع است و مدیریت ناوگان حمل و نقل عمومی نیز کمک خواهد شد.

گفتنی است برای اجرای طرح یادشده پیشنهاد دیگری نیز مطرح شده است که طی آن هزینه رفت و آمد خانوارها با ناوگان حمل و نقل عمومی به صورت سرانه محاسبه می شود و به عنوان آیونه ثابت بر روی قبوض پرداختی ماهیانه اضافه می گردد. احمدی گفت: در صورت اجرای طرح یادشده میزان تقاضای سرویس دهی از ناوگان حمل و نقل عمومی افزایش می یابد و بنابراین لازم است ناوگان تجهیز شود. او ضمن معرفی طرح یکسان سازی

اتوبوسهای ناوگان حمل و نقل عمومی زاهدان گفت: در حال حاضر با اجرای این طرح فقط از اتوبوسهای بنز ۳۵۵ و ۳۰۲ استفاده می شود و از مزایای اجرای آن حذف چندگونی ایستگاه قطعات و حل مشکلات تأمین اعتبارات آن و همچنین مشکلات ناشی از عدم تخصص و دانش فنی در زمینه اتوبوسهای مختلف است. احمدی همچنین به طرح احمدی منطبقه ای کردن خطوط، یعنی کوتاه و میدانی کردن خطوط اتوبوسرانی، اشاره نمود و گفت: اجرای این طرح سرعت سرویس دهی را بالا برده و موجب کاهش زمان انتظار در خطوط شده است.

گزارشی از مرکز جمع آوری و نگهداری کودکان خیابانی - خانه سبز

خانه ای امن برای کودکان خیابانی شهر

اجتماعی شهرداری این شهر می تواند قابل تمهیم به سایر شهرهای آسیب پذیر در بخش کودکان خیابانی باشد. خانه سبز زیر نظر معاونت امور

قربانان از سدره برداشته می شوند. از آنجا که مراکز و چون کانونهای اصلاح و تربیت توان نگهداری کودکان بهنجار را در حجم فعلی ندارند و قرارهای متعدد کودکان از این مراکز و پیوستن آنان به جمع کودکان خیابانی، حاکی از ضعف برنامه و امکانات نامناسب این مراکز است و از سوی دیگر کانونهای اصلاح و تربیت فقط میزبان آن دسته از کودکان هستند که توسط قانون گرفتار می شوند. خانه سبز اقدام به حمایت از کودکان خیابانی نموده است.

مصطفی جابلقی، مدیر مرکز جمع آوری، طبقه بندی و نگهداری کودکان خیابانی، در گفتگویی اظهار داشت: در طبقه بندی این کودکان یا گروههایی دارای خانواده صاحب صلاحیت، تک سرپرست دارای صلاحیت، تک سرپرست فاقد صلاحیت، بندسرپرست و بی سرپرست مواجه هستیم. کودکان یا سرپرست دارای صلاحیت پس از مشاوره و بررسی وضع خانواده به بستر خانواده بازگردانده می شوند. اما چون طبقه بندی این نام داخل مراکز بهزیستی، کودکانی که به بزه کشیده شده اند، پذیرفته نمی شوند، از این رو در متن توافقنامه، ماده ای پیش بینی شده است که شهرداری تهران برای نگهداری گروه کودکان بندسرپرست و یا سرپرست فاقد صلاحیت به ایجاد چنین محلی اقدام کند که به زودی با همکاری شهرداری منطقه ۶ تهران مرکز شماره ۲ خانه سبز به این

اجتماعی شهرداری تهران به وجود آمده است و به عنوان یک پایگاه اطلاعاتی و پیوند ارتباطی بین کودکان و خانواده ها در زمینه کودکان متواری و رانده شده از منزل عمل می نماید (میزبان این کودکان در میان کودکان خیابانی به ۶۰ درصد می رسد). این کودکان که آمار چشمگیری در شهرهای آباد، کرمانشاه، همدان، تبریز و... دارند، از سوی افراد سودجو به عنوان ابزار عملی مفاصد اخلاقی و اجتماعی به کار گرفته می شوند و گاه پس از سوء استفاده های

خانه سبز بر اساس طرح جامعی که بخشی از آن به موضوع پیشگیری از وقوع جرم و ورود کودکان به بستر بزهکاری اختصاص داشت و بر اساس توافقنامه ای بین بخش با همکاری شهرداری تهران، استانداری تهران، دادگستری و اداره کل بهزیستی استان تهران شکل گرفت و از پانزدهم فروردین ۱۳۷۸ فعالیت خود را به طور رسمی آغاز کرد. این مرکز به عنوان نمونه ای موفق از فعالیتهای

منظور راه اندازی خواهد شد. وی افزود: تلاش بر این است که این کودکان تا ۲۱ سالگی تحت حمایت قرار گیرند و آنان کنه به سن قانونی رسیده‌اند، در صورت یافتن مکان مناسبی با کارفرمایی دارای صلاحیت به کار مشغول شوند.

او در مورد چگونگی جمع‌آوری این کودکان گفت: نیروهای شناسایی و جمع‌آوری خانه سبز، گشت شناسایی خود را در پاتوق‌ها، مراکز تجمع، پایانه‌ها، اماکن زیارتی و محله‌های قدیمی شلوغ، انجام می‌دهند و از ساعت ۱۰ تا ۱۲ شب با حمایت نیروی انتظامی اقدام به جمع‌آوری کودکان می‌نمایند. همچنین پنج پایگاه ثابت در پایانه‌ها، حرم امام (ره) و راه‌آهن مستقر هستند که کودکان مهاجر را جمع‌آوری می‌نمایند، سه پایگاه سیار نیز گشت شناسایی خود را در پارک‌های انجام می‌دهند. کودکان پس از جمع‌آوری، به خانه سپر هدایت می‌شوند و از سوی واحدهای پزشکی، مددکاری و روانشناسی

مسورد پذیرش قرار می‌گیرند. نتایج بررسی‌های وضعیت اجتماعی، روحی و روانی و اقتصادی کودکان نشان می‌دهد که نحوه سرپرستی کودکان به چه شکل بوده است و با توجه به این امر، کار طبقه بندی کودکان صورت می‌گیرد.

جانقلی افزود: مالزای در نگهداشتن کودکان در خانه سبز به کار نمی‌بریم؛ در ساختمان همواره باز است و کودکان برای ورود و خروج آزادند. تلاش بر این است که با ایجاد انگیزه و تشکیل کلاس‌های آموزشی و تفریحی متنوع آنان را به ماندن تشویق کنیم.

ویژگی متفاوتی که در ابتدای ورود به خانه سبز به چشم می‌آید، فضای خانوادگی آن است. به طوری که کودکان این مرکز مصطفی جانقلی را بابا خطاب می‌کنند و روزانه بول توجیب دریافت می‌کنند و برای خرج کردن آن آزادند که از خانه سبز خارج شوند.

لازم به ذکر است که از ابتدای تأسیس

خانه سبز ۳ هزار و ۸۸ کودک از سوی این مرکز پذیرش شده‌اند که از این تعداد ۲ هزار و ۹۲۲ نفر پس از انجام مشاوره به خانواده‌هایشان تحویل داده شده‌اند. ۴۵ نفر به علت بی سرپرستی و بدسرپرستی در خانه سبز اقامت دارند. ۲۰ نفر به علت حضور در گروه بزهکاران به مراجع قضایی تحویل داده شده‌اند، ۸ نفر شاغل به تحصیل و ۲۶ نفر شاغل به کار و حرفه‌آموزی هستند. ۶۶ نفر از خانه سبز ستاری شده‌اند.

به گفته مدیر این مرکز حداقل زمان حضور کودکان یادشده در خیابان یک هفته و حداکثر ۴ سال بوده است که بین رده سنی ۵ تا ۲۱ سال بوده‌اند.

همچنین ۴۹۶ نفر از این کودکان تک سرپرست پدر، ۶۰۹ نفر تک سرپرست مادر هزار و ۷۰۲ نفر دارای خانواده و ۲۸۰ نفر بی سرپرست بوده‌اند. ۲۶ نفر دارای سابقه بزهکاری و ۳ هزار و ۱۲ نفر فاقد سابقه کیفری بوده‌اند.

بودجه عمران شهری در سال ۱۳۷۹

به دنبال تهیه و ارائه مفاد فصل عمران شهری برنامه پنجساله سوم توسعه کشور از سوی وزارت کشور با هماهنگی سازمان برنامه و بودجه در راستای اهداف برنامه یادشده، چهار ردیف اعتباری جدید به لایحه اعتبارات طرح‌های عمرانی کشور اضافه شد.

مسئول گروه طرح و برنامه دفتر برنامه ریزی وزارت کشور، ضمن اعلام این خبر به تشریح تفاوت‌های بودجه عمران شهری شهرهای کشور در سال ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹ پرداخت و گفت: مهمترین ویژگی لایحه بودجه اعتبارات طرح‌های عمرانی در سال

۱۳۷۹، اضافه شدن چهار ردیف اعتباری است که عبارتند از: ۱- احداث شبکه‌های آبیاری فضای سبز برای شهرهای بزرگ ۲- احداث تأسیسات بازیافت از مبدأ برای صنایع شیشه، کاغذ، پلاستیک و فلزات ۳- احداث و تجهیز پایگاه‌های آتش نشانی در روستاهای بزرگ ۴- توسعه حمل و نقل عمومی شهری (بهینه سازی مصرف انرژی).

مسالحو افزود: در لایحه بودجه سال ۱۳۷۹، ردیف احداث و تجهیز ایستگاه‌های آتش نشانی حذف گردیده و مقرر شده است که احداث ایستگاه‌های یادشده از محل اعتبارات استانی تأمین اعتبار شوند. وی

گفت: موضوع ردیف‌های دیگر لایحه بودجه سال ۱۳۷۹، در ارتباط با موضوع عمران شهری، مانند بودجه پیشین است و تنها تفاوت آن در تغییرات ارقام اعتباری ردیف‌هاست. از جمله اعتبار مربوط به حمل و نقل عمومی در زمینه خرید اتوبوس و قطعات یدکی، از رقم ۱۰۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۸ به رقم ۹۷ میلیارد و ۲۰۰ میلیون ریال کاهش پیدا کرده است. در مورد کمک‌های جاری به شرکت‌های واحد اتوبوسرانی و مترو نیز این اعتبار از ۳۹ میلیارد ریال به ۳۷ میلیارد و ۹۰۸ میلیون ریال تقلیل یافته است.

دعوت به همکاری ویژه نامه شوراها

مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری وزارت کشور از همه سال جاری هر دو هفته یکبار ویژه نامه شوراها را با همکاری روزنامه پرشمار کشور منتشر خواهد نمود. هدف از انتشار این ویژه نامه تکمیل فضایی‌های شوراهای اسلامی شهر، شامل تجربیات آنان، آگاهی از تجربیات شوراهای شهرهای جهان، ایجاد ارتباط بین شوراهای شهرستانی و نیز ارائه مطالب علمی و آموزشی در خصوص مسائل مبتلابه شوراهای اسلامی شهر است. از اعضای شوراهای اسلامی شهر، کارشناسان و پژوهشگران شهری، شهروندان و سایر علاقمندان به مسائل شوراها دعوت می‌شود مطالب مرتبط با موضوعات مورد نظر ویژه نامه شوراهای اوجوت درج در این ویژه نامه به مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری وزارت کشور فرستادند.

آدرس: تهران، خیابان گاندی، ۵، پلاک ۱۶، کد پستی ۱۵۹۶۷، مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری وزارت کشور (ویژه نامه شوراها)
تلفن و فاکس: ۶۱۲۱۲۶۱ - ۸۷۹۸۵۲۷ - ۸۸۸۲۲۶

تجهیزات آب نما

طرح - اجراء - فروش

پس از مشاهده فایل در دست آب نما بر این آدرس: تهران، مرز به مرکز

تلفن: ۲۵۲۳۲۴۸ - ۲۵۲۳۲۴۸

موبایل: ۰۹۱۵۵۵۲۱۱ - ۰۹۱۵۵۵۲۱۱

مؤسسه پژوهش‌های فرهنگی - هنری و انتشاراتی

مولیان جم

ناشر متون تخصصی و عمومی شهرسازی
مشاور خدمات چاپ و نشر
تلفن: ۶۸۷۸۵۹۶۳

اخبار کوتاه

● در چهارمین گردهمایی آموزشی اعضای شوراهای اسلامی و شهرداران استان کرمانشاه تحت عنوان «آشنایی با وظایف دفتر برنامه ریزی عمرانی وزارت کشور» یا حضور مدیر کل دفتر برنامه ریزی عمرانی، وظایف این دفتر در زمینه‌های زیر مورد بحث و بررسی قرار گرفت: تجهیز ماشین آلات مورد نیاز شهرداریها، سرمایه گذاری مشارکتی در شهرداریها، اختصاص وام بدون کارمزد، ترافیک و ساماندهی آن، راه‌اندازی سیستم خدمات رایانه‌ای در شهرداریها، کمک به مرمت و امکان واپسینه تاریخی شهرها و آموزش پرسنل شهرداریها.

● بنا به گزارش رابط خبری مادر استانداری خوزستان، مرمت پل سفید اهواز معروف به پل معلق توسط شهرداری اهواز از آذرماه سال جاری شروع شده است. هزینه این مرمت بالغ بر ۶ هزار میلیون ریال برآورد شده که بخشی از آن از محل

اعتبارات شهرداری تأمین گردیده است. پیش بینی شده که تمامی مراحل باسازی پل بساد شده ۸ ماه به طول خواهد انجامید. گنتی است پل معلق اهواز به عنوان سمبل

خوزستان از سوی میراث فرهنگی خوزستان جزء آثار ملی به ثبت رسیده است. ● شهرداری زاهدان با هدف تأثیر گذاری بر فرایند اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و با مشارکت مردمی اقدام به ساخت پروژه‌های عمرانی نموده است که برخی از آنها عبارت اند از: طرح مطالعات گردشگری، پروژه تفریحی هفت خوان رستم، بزرگترین مرکز تجاری جای و پارچه، برج تفریحی، ترمینال بین‌المللی مسافری و مجموعه پارکینگ و بازار گانی. ● طی یک تفاهم نامه فرهنگی - اقتصادی بین شهرداران شیراز و نیکوزیاد، این دو شهر خواهر خوانده اعلام شدند. شهرداران این دو شهر با اعضای این تفاهم‌نامه قصد دارند همکاری گسترده‌ای در زمینه طرح گفتگوی تمدن‌ها برقرار نمایند. گفتنی است مطالعه طرح خواهر خواندگی شهر شوش با یکی از شهرهای اسپانیا نیز در دست اقدام است.

● ۸۱۶ میلیون ریال از ۴۵۰ میلیون ریال بودجه طرح ساخت بولوار هزار متری گلزار شهدا در گالیکش از محل خودیاری مردم تأمین شده است. گالیکش شرقی ترین شهر استان گلستان با ۱۹ هزار نفر جمعیت، دارای ساختار شهری خطی است و ایجاد این بولوار علاوه بر روان نمودن ترافیک به زیباسازی شهر نیز کمک می‌نماید.

● سازمان نظام مهندسی تهران اقدام به گشایش دفتر نمایندگی و الزام امضای سازمان برای همکاری با این دفتر نمود. طی دهه اخیر، عدم اجرای کامل قانون نظام مهندسی و تلاطم‌های اقتصادی، خدمات مهندسی را تحت الشعاع قرار داده است و این اقدام سازمان نظام مهندسی، نقطه شروعی برای سامان یافتن ساخت و ساز در استان تهران تلقی می‌شود.

● بر اساس مطالب مندرج در اطلاعیه شهرداری تهران در زمینه دلایل ضرورت الحاق راهنمایی و رانندگی به شهرداری، نیمی از کل وسائل نقلیه جاری در شبکه‌های درون شهری و بین شهری کشور در بزرگراهها و خیابانهای تهران در

حال رفت و آمدند و شهرداری تهران ۲۰ میلیارد تومان از بودجه عمرانی سالانه خود را به بخش حمل و نقل و ترافیک اختصاص می‌دهد. در این میان تنها ۲۰ درصد از این هزینه از محل فروش مجوز ورود به محدوده معنوعه طرح ترافیک و تیر دیگر از جریمه حاصل از تخلفات رانندگی تأمین می‌شود و ۸۰ درصد باقیمانده، هزینه‌ای است که شهرداری از محل بودجه سالانه خود مصرف می‌کند.

● بنا به اطلاعات ارائه شده از سوی شرکت راه آهن شهری تهران در زمینه اختیار حمل و نقل ریلی در جهان، درگیر کردن بیشتر مردم در امور حمل و نقل از مسائلی است که عمدتاً در دهه ۱۹۹۰ مطرح بوده است. به اعتقاد اتحادیه اروپا، منطقه بندری و آزادسازی فعالیتها برای ایجاد رقابت مفید بوده است و موجب کاهش مصرف هزینه‌های ملی بر روی راه‌آهن می‌شود. این اقدام در سوئد و انگلستان سرعت شروع شده، به طوری که اکنون راه‌اندازی قطارها به عهده شرکت‌های بهره‌بردار خصوصی گذاشته شده است.

● چهارمین همایش دو چرخه سواری شهر بناب، آذرماه سال جاری با حضور بیش از ۲۰ هزار دوچرخه سوار با هدف حفاظت از محیط زیست و طرح موضوع دوچرخه سواری به عنوان راه حل مشکل ترافیک و آلودگی هوا برپا شد. بناب با داشتن خیابان‌هایی با شیب‌دار از جمله شهرهایی است که مداخلات فرهنگی دوچرخه سواری در آن رایج است. جمعیت ۷۰ هزار نفری بناب دارای ۴۵ هزار دستگاه دوچرخه است که در وقت و آسود روزانه خود از آنها استفاده می‌کنند. مسئولان شهری بناب قصد دارند با برگزاری مجدد همایش دوچرخه سواری در سالهای آینده، بناب را به عنوان الگویی در ایجاد فرهنگ دوچرخه سواری در کشور مطرح نمایند. همایش یاد شده با حضور شهردار، اعضای شورای شهر و فرماندار بناب برگزار شد و به صد تن از شرکت کنندگان جوایزی اهدا شد.

مشاور حقوقی

حسین احتشامی

صفحه مشاور حقوقی ماهنامه شهرداریها، ترکیبی است از پاسخ‌های اداره کل حقوقی وزارت کشور و مشاور حقوقی ماهنامه به اشخاص حقیقی و حقوقی که به ترتیب با نشانه‌های (*) و (**) مشخص شده‌اند.

شهرداری نمین سؤالات زیر را مطرح نموده است:

الف - با توجه به بند ۲ ماده ۱۱ قانون دیوان عدالت اداری، رسیدگی به آراء و تصمیمات کمیسیون‌های مواد ۱۰۰ و ۷۷ قانون شهرداری یا دیوان عدالت اداری است؛ آیا اشخاص حقیقی یا حقوقی می‌توانند نسبت به آرای کمیسیون‌های یاد شده و اجرائیه‌های صادره از طریق محاکم قضایی و دادگاههای محلی، اقامه دعوی نمایند و توقیف عملیات اجرایی و ابطال عملیات انجام شده را تقاضا نمایند؟

ب - اخیراً یکی از کارخانه‌های تولیدی مشمول یک درصد عوارض به استناد بند ف تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۷۸ خود را از پرداخت محصولات صادراتی معاف دانسته است و به همین اعتبار خود را طلبکار و با اتخاذ ترتیباتی طلب خود را از محل عوارض پرداختی کسر و به حساب مربوط واریز می‌نماید، این اقدام، شهرداری نمین را با کاهش شدید در آمد مواجه کرده است، راهکار قانونی چیست؟

الف - رسیدگی به آرای صادره از مراجع اختصاصی از جمله آرای کمیسیون‌های مواد ۱۰۰ و ۷۷ قانون شهرداری مستنداً به بند ۲ ماده ۱۱ قانون دیوان عدالت اداری در صلاحیت ذاتی دیوان است و همچنین دستور توقف عملیات اجرایی تا تعیین تکلیف قطعی شکایت حسب تجویز تبصره ماده ۱۵ قانون دیوان (الحاقی ۷۷/۲/۲۶) بنا به تشخیص و ضرورت امر یا مرجع یاد شده است، از این رو محاکم عمومی مجاز به مداخله در اموری که به موجب قانون خاص به دیوان عدالت اداری واگذار گردیده، نیستند. در صورت قبول دعوی و صدور رأی در این باره، مورد از موارد ایراد محسوب می‌شود و در محاکم تجدید نظر قابل نقض است.

ب - به صراحت حکم بند ف تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۷۸، صادرات غیر نفتی کشور، اعم از کالا و خدمات، از پرداخت هر گونه عوارض فقط برای سال ۱۳۷۸ معاف گردیده‌اند و عوارض شهرداریها نیز از حکم مزبور مستثنی نخواهند بود.

به همین اعتبار، عکس العمل واحد تولیدی مورد اشاره در این خصوص کاملاً قانونی و منطقی است. توصیه‌اً، معافیت مندرج در این حکم نسبت به کالاهای توزیعی داخلی، تسری

و تعمیم نمی‌یابد.

آیا بازگشت به کار کسانی که در اجرای بند ۳ ماده ۲۸ قانون شهرداریها از سمت و شغل خود استعفا داده‌اند، امکان پذیر است یا خیر؟

الف - قانون حقوقی وزارت کشور و سازمان امور اداری و استخدامی کشور به شماره ۵-۳۲۲/۲/۵۴ مورخ ۷۸/۷/۳ بر این اعتقادند که استعفا از شغل و سمت، به مفهوم قطع رابطه استخدامی کارمند (داوطلب) از سازمان متبوع نیست. بذیهی است به محض رفع آثار تضییق فراهم آمده در حکم بند ۳ ماده ۲۸ قانون شهرداریها، کارمند مستعفی می‌تواند مجدداً در سازمان مربوط به خود مشغول به کار شود. شهرداری تهران در ارتباط با عضویت در مجامع بین‌المللی، سؤال کرده است:

۱ - آیا عضویت‌های قبلی شهرداری که به موجب قانون اعطا شده کماکان معتبر است؟ نقش شورای شهر در این خصوص چیست؟
۲ - تقاضای عضویت جدید در این گونه مجامع چگونه است؟
۳ - هزینه ارزی و ریالی عضویت از چه محلی تأمین می‌شود؟

الف - نظر به اینکه عضویت وزارتخانه‌ها و مؤسسات عمومی غیر دولتی در مجامع بین‌المللی، مصوب سال ۱۳۶۵ و اصلاحیه آن، مصوب سال ۱۳۷۰ بر حسب قانون صورت پذیرفته است، از این رو عضویت قدیم تا زمانی که از سوی مرجع ذیصلاح قانونی اتمو نشده، کماکان معتبر بوده و عضویت جدید نیز مستند به حکم قانون است. بنابراین تحقق این امر ارتباطی به وظایف شورای شهر ندارد.

۲ - به لحاظ اینکه شهرداریها مؤسسات عمومی و غیردولتی هستند به نظر می‌رسد با لحاظ قانون وظایف وزارت امور خارجه مصوب ۶۴ می‌توانند رسماً اقدام نمایند، در غیر این صورت چنانچه تحت پوشش وزارت کشور در خواست عضویت نماید مستلزم تقدیم لایحه و تصویب مجلس است.

۳ - تصویب بودجه شهرداری به موجب بند ۱۲ ماده ۷۱ قانون شهرداریها با شورای شهر است، از این رو بودجه ریالی هزینه و حق عضویت شهرداری در مجامع بین‌المللی از طریق بودجه شهرداری یا تصویب شورای شهر امکان پذیر است.

۴ - تأمین بودجه ارزی عضویت مستلزم اجرای تبصره ۳۹ قانون بودجه سال ۱۳۷۸ است که به دلیل داشتن حکم قانونی خاص از حیطه وظایف شورای شهر خارج است.

در شماره دوم ماهنامه در حیطه مشاور حقوقی افلاک نامی وجود داشت که به شرح زیر اصلاح می‌شود:
پاراگراف سوم جمله ۲۳ شعار سوم و از دیگر دیدها به دیگر دیدها در شعار پنجم از مدعی، به سرعده توده ملی می‌شود.

استانبول تجلیگاه بر خور دمدنیت شرق و غرب

مهرناز بیگدلی

کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای

زمینه تاریخی

در حدود قرن هفتم قبل از میلاد، عده‌ای از یونانیان که به کرانه
شهر کوچ کرده بودند شهری پی افکندند که بوزانتیون نام گرفت.
این شهر به خاطر موقعیت خاصی که داشت رو به ترقی نهاد و بعدها
به تصرف روم شرقی درآمد. در سال ۳۳۶ میلادی امپراتور روم
شرقی (کنستانتین) ساختن بناهای چشمی را در آنجا شروع کرد و از
آن پس آنجا را «کنستان تی نوین» نام نهادند که بعدها به
قسطنطنیه معروف شد.^۱

قسطنطنیه (استانبول) قرن‌ها مرکز مهم سیاسی، اقتصادی و نیز
پایتخت روم شرقی بود و در سال ۸۵۷ ه. ق. (۱۴۵۳ م) به تصرف
مسلمانان عثمانی درآمد. با نگاهی دقیق به اسناد تاریخی، روشن
می‌شود که این شهر، محل برخورد جریان‌های آبرومند مدنی شرق و
غرب و نیز نمایشگاه تمام عیار آثار غنی معماری است.

وجه تسمیه

استانبول را در عهد سلجوقیان «آناتولی» می‌نامیدند، اما پس از
۳۳۰ میلادی با ورود امپراتوری روم شرقی به این ناحیه و تصرف آن
به کنستانتینوپولیس ۴ معروف شد و اعراب و ایرانیان به آن
قسطنطنیه می‌گفتند این تداول در محافل فرهیختگان عثمانی و
مخاکم و دفترخانه‌ها راه یافت البته نام اصلی بیزانتیون ۵ که ریشه
ترکی دارد، در متون عثمانی گاه به عنوان نام پیشین شهر و به
صورت‌های گوناگون عربی و ارمنی (بزنطیه، بزنطیه،
بوزانتا و بوزانتیس) تلفظ می‌گردید.

به گفته سعودی این شهر را یونانیان در قرن چهارم ستیولین
می‌خواندند. مورس در اواخر قرن دهم ه. ق. (شانزدهم م)
می‌نویسد که ساکنان یونانی آن را ستمیلی و ترکها ستمیل
می‌گفتند. بنا به نوشته منابع ارمنی معاصر، نام «اسلامبول» (جای
وفور اسلام) ابداع سلطان محمد دوم عثمانی و فاتح استانبول است.
این عنوان در اسناد قرن نهم ه. ق. (پانزدهم م) یافت می‌شود و در
قرن یازدهم ه. ق. (هفدهم م) طبقات فرهیخته آن را به عنوان نام
عثمانی این شهر تلقی می‌کردند.^۷

در کاربرد اداری اسلامی، شهرها نیز مانند بزرگان و اعیان یا
لقاب و عباراتی خاص ذکر می‌شدند. عناوینی که عثمانیان برای
استانبول می‌آوردند نشانه تصویری است که ایرانیان باستان و
مسلمانان از قدرت متمرکز داشته‌اند؛ پایتخت سلطنت، تختگاه
سلطنت، مقر سلطنت، دارالسلطنه، دارالخلافه، دارالنصر و مدینه
الموحدين ۸ این القاب، زاینده تصویری است که قدرت و اقبال
فرمانروایان را ملازم یکدیگر می‌شمارند و بر این باور بودند که عدالت
از درگاه آستان قسرا نمان گسترش می‌یابد. تلفظ رایج و رسمی امروزه این

واژه (در ترکیه) استانبول است.

ویژگیهای استانبول

ویژگی استانبول در عهد عثمانیان، نه تنها از آرمان اسلامی
بلکه از دیدگاه نظری درباره دولت - جامعه سرچشمه می‌گیرد؛
مفهومی که در نوشته‌های مورخان و حکمای اسلامی مانند
ابن خلدون و قسرا بی نیز به کار رفته است. در واقع محور بودن تفکر
دولت - جامعه نه تنها به کالبد و شکل شهر بسته نمی‌نماید بلکه
هر جا اشارتی به کالبد شهری و عناصری چون مسجد، بازار، محلات
مسکونی و... رفته است، بیشترین توجه به ویژگیهای معنوی شهر
اسلامی معطوف شده و فضای معنوی، سیاسی و اجتماعی حاکم بر
آن تیسر همزمان تشریح شده است. با نگاهی به مدینه فاضله قسرا بی
کافی است قانع شویم که او بیش از آنکه مانند افلاطون به جمعیت
بعد کالبدی و نهادهای عمومی آتو پبای خود بپردازد، به تشریح
صورت مختلف قسرا معنوی و گمراهیهای اجتماعی متفاوتی همت
گماشته است که به اعتقاد او جوامع شهری را از رسیدن به کمال
واقعی باز می‌دارد.^{۱۰}

به هر حال، ورود عثمانیان به شهر و اوضاع حاکم بر آن پس از
فتح مسلمانان، تعیین کننده پیشرفت شهر بوده است که نمود عینی
آن را می‌توان با دقتی شدن در عناصر مهم شهری چون مسجد، بازار
و محلات مسکونی آن مورد بررسی قرار داد، چرا که اصل بنیادی
مورد نظر عثمانیان در توسعه استانبول آن بوده است که ویژگی یک
شهر مسلمان نشین را کسب نماید تا جماعت مسلمان آن بتوانند
طبق احکام شریعت در آن زندگی کنند و از تسهیلات سنتی شهر
اسلامی بهره‌مند گردند. این اصل ادامه سنت کهن خاورمیانه است
که طبق آن، شهر در اطراف عبادتگاه ساخته می‌شد و امور مدنی بر
اساس وظایف مذهبی تنظیم می‌گردید.

عناصر شهری

هاگیا صوفیه (ایاصوفیه) از بناهای مهم دنیا و نماد عظمت و
شکوه اسلامی در استانبول به شمار می‌آید. ایاصوفیه مسجدی
بزرگ است که در زمان قدیم، پادشاه و جماعت مسلمین در آنجا در
هر نماز جمعه، از نزدیک با هم ملاقات کرده و پادشاه عریضه‌ها را
دریافت می‌نمود. بزرگترین مراسم مذهبی در این مکان برگزار
می‌گردید و نهادها و تشکیلات اجتماعی و اقتصادی نیز که مشوق
زندگی در شهر و مسافر راه حال اهالی آن بودند، به صورت اوقاف
این مسجد بزرگ به وجود آمدند.^{۱۱}

همانطوریکه قبلاً نیز اشاره شد شیوه زندگی مسلمانان در
استانبول بر مبنای تفکر دولت - جامعه شکل گرفته و چنین شیوه‌ای
محصول وجود طبقه پرونق بازرگانان و پیشه‌ورانی بوده است که
تحت اداره طبقه مدبران نظامی بودند. بنابراین همان الگوها که
در همه شهرهای خاورمیانه بر مبنای نهاد «وقف» رواج داشت، در
استانبول نیز پدیدار گردید. این سنت اقتضا می‌کرد برای طبقه
بازرگانان در جوار کاروانسرا که منزلگاه آنان بود، بزرگسار (بدستان)
ساخته شود به این ترتیب کسبه و اصناف مهم در مکانهایی تمرکز
یافته که با هم چارشی (چهار سوق یا بازار) بزرگ را گرداگرد بدستان
به وجود می‌آوردند. هر صنفی نیز به طور منظم در یک سوق یا
چارشی تمرکز یافته بود (به طوری که تشخیص دقیق تاریخ بنای
دکانهای وقفی آسان بود). در بازارهای مختلف برای کالاها
اساسی نیز مرکز تأسیس شده بود که اولیای امور بتوانند ورود و
توزیع مواد خام مورد نیاز کسبه و پیشه‌وران و تأمین مواد غذایی
اساسی نظارت داشته باشند و اخذ عوارض و مالیات مقرر دولتی
تسهیل گردد که در واقع این گونه بازارها «دکان» (در عربی قیاب به

دسته بندی برخی از شهرها به
عنوان «شهر اسلامی» در واقع
اشارتی است به وجود نوعی ارتباط
ذاتی، کلی و ساختاری میان یک
دین و فضاها کالبدی آن. این
ویژگی، مجموعه‌های زیستی یاد
سده را با دیگر مراکز مشابه از نظر
محیط، جمعیت و معیشت متمایز
می‌سازد. به این ترتیب می‌توان
در یافت که تا پیش از عصر مدرن،
کاربرد اصطلاح «شهر اسلامی»
برای مسلمانان امری منطقی و
متکی بر معیارهای صحیح و روشن
بوده است و این اشتراک عقیده و
توافق امت اسلامی، نشانگر اهمیت
موضوع است.^۱

شهر استانبول نمونه منحصر به فرد
شهرهای اسلامی در طول تاریخ
است؛ پایتخت و دارالخلافه‌ای که
در طول تاریخ رد پای اقوام و
مذاهب گوناگون را حس نموده و
حوادث مهمی را پشت‌سر نهاده
است و از سلسله‌های مختلف زخم
بر داشته ۲. اما همچنان زنده و
پابنده به عنوان شهری اصیل،
تاریخی و با اهمیت پا برجا مانده
است.

پایین تری داشتند، مجموعه‌های کوچکتری مانند مدرسه و مسجد و اینسکه به آن را ایجاد می‌کردند تا به عنوان مرکز محله جدید مورد استفاده قرار گیرند. و به این ترتیب مجموعه‌ها به صورت سلسله مراتبی درجه بندی شده بودند.

پس بایسته فرامینی که در سال ۸۶۴ هـ ق (۱۴۵۹ م) صادر گردید، «پاشا» ها مجموعه‌های مخصوص خود را در نواحی مختلف شهر بنا کردند که هر کدام از آنها محلی برای استقرار جمعیت و پیشرفت بود. به طوری که در طول ۷۰ سال پس از فتح شهر، ۱۳ ناحیه تشکیل شد تمامی شهر یک «قضا» را تشکیل می‌داد و هر «ناحیه» شامل تعدادی محله بود (که امام مسجد هر کدام نمایندگی آن محله را داشت). احداث یک مسجد جامع یا مسجد یا متعلقانش در ناحیه‌ای

در استانبول قدیم گردآوری زبانه و وظیفه «چوبلک صوباشی سی» بود و او این کار را طی قرار دادی به دستهای موسوم به آرایچی اجازه می‌داد. این افراد وظیفه داشتند زبانه‌ها را در سبدهایی جمع‌آوری کنند و پس از برداشتن چیزهای قابل نگهداری آن بقیه را به دریا بریزند

که جماعت به طور متفرق در آنجا استقرار یافته بود، سبب ترغیب اسکان و ایجاد محله می‌شد، مسجد نیز چون مسجد جامع از محل موقوفات اداره می‌گردید ۱۴.

در قرن دهم هـ ق (شانزدهم م) جمعیت درون بازارها و به افزایش نهادند، به طوری که محلات قدیمی گرفتار ازدحام نفوس شدند و بازارهای مساجد محلی جای خود را به مساجد جامع دادند. مجموعه‌های جدید نیز برپا شد و در آراضی متروک سابق، ویژه در حوالی دیوارهای سمت خشکی شهر در طول دره با بایرام پاشا و حتی بیرون بارو، محلات تازه‌ای به وجود آمد و در همین حال سکونت در اطراف غلظه تا شاخ زریں و پایین دامنه توپخانه ادامه یافت و محلات جدیدی شکل گرفتند.

به این ترتیب نیاز به احداث بناهای جدید که مولود افزایش جمعیت بود، به دوره فعالیت عظیم تشکیلات معماران قصر موسوم به معماران خاصه منجر گردید. این تشکل در سال ۹۲۲ هـ ق ۱۴ معمار مسلمان داشت و در سال ۱۰۱۳ هـ ق به ۲۳ معمار مسلمان و ۱۶ مسیحی رسید که زیباترین آثار معماری و هنر عثمانی نیز به این سالها تعلق دارد ۱۵.

کیفیت عمران شهری

به استاد مدارک موجود ۱۶، کوچهای استانبول در قرن دهم هـ ق (شانزدهم م) سنگفرش بود و طبق قرار دادی که با کدخدای صنف سنگفرش کنندگان می‌بستند، کوچها مرمت و بازسازی می‌شد. امین شهر، یعنی معمار باشی با میراب، بر این عملیات نظارت داشتند. هزینه سنگفرش جاده‌های اصلی را دولت می‌پرداخت و هزینه راههای فرعی را صاحبخانه‌ها، مفارقه داران و متولیان املاک می‌پرداختند.

نظافت میدانها و کوچهای اصلی به عهده سربازان و سایر واحدهای نظامی بود. در کوچهای فرعی هر مالکی موظف بود فضای جلوی ملکش را تمیز نماید و بوی بعد از رفتن هادر محله‌ها عهده‌دار این وظیفه شدند. در استانبول قدیم گردآوری زبانه و وظیفه «چوبلک صوباشی سی» بود و او این کار را طی قرار دادی به دستهای موسوم به آرایچی اجازه می‌داد. این افراد وظیفه داشتند زبانه‌ها را در سبدهایی جمع‌آوری کنند و پس از برداشتن چیزهای قابل نگهداری آن بقیه را به دریا بریزند.

آتش سوزی در استانبول پدیده‌ای بود که به کرات اتفاق می‌افتاد و علت آن بحرانهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی فراوانی بود که

معنی ترازوی همگانی است) خواننده می‌شد ۱۲. ویژگی «اسلامی کردن» مهمترین خصیصه‌ای است که در احداث محلات مسکونی، اساس تفکرات عثمانیان را تشکیل می‌داد. این ویژگی در نقشه گسترش شهر به روشی مشاهده می‌شود. نخستین ناحیه ایاضوفیه است و سایر نواحی در اطراف مسجد جامع - که بعدها سلاطین و وزیر آنها را ساختند - به وجود آمدند. محله‌ها که واحدهای کوچکتری هستند ناحیه را تشکیل می‌دهند، در اطراف مساجد محلی رشد نمودند. همانطوریکه قبلاً نیز اشاره شد سعی می‌شد به استانبول حالت شهر مقدس اسلامی داده شود. از این رو بلافاصله پس از فتح استانبول با ساخته شدن مقبره ابوالیوب انصاری - از صحابه پیامبر (ص) - ناحیه مذهبی ایوب شکل گرفت ۱۳.

محلات مسکونی در شهر استانبول وحدت داشتند، یعنی جماعتی با هویتی خاص در اطراف مسجد یا کلیسا و کلیسه اقامت می‌کردند. اصل مشترکی چون مذهب و فرهنگ و نیز عوامل مهمی چون یکپارچگی اجتماعی این جماعت را به همدیگر پیوند می‌داد. پرستگاهشان نیز محل ملاقات جماعت و نهاد وحدت افراد آن بود و سرقت آن و تأمین هزینه خدماتش، مسئولیت مشترک افراد به شمار می‌آمد و نام محله نیز از همین جا پدید می‌آمد تقریباً هر محله یک مدرسه و یک چشمه نیز داشت و افراد نروانند محل باخشدین سوقوفاتی به آنها کمک می‌رساندند. اولیای امور محلات نیز آن را واحدی یکپارچه تلقی می‌نمودند و در حفظ نظم، پرداخت مالیات و سایر تعهدات مسئولیت مشترک داشتند.

به مرور زمان، گرایش به سکونت در محلات جداگانه، در پیروان یک دین یا یک مسلک رو به افزایش نهاد و این گونه محلات در نواحی مشخصی به وجود آمدند.

توسعه فیزیکی و کالبدی شهر

استانبول نیز مانند دیگر شهرهای شرقی از هسته‌ای واحد (شامل ناحیه بازار یا کوچهای اصلی منشعب از آن) گسترش یافته و هر محله نیز به صورت دایره متحدالمرکز بر گرد هسته اولیه رشد نموده است. این خصیصه با ایاضوفیه و بدستان در استانبول جلوه‌گر شد و بعدها مجموعه فاتح و بازار سلطان (سلطان بازاری) و معراج خانه نزدیک آن به وجود آمد و پس از آن شهر به صورت رشتگی از مجموعه‌های مشابه گسترش یافت. این مجموعه‌ها را سلاطین می‌ساختند و به رجال مملکت اجاره می‌دادند. کسانی که مقامهای

پانویس

- ۱- الفیاض احمد حسن، انصاری، محفل پنهان در باره شهر اسلامی ایوبیه سال تشکیل عثمانی و دستور تدوین ۱۳۷۵ م تا ۱۴ - ۲.
- ۲- تیمور غنیمت ظهور اسلامی در حقه معتمد حسین خلیفه و میره اسلامی این انتشارات انوار فرهنگ در لندن، انگلیس، ص ۱۶.
- ۳- عبدالحمید، عبدالرزاق، شهرهای جاهلی، انتشارات طوقر اردکان، ۱۳۷۲ م، ص ۲۵.
- 4- Gon stanbulosis
- 5- Byzantion
- ۶- علی تکیه، نشر در، استانبول و فتح آن، دستور به مقالات ناشره جهان اسلام، ۱۳۳۲ م، ص ۲ - همانجا، ص ۲.
- 8- Islam - tol
- ۹- هنر کتابی، بیستین، ص ۲۲.
- ۱۰- محمد حسن، بر ارض، بیستین، ص ۲۲.
- 11- M. Lapius, Middle Eastern Cities, Berkeley, 1969.
- ۱۲- همانجا، ص ۱۷ و ۱۸.
- ۱۳- همانجا، ص ۲۲.
- ۱۴- همانجا، ص ۲۸.
- ۱۵- همانجا، ص ۳۷.
- ۱۶- الفیاض از حسن خلیفه، ص ۱۶ - ۱۵.
- ۱۷- همانجا، ص ۲۲.
- ۱۸- همانجا، ص ۲۱.
- ۱۹- دکتر انجینا، اسلامگرایی در معاصرین، مطبوعه مرمونهای اسلام، آباد، سال هشتم، شماره پیمتاد، مرد ۱۳۷۵ م، ص ۶۶ - ۶۲.

عمدتاً از سوی مخالفان حکومتی به وجود می‌آمد. مبارزه با آتش‌سوزی وظیفه گارد سلطنتی، سرپازان و اسلحه‌سازان بود و همچنین به نوبت، برای معاف شدن از مالیات‌های گوناگون به عهده صنف محافظان تبریزین دار سلطان نیز واگذاری می‌گردید. بعدها در سال ۱۱۳۰ ه‍.ق (۱۷۱۸ م) نو مسلمانی فرانسوی به نام «دیوید» از موتورهای آتش‌نشان همراه با تلمبه استفاده نمود. این دستگاهها بسیار کارآمد بوده و به این ترتیب دسته آتش‌نشانی در این شهر تشکیل گردید ۱۷.

زلزله نیز در نمای عمومی شهر مؤثر بود (استانبول یکی از زلزله خیزترین شهرهای جهان است که از ۱۱۲۳ ه‍.ق (۱۷۱۱ م) تا ۱۳۱۲ ه‍.ق (۱۸۹۴ م) ۶۶ بار گرفتار زمین‌لرزه گردید). علاوه بر زمین لرزه‌های بزرگ سالهای ۱۰۹۹ و ۱۱۸۰ و ۱۲۵۰ ه‍.ق فاجعه بزرگی نیز در آن شهر روی داد که به «قیامت کوچک» مشهور شد. این زلزله از ۶ جمادی الاولی ۹۱۵ ه‍.ق آغاز گردید و پس از ۱۰ روزها تا هفته‌ها بعد ادامه داشت. باروهای شهر به شدت خراب شد، همه مناره‌ها فروریخت و ۱۰۹ مسجد و ۱۰۷۰ خانه از میان رفت. تعداد کشته‌شدگان ۵۰۰ تا ۱۳۰۰۰ برآورد شده است. بسیاری از بناهای عهد روم شرقی (برای نمونه: دروازه عیسی) به شدت آسیب دید. اولیای امور برای بازسازی به اقدام اضطراری دست زدند و از هر خانواده یک نفر به عنوان کارگر و مقداری عوارض جمع‌آوری شد. کارگرانی نیز از شهرهای دیگر به این شهر روانه شدند و به این ترتیب کار بازسازی پس از مدت کوتاهی به پایان رسید ۱۸.

استانبول در دوران معاصر

در قرن حاضر، استانبول دستخوش تغییرات اساسی اجتماعی، سیاسی و جمعیتی گردید. در بسیاری از مناطق آن، ساختار سنتی جامعه کاملاً تغییر کرده است و شکل جاافتاده معیشت در آنها جای خود را به مبادلات اقتصادی، سوداگری در عرصه زمین و محصولات و منابع داده است. از این رو امکانات ایجاد فضاهای کالبدی و زیستی برای جوامع انسانی به آسانی فراهم نیامده و نتیجه آن تنزل کیفی محیط زندگی و فضای ساخته شده و در برخی مواقع مسبب بی‌خانمانی در روند گذار از محیط آشنای سنتی به حاشیه نشینی شهری شده است. از سوی دیگر مهاجرت و وسیع جمعیت روستایی به شهر و بروز پدیده حاشیه‌نشینی و تشکیل هسته‌های سکونت‌گویی غیر منسجم به ایجاد مشاغل جدید ولی بدون پشتوانه فرهنگی انجامیده است. عدم موفقیت در ارتقای کیفیت محیط

زندگی و تأمین نیازهای اولیه جمعیت موجب شده است که بافت سنتی و متعادل در این جوامع بتدریج تغییر شکل دهد و محیط زیست شهری دستخوش دگرگونی‌ها و آلودگی‌های اجتماعی و کالبدی شود و شهر از تعادل و هماهنگی کارآمد و پیشین خود خارج شود و به محل داد و ستدهای اقتصادی و تجاری که در حاشیه آن محلی نیز برای سکونت و خواب وجود داشته باشد، بدل گردد. در این روند و در جریان تهاجم اجتناب‌ناپذیر الگوهای ساخت و ساز اروپایی که پس از جنگ جهانی اول و دوم رواج یافته بتدریج ساختار معماری سنتی و برگرفته از آرمانهای ذهنی و اعتقادی و میراث غنی فرهنگی در این شهر رو به انهدام گنارند و استانبول شالوده اصلی خود را از دست داد و توسعه، ساخت و ساز شتاب زده و عوامل دیگر ناسازگار با محیط، چهره این شهر را به کلی دگرگون نمود ۱۹.

نتیجه‌گیری

با استناد به متون تاریخی و با توجه به وضعیت جامعه عثمانی، آرمان اسلامی به آسانی با واقعیات اجتماعی و اقتصادی سازش یافت به طوری که از همان اوایل مسلمانان و غیرمسلمانان در نواحی تجاری، در کنار یکدیگر کار می‌کردند و حتی در نواحی مسکونی به صورت آمیخته زندگی می‌کردند. غیرمسلمانان در معاملات تجاری میان خود به «قاضی» مراجعه می‌کردند و احساس «همشهرویی بودن» در آن پایتخت، فارغ از تعصبات میهنی بر امتیازات مذهبی و تباری برتری داشت. در زمینه مقولات کالبدی شهر نیز فضاها به گونه‌ای استقرار یافته بودند که هیچ‌یک از نیازها و سوخته‌ها نقش اخلاقی، معنوی و الهی را خدشه‌دار نمی‌ساختند و روابط بنیادی در شهر به گونه‌ای بود که انسبیت و معنویت را در میان ساکنان آن به وجود می‌آورد و هر گونه تبعیض فضایی، اقلیمی و... که باروح عدالت و تقسیم منابع و امکانات مغایرت داشت منتفی می‌گردید. شهر استانبول به عنوان نمونه‌ای از یک شهر اسلامی، در بردارنده تفکرات عمیق دین مبین اسلام بود و تأسیسات و امکانات به گونه‌ای ساماندهی شده بود که افراد نیازمند و فقیر جامعه نیز در درجه اول بتوانند نیازهای بنیادی خود را چون مسکن، کار، رفاه و فرهنگ در آن باز یابند و شهروندان به عنوان استفاده‌کنندگان اصلی از محیط، با رعایت اصول یکیزی و بهداشت در تمامی فضاها به بهترین نحو زندگی کنند. نکته قابل توجه دیگر اولویت‌هایی بود که در تجلیات کالبدی شهر وجود داشت و بر اساس آن، بناها و فضاها

استانبول نیز مانند دیگر شهرهای شرقی از هسته‌ای واحد (شامل ناحیه بازار و کوچه‌های اصلی منشعب از آن) گسترش یافته و هر محله نیز به صورت دایره متحدالمرکز بر گرد هسته اولیه رشد نموده است

اصلی شهرسازی اسلامی مانند مساجد، مدارس، مراکز فرهنگی و کتابخانه‌ها در جایگاه واقعی خود استقرار می‌یافتند.

با توجه به ویژگی‌های یادشده که لازمه وجودی یک شهر موفق و سالم است، به نظر می‌رسد در حال حاضر با توسعه بی‌رونی شهر استانبول که از اوایل قرن بیستم شروع شده است و تاکنون نیز ادامه دارد و همچنین با ورود فرهنگ غرب و تأثیر پذیری از ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه غربی، استانبول به عنوان نماد شهر شرقی و اسلامی، یک بار دیگر در تقابل اجتناب‌ناپذیر با فرهنگ غرب قرار گرفته است. گویی در طول تاریخ سرنوشت این شهر در برخورد با دیدگاه‌های مدنیت شرقی و غرب قرار گرفته است. بنابراین هر گونه تلاشی برای باز یافتن هویت اصلی اسلامی آن، ناگزیر بر توجه و بازنگری نکات و ویژگی‌های یاد شده، است.

تازه‌های نشر

گروه خدمات آموزش و اطلاع‌رسانی مرکز
مطالعات و برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور

**مدیریت اجرایی مادر شهر سنول /
ترجمه و تدوین: ابراهیم
جمشیدزاده / تهران: مرکز
مطالعات برنامه‌ریزی شهری وزارت
کشور - انتشارات سازمان شهرداریهای
کشور / چاپ اول ۱۳۷۸ / ۹۹ ص.**

یکی از اهداف کشورهای در حال توسعه در زمینه شهرسازی، ایجاد زیرساختهای شهری و اصلاح و بهبود مدیریت شهری کاراست. در این راه بهره‌گیری از آموخته‌های موفق برخی از کشورها مانند کره جنوبی - که یکی از پیشگامان فرایند توسعه در منطقه آسیاست - تا اندازه‌ای می‌تواند روشنگر بعضی راهکارهای مدیریت شهری و پیشگیری از اشتباهات باشد. مجموعه حاضر بیانگر آموخته‌های شهر سنول در زمینه زیرساختهای شهری از جمله حمل و نقل، فضاهای شهری، شبکه آبرسانی، بهداشت و مدیریت شهری (توسعه متعادل شهر)، گردشگری، اقتصاد و صنعت است. این کتاب برگرفته از دوازده جزوه منتشره از طرف حکومت شهر سنول است و اطلاعات مناسبی را که بیشتر جنبه راهنما دارد، در اختیار علاقمندان، کارشناسان، صاحبان موضوعات شهری و مجموعه مدیریت شهری قرار می‌دهد. با توجه به اینکه محیط زیست شهری یکی از مباحث عمده شهرهای امروزی است، در این کتاب مباحثی چون جمع‌آوری، انهدام و بازیافت مواد زاید و توسعه فضاهای سبز نیز بررسی شده است. در فصل اول کتاب مختصات جغرافیایی و تاریخی، آب و هوا، ویژگیهای اداری، توسعه متعادل شهری، حمل و نقل شهری، معرفی چشم‌اندازهای شهری، وضعیت ترافیک، سیستم‌های اتوبوسرانی و مترو و... بررسی شده است.

محیط زیست شهری از جنبه‌های جمع‌آوری، انهدام و بازیافت مواد زاید و توسعه پارکها و فضاهای سبز در فصل دوم مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. فصل بعدی کتاب به مباحثی چون شبکه آبرسانی در سنول، تغییر در وضعیت مسکن و تهیه و تثبیت آن برای مردم کم درآمد، رفاه عمومی برای سالمندان، شهروندان کم درآمد، زنان، جوانان و کودکان، بهداشت عمومی و مسائل فرهنگی مربوط به آن، سیستم‌های ایمنی شهری، مباحث فرهنگی و حفظ میراث فرهنگی و ترویج فرهنگهای سنتی و فضاهای ورزشی پرداخته است.

در بخشهای پایانی کتاب در زمینه شرایط اقتصادی و

صنعتی شهر سنول و راههای حمایت از شرکت‌های کوچک و تشویق آنها، تقویت صنایع استراتژیک و توریسم و مبادلات بین‌المللی بحث و بررسی شده است.

**شهر امروز / گن بورژل / ترجمه محمد
سید میرزائی / تهران: مرکز چاپ و
انتشارات دانشگاه شهید بهشتی / چاپ
اول ۱۳۷۷ / ۱۸۴ ص.**

کتاب حاضر به وسیله گن بورژل، استاد و مدیر آزمایشگاه جغرافیای شهری دانشگاه پاریس ۱۰، عضو شورای علمی بنیاد ملی علوم سیاسی و کمیته علمی بخش شوروی شناسی و اروپایی مرکزی و شرقی مؤسسه ملی تحقیقات علمی (C. N. R. S) نوشته شده که نتیجه تحقیقات او در زمینه عمران شهری (عمران و آبادی که به دست انسان انجام می‌گیرد) است.

این کتاب توصیف و تحلیلی جهانی از شهر امروز ارائه می‌دهد و از لحاظ تکنیک و روش بر مطالعه موردی متکی است. در این مجموعه مسائل اساسی شهر با چهار سؤال مورد بررسی قرار گرفته است: چه نوع سازمان اجتماعی و سیاسی شهرهای امروزی را ترسیم می‌کند؟ بر چه اساسی شهرها محرک و جهت دهنده تحولات اقتصادی معاصر هستند؟ امروزه چه فضاهایی یا چه مقیاسهایی از تجمعات زندگی شهری در جهان دستخوش دگرگونی شده‌اند؟ آیا رفتار مبتنی بر آزادی و اختیار عمل در طرح عمران و آمایش سرزمین و یا جلوه‌های معماری ضرورت‌های اخلاقی هستند، یا زیبا شناسی و یا نهادهایی ساده از تحولات جامعه شهری به حساب می‌آیند؟

کتاب حاضر از سه بخش تشکیل شده است: در بخش اول با عنوان شهرها و جوامع، مباحثی چون پدیده شهرسازی در کشورهای فقیر، بازی سود و منافع، تقسیم جامعه و خرد شدن شهرها مورد بررسی قرار گرفته است. مباحثی چون شهر فعال، شهر نمایش و فستیوال‌ها، سرزمینها و مناطق شهر موضوع بخش دوم کتاب را که عنوان آن اقتصادها سرزمینهاست، تشکیل می‌دهد. در بخش پایانی سلطه و نفوذ شکلها در شهر و قدرت و توانایی سیاستها مورد بررسی قرار گرفته است.

**مدیریت بحران زمین لرزه در ایران؛
ساختار، نیازهای پژوهشی، آموزشی و
اجرایی / فریبرز فاطمی الهی / تهران:
پژوهشهای بین‌المللی زلزله شناسی و
مهندسی زلزله / چاپ اول ۱۳۷۸ /
۲۷۷ ص.**

کتاب حاضر اولین کتابی است که به طور جامع در زمینه مدیریت بحران زمین لرزه به زبان فارسی منتشر شده است. نگارنده در این کتاب ابتدا مفهوم بحران و مدیریت بحران را به طور مفصل توضیح می‌دهد و به دنبال آن با بینش فراگیر، با توجه به شرایط کشور، طرح پیشنهادی

مدیریت بحران زلزله را برای تهران ارائه می‌کند. از خصوصیات بارز این کتاب، توجه ویژه نگارنده به تعریف دقیق و صحیح مفهوم مدیریت بحران و نگرش سیستماتیک به آن است. تعریف دقیق وظایف تصام کسانی که می‌توانند به نحوی در مدیریت بحران نقش داشته باشند، از دیگر ویژگی‌های کتاب است که به همراه بیان سیاستگذارانه، نیازها، سبک مدیریت بحران و منابع مقابله با بحران مجموعه‌ای کامل به شمار می‌آید.

در فصل اول با عنوان شناخت بحران و مدیریت آن، ابتدا بحران و مدیریت آن تعریف شده و سپس سبک‌های تحت عنوان سیاست ملی مدیریت بحران، نیازهای اساسی برای مقابله با بحران و چرخه اساسی مدیریت بحران مورد بررسی قرار گرفته است. فصل دوم به برنامه‌ریزی برای دستیابی به سیستم جامع مدیریت بحران پرداخته است، در این فصل موضوعاتی چون مراحل برنامه‌ریزی، الگوی برنامه‌ریزی برای مقابله با بحران ناشی از زمین‌لرزه و خط مشی‌های اجرایی مدیریت بحران بررسی شده است. فصل سوم با عنوان مروری بر ساختار مدیریت بحران کشورهای مختلف به بیان مدل‌های مدیریت بحران تعدادی از کشورهای زلزله خیز جهان پرداخته است و سپس مدل‌های عمومی مدیریت بحران را مطرح نموده است. در فصل چهارم - که فصل پایانی کتاب است - نویسنده به بیان ساختار پیشنهادی برای مدیریت بحران سوانح طبیعی در ایران پرداخته است. در پایان هر فصل جمع‌بندی آن فصل نیز ارائه شده است.

کتاب سبزه راهنمای شهرداریها / احمد سعیدنیسا / تهران: مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور - انتشارات سازمان شهرداریهای کشور / چاپ اول ۱۳۷۸ / دوازده جلد - جلد هفتم: مواد زاید شهری / ۱۱۴ ص.

کتاب حاضر در قالب طرحی پژوهشی با هدف تدوین بنیادهای نظری و عملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری به عنوان راهنمای شهرسازی شهرداریها تدوین شده است. مجری و کارفرمای کتاب، معاونت پژوهشی دانشگاه تهران و مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور است. این مجموعه از تعاریف پایه شهرسازی آغاز کرده و به ضوابط و معیارهای مختلف در زمینه‌های گوناگون پرداخته است و به تناسب وظایف شهرداریها، موضوعات و مباحث متعددی را مورد بحث و تحلیل قرار داده است.

شهرنشینان برای رفع نیازهای خود به اشکال گوناگون، از مواد و منابع موجود در طبیعت استفاده می‌کنند. همواره قسمتی از مواد استفاده شده، بلا استفاده می‌ماند که پس مانده نام دارد و اینجاست که وظیفه مدیر مواد زاید - که جمع‌آوری، حمل، دفع و بازیافت مواد زاید است - آشکار می‌گردد. این تشکیلات، وظایف دیگری نیز مانند برنامه‌ریزی، ساماندهی، تأمین نیروی انسانی، هدایت و رهبری و کنترل و

نظارت به عهده دارد. کتاب حاضر در پنج بخش به تشریح این مجموعه وظایف پرداخته است که عبارتند از: برنامه‌ریزی و مدیریت بهداشت و نظافت شهری، تولید، جمع‌آوری، حمل و نقل و دفع مواد زاید شهری. بخش اول کتاب به تعاریف و کلیات وظایف مدیریت مواد زاید شهری و جایگاه شهرداریها در مدیریت آن پرداخته است. در بخش دوم عوامل مؤثر بر تولید زباله مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش سوم ضمن تعریف و توضیح انواع و مسائل مورد استفاده در حمل زباله، روشهای مختلف جمع‌آوری و حمل زباله بیان شده است. موضوع بخش چهارم کتاب دفع مواد زاید است. در این بخش روشهای بهداشتی و غیر بهداشتی دفع زباله مورد بررسی قرار گرفته است. از مباحث جدید کتاب پاکیزگی و نظافت شهری است که بیانگر نقش شهرداریها در حفاظت محیط زیست نیز هست که این مبحث بخش پایانی کتاب را تشکیل می‌دهد.

بررسی تجربه‌های خصوصی سازی خدمات شهری شهرداریها / رضا حسن‌پور / تهران: مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور - انتشارات سازمان شهرداریهای کشور / چاپ اول ۱۳۷۸ / ۴۴ ص.

مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور به منظور اطلاع از وضعیت خصوصی سازی خدمات شهری و همچنین اطلاع رسانی به شهرداریهای کشور در این زمینه، مطالعه‌ای را با عنوان تجارب خصوصی سازی خدمات شهری شهرداریها انجام داده که مجموعه حاضر حاصل این بررسی است. این مجموعه بر اساس اطلاعات در یافتی از طریق پرسشنامه‌های تکمیل شده ۵۴ شهرداری - که دارای تجربه خصوصی سازی بوده‌اند - تهیه و تدوین شده است.

مجموعه حاضر از دو قسمت تشکیل شده است: در قسمت اول ابتدا اهداف، پرسشهای اساسی تحقیق، روش بررسی و جامعه آماری بیان شده و سپس تعریف مفاهیم مورد بررسی قرار گرفته است. در قسمت دوم مؤلف موضوع را با دو مبحث ادامه داده است: در مبحث اول موضوعاتی چون شرایط و کیفیت واگذاری، جلب مشارکت بخش خصوصی و کاستیها و نارساییهای حاصل از آن، فواید واگذاری به بخش خصوصی و اولویتهای آن، مورد بررسی قرار گرفته است. در مبحث دوم به تحلیل اجمالی وضعیت شهرداریها و سازمانهای تابعه در زمینه واگذاری فعالیتهای خدماتی به بخش خصوصی پرداخته شده و موضوعاتی چون طبقه بندی شهرداریها از نظر واگذاری، شرایط و ملزومات اساسی واگذاری فعالیتهای خدمات شهری به بخش خصوصی مورد بررسی قرار گرفته است و سپس ارزیابی نهایی استانداردها، شهرداریها و سازمانهای تابعه در زمینه کم و کیف واگذاری فعالیتهای خدماتی به بخش خصوصی مورد توجه قرار گرفته است.

* License Holder: Interior Ministry - Organization of Municipalities

* Managing Director: Ahmad Khorram

* Editor - in -Chief : Ali Nozarpoor

Contents

Editor's Note	4
Special Report	
Role of Municipalities in the Cultural Management: Z. Tashakkor	5
Ideas and Research	
Architecture of Mosques and Townscape: M. Behzadfar	12
Recreations spending, spatial organized: Case study; 3th & 6th Tehran Municipality Regions: Consultant organization of Technical & Engineering of Tehran	16
Iranian Highrising Regulations: Consultant Engineers of Shar Mand	20
Dialogue	
Urban Management and Monumentals Space: M. Habibi	24
Urban Law	
8th Article of Iraninan Regulation on Urban Development and Renewal: H. Ehteshami	28
The History of Council law: (Last Part) H. Imani Jajarmi	31
International Organizations	34
Mayor's Pointview	
Interview with Masood Almasi. Qhorva's Mayor	36
World's Experiences	
Relationship of Municipalities & Councils; an Examination: F. Hashemi	38
Taming Traffic By Cash Card: Gabriel roht	40
Training	
Planning Techniques, a Guidline for the 5th Municipalities	
Plan: Research Center for Urban Planning	42
Accounting of Urban Development Programmes: (Last Part) P. Bahrami	46
A Point to Green Space Design: Consultant Engineers of Rah Shahr	49
News Reports	
Legal Counsel H. Ehteshami	60
City in The Islamic Territories	
ISTANBUL, The Contact of East & West Civilization: M. Bigdeli	61
Book Review	64

شرکت تولیدی تحقیقاتی

مبارز

تحت لیسانس کمپانی دنیس ابرگل انگلستان

جدول شوی مدل ۵۳۱

دارای کارایی بسیار بالا جهت شستن جدول
کاردریها، تابلوهای خیابانی و
سطح خیابانها.
سمپاشی درختان

.....For best value talk to Mobarez

پاکیزگی محیط زیست با کمترین هزینه
هدف شرکت تولیدی تحقیقاتی مبارز است

زباله جمع کن مدل ۸۰۱

زباله جمع کن مدل ۸۰۳

کامیون خدمات شهری دنیس مدل نجات

جاروب کزیفون

آدرس دفتر فروش: اصفهان - سیوسهیل - ابتدای چهارباغ بالا - مجتمع تجاری و اداری کوثر - طبقه هفتم - شماره ۹۰۲
تلفن: ۶۹۲۷۵۲-۶۹۲۷۵۳ دورنگار، ۶۹۲۷۵۱ تلفنهای مجتمع ۵-۶۹۲۱۵۱ و داخلی ۲۳۴۹

- **Role of Municipalities in the Cultural Management**
- **Architecture of Mosques & Townscape**
 - **Iranian High Rising Regulations**
- **Urban Management and Monumental Space 8th Article of Iranian Regulation on Urban Development and Renewal**
 - **Mayor's point View**
 - **Relationship of Municipalities and Councils; an Examination**
 - **Taming Traffic by Cash Card**
 - **A Point to Green Space Design**

